

ISSN 1857-2405

R EVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3\(70\)](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3(70))

Nr. 3 (70), 2024

Revista este acreditată ca publicație științifică de tipul B

Revista Institutului Național al Justiției
(publicație științifico-practică, informativă și de drept)

nr. 3 (70), 2024

Redactor-șef:

Ecaterina POPA, șefa Direcției instruire și cercetare a Institutului Național al Justiției

Colegiul de redacție:

Sergey V. ARAKELYAN, doctor habilitat în drept, rector al Academiei de Justiție din Armenia

Cristina ROTARU-RADU, doctor în drept, ex-director al Institutului Național al Magistraturii din România

Augustin FUEREA, doctor în drept, profesor universitar, cercetător asociat la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

Ruslan STEFANCIUC, doctor habilitat în drept, profesor, membru corespondent al Academiei Naționale de Științe Juridice din Ucraina

Natalia ȘUKLINA, doctor în drept, jurist emerit, profesor, prorector al Școlii Naționale de Judecători din Ucraina

Ivan PRISEAJNIUK, doctor în drept, ex-rector al Academiei Naționale a Procuraturii din Ucraina

Elchin KHALAFOV, doctor în filozofie, rector al Academiei de Justiție din Azerbaidjan

Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, conf. univ., avocat, prof. interimar, ULM

Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM

Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector, USM

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, președintele Senatului USPEE „Constantin Stere”

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar la USPEE „Constantin Stere”

Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei

Ion COVALCIUC, procuror-șef al Procuraturii mun. Bălți, doctor în drept, conferențiar universitar

Andrei NEGRU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, USM

Diana SÂRCU, doctor habilitat în drept, judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Elena BELEI, doctor în drept, conferențiar universitar, șefa Departamentului Drept Procedural al Facultății de Drept, USM

Tatiana VÍZDOAGĂ, doctor în drept, conferențiar universitar, USM, formator INJ

Olga DORUL, doctor în drept, conferențiar universitar, USM, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Adriana EȘANU, doctor în drept, conferențiar universitar la USM, formator INJ

Responsabil de procesul editorial – **Gheorghe BUDEANU**

Editură și tipar:

„Print-Caro” SRL, str. Astronom N. Donici, 14, tel.: (+373 22) 85-33-86

Datele Institutului:

MD 2004. Moldova, Chișinău, str. S. Lazo, 1

tel.: 022 232-755

e-mail: inj@inj.gov.md

www.inj.md

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

Nota redacției

Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei și Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare au decis, prin Hotărârea nr. 169 din 21 decembrie 2017, să clasifice Revista Institutului Național al Justiției drept publicație științifică de tipul B.

Revista se declară publicație științifică cu Acces Deschis, este membru Crossref și este inclusă în baza de date națională IBN și în bazele de date internaționale HeinOnline, Copernicus (ICV 2021 = 91.78) și DOAJ.

Condițiile de tehoredactare și pentru acceptarea manuscriselor spre publicare le găsiți la rubrica Revista INJ de pe site-ul INJ – www.inj.md

SUMAR

INVITATUL NOSTRU

Ion MUNTEANU, Procuror General al Republicii Moldova 2

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR 6

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ ȘI PROBLEME DE PRACTICĂ JUDICIARĂ

Gheorghe RENIȚĂ. Răspunderea juridică pentru neîndeplinirea obligațiilor de educare a copilului 9

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL-PENAL

Oxana CAZACU. Răspunderea penală pentru tăierea ilegală a vegetației silvice: noi conotații practice..... 15

Carmen ROȘCA. Economia națională – valoare socială apărată împotriva infracțiunilor prevăzute de art. 236 din Codul penal 23

Ana GURGHÎȘ. Aplicarea măsurilor asigurătorii pentru repararea prejudiciului cauzat de persoana juridică 27

Petru GUIDEA. Condițiile pe care le îndeplinește subiectul infracțiunii de muncă forțată (art. 168 din Codul penal) 33

DREPT PRIVAT

Igor COBAN, Grigore CHIȚANU. Mecanismele de depistare a acordurilor anticoncurențiale (cartelurilor) 37

DREPT PUBLIC

Анатолий КОСТРОМИЦКИЙ. Концепция автономии в современном конституционном праве: сравнительный анализ отечественных и зарубежных подходов..... 44

Mihaela SĂFTOIU, Alexandru ARSENI. Identitatea lingvistică, religioasă, etnică și culturală – aspecte ale identității persoanelor care aparțin minorităților naționale 51

TINERI CERCETĂTORI ȘTIINȚIFICI

Cătălin LÎȘÎI, Svetlana LEONTIEVA, Tatiana BRUMĂ. Procesul de vetting – calea spre integritate pentru Republica Moldova 56

SUMMARY

OUR GUEST

Ion MUNTEANU, General Prosecutor of the Republic of Moldova 2

NIJ LIFE: THE CHRONICLE OF EVENTS 6

JURISPRUDENCE COMMENTED AND LEGAL PRACTICE ISSUES

Gheorghe RENIȚĂ. Juridical liability for failure to fulfill the child's education obligations..... 9

CRIMINAL LAW AND CRIMINAL PROCEDURAL LAW

Oxana CAZACU. Criminal liability for illegal cutting of forest vegetation: new practical connotations 15

Carmen ROȘCA. The national economy – social value defended against the offenses provided for in art. 236 of the Criminal Code 23

Ana GURGHÎȘ. Application of precautionary measures for the repair of damage caused by the legal entities 27

Petru GUIDEA. The conditions fulfilled by the subject of the crime of forced labor (art. 168 of the Criminal Code) 33

PRIVATE LAW

Igor COBAN, Grigore CHIȚANU. Detection mechanisms of anticompetitive agreements (cartels) 37

PUBLIC LAW

Анатолий КОСТРОМИЦКИЙ. The concept of autonomy in modern constitutional law: comparative analysis of domestic and foreign approaches 44

Mihaela SĂFTOIU, Alexandru ARSENI. Linguistic, religious, ethnic and cultural identity - aspects of the identity of persons belonging to national minorities 51

YOUNG SCIENTIFIC RESEARCHERS

Cătălin LÎȘÎI, Svetlana LEONTIEVA, Tatiana BRUMĂ. Vetting process – the road to integrity for the Republic of Moldova 56

INVITATUL NOSTRU

„OPTEZ PENTRU OBTINEREA DE CĂTRE PROCURORI A STATUTULUI DE MAGISTRAT...”

– Domnule Munteanu, la 1 iunie curent, Președinta Maia Sandu a semnat decretul privind numirea Dumneavoastră în funcția de Procuror General al Republicii Moldova, susținând astfel propunerea făcută de către Consiliul Superior al Procurorilor. Mulți se întrebă, dar insistam și noi: după atâtea scandaluri în jurul postului de Procuror General, dar și în situația de furtuni transformatoare în sistemul justiției, nu regretați acum funcția obținută?

– Asumarea funcției de Procuror General nu este despre regrete, ci este despre responsabilitate, sacrificii și dedicație. Părerea mea este că ar trebui să regretăm doar lucrurile pe care am fi putut să le facem și nu le-am făcut.

Mi-am asumat această funcție cunoscând necesitățile și provocările cu care se confruntă sistemul Procuraturii, fiind pregătit cu un set de măsuri și acțiuni prioritare pentru consolidarea și capacitatea Procuraturii. Astfel, cu cât dedicăm mai mult timp străduinței de a dezvolta și îmbunătăți lucrurile per se, cu atât mai puțin ne vom afla pe o cărare care duce spre regrete.

Consiliul Superior al Procurorilor a organizat un concurs public, transparent și curajos la care au avut posibilitatea de a se înscrie toți acei care consideră că pot contribui la dezvoltarea Procuraturii, la îmbunătățirea imaginii Procuraturii în societate și a justiției în ansamblu. Bineînțeles, mi-aș fi dorit ca la acest concurs să se fi înscris un număr mai mare de candidați profesioniști cu experiență managerială temeinică și care să demonstreze valoarea adăugată ce o pot aduce sistemului Procuraturii.

Așadar, nu cred că există loc de speculații cu privire la funcția de Procuror General. Este specific omului de a dezbate sau de a critica diverse subiectele din societate, însă este important ca acest lucru să nu fie exercitat tendențios și/sau în interese de grup.

Ion MUNTEANU,
Procuror General al Republicii Moldova

– Ani la rând, în concepția de reformare a Procuraturii se menționa că aceasta nu este percepută ca o instituție totalmente depolitizată, iar legislația nu-i oferă garanții pentru exercitarea independenței și imparțială a atribuțiilor. Ce s-a făcut și ce se face pentru a reuși depolitizarea Procuraturii, dar și pentru a avea o legislație care să-i ofere garanții de funcționare independentă?

– În prezent, Procuratura nu este o instituție politizată. Nici de drept, dar nici la modul practic.

Potrivit Constituției Republicii Moldova, Procuratura este o instituție publică autonomă în cadrul autorității judecătorești, iar mandatul funcției de Procuror General este unul de rang constituțional, cu o durată de șapte ani. Astfel, durata mandatului funcției de Procuror General, în plan comparativ, o depășește pe cea a mandatelor puterii legislative și puterii executive.

Mai mult ca atât, și Constituția Republicii Moldova, și Legea nr. 3/2016 prevăd garanții ce asigură numirea în funcție a Procurorului General prin concurs organizat de Consiliul Superior al Procurorilor, organ colegial de autoadministrare a procurorilor, fapt ce exclude posibilitatea de alegere a unui Procuror General loial instituțiilor politice. În aceste condiții, nu poate fi justificată opinia precum că Procuratura ar putea fi politizată.

Totuși, carențe există în partea garanțiilor de independență instituțională externă (în special,

în raport cu executivul și legislativul). Astfel, se impune modificarea procedurilor de evaluare a performanțelor, inițierea procedurii disciplinare, pornirea urmăririi penale și suspendarea din funcție a Procurorului General. Spre exemplu, în cazul în care a fost pornită urmărirea penală în privința Procurorului General, suspendarea acestuia din funcție are loc de drept pentru un termen de 3 zile, iar decizia de menținere sau încetare a suspendării din funcție poate fi decisă cu votul majorității membrilor prezenți, ceea ce ar însemna cinci membri ai Consiliului Superior al Procurorilor, care pot fi non-procurori, exponenți ai altor puteri publice, fapt care poate admite o influență exclusiv exterioară asupra sistemului Procuraturii.

Pentru consolidarea stabilității funcției de Procuror General, Procuratura Generală a elaborat un proiect de lege privind modificarea Legii nr.3/2016 cu privire la Procuratură, care, în primul semestru al acestui an, a fost expediat Ministerului Justiției pentru expertizare, avizare și promovare.

Proiectul de lege vine să fortifice inclusiv rolul Consiliului Superior al Procurorilor, ca garant al independenței și imparțialității procurorilor.

Mai mult, sunt necesare intervenții legislative și cu privire la salarizarea procurorilor. După cum a statuat și Curtea Constituțională, ajustarea salariilor procurorilor nu trebuie să depindă exclusiv de puterea executivă sau de cea legislativă, ca autorități competente de a elabora și de a adopta bugetul de stat. Or, prevederile legale care condiționează ajustarea salariului procurorilor de opțiunea autorităților competente ale statului, subminează independența procurorilor.

– Mai mulți ani la rând, în special după masive acte de corupție gen furtul miliardului, „kuliokul” sau finanțări ilegale ale protestelor, ale campaniilor electorale din partea condamnatului Sor, lumea, inclusiv șefa statului, așteaptă ca, în sfârșit, acei care au comis și mai comit acte de corupție foarte grave să fie trași la răspundere. Când vom trăi clipa în care societatea noastră va spune cu drag: iată, în sfârșit, avem Procuror General!?

Într-adevăr, investigarea, urmărirea penală și sancționarea corupției sunt în mare parte responsabilitatea autorităților de aplicare a legii.

Majoritatea dosarelor generice enumerate de dvs. sau, după caz, părți componente ale acestor dosare au fost deferite justiției, în prezent aflându-se în examinare pe masa judecătorilor, iar pe marginea altora dintre dosare procurorii depun eforturi colosale pentru a investiga și livra rezultate.

Concomitent, Procuratura Generală a contribuit activ la modificarea legislației penale, procesual-penale și extra-penale, spre exemplu – în partea ce vizează examinarea cauzelor în lipsa inculpaților, reglementarea unor sancțiuni eficiente, proporționale

și disuasive pentru corupție, precum și recuperarea și confiscarea corespunzătoare a produselor acestor infracțiuni – măsuri care sprijină credibilitatea justiției, a aplicării legii și acționează ca factori de descurajare.

Astfel, rezultate există, însă barometrele opiniei publice cu privire la progresele înregistrate în eforturile de combatere a infracțiunilor de corupție, precum și a rezultatelor activității Procuraturii, în special, se bazează de cele mai multe ori pe o percepție generală, nefundamentată, care este influențată de diverși formatori de opinie, mulți dintre care nu neapărat promovează adevăruri. Justiția se face în sala de judecată, iar eu nu sunt adeptul unei justiții televizate.

Țin să menționez suplimentar că lupta împotriva corupției necesită un sistem de justiție asigurat cu mijloace financiare suficiente, resurse umane adecvate și posibilitatea de a utiliza pe deplin instrumentele digitale – aspecte care necesită a fi îmbunătățite.

La fel, să nu oitem și faptul că acțiunile de combatere a corupției încep cu prevenirea și crearea unei culturi a integrității în care corupția nu este tolerată. Succesul în lupta cu corupția depinde de un efort comun și continuu, care să implice autoritățile publice, societatea civilă și sectorul privat, precum și organizațiile internaționale.

Pe palierul prevenirii sunt necesare acțiuni precum ar fi campanii de informare și de sensibilizare, programe de cercetare și de educație, care să intervină spre a încuraja societatea să participe la eforturile de combatere a corupției. Aceste acțiuni vor sensibiliza publicul larg cu privire la consecințele corupției și, în plus, vor oferi cetățenilor și încrederea necesară pentru a o contracara.

– Și procurorii, asemeni judecătorilor, vor fi supuși unei evaluări în cadrul curățirii sistemului de elemente corupte. Vetting-ul procurorilor deja a fost lansat, iar Dumneavoastră avertizați la un post de televiziune că, Procuratura riscă să intre într-un „blocaj total” deoarece mulți procurori ar putea să demisioneze din funcție, ca să nu ajungă în fața comisiei de evaluare. Oare comisia de evaluare e prea severă sau mulți dintre procurori se simt cu păcate în activitatea lor?

– Acest exercițiu de evaluare externă este unul excepțional, unic și limitat în timp, și este efectuat pentru verificarea integrității subiecților prevăzuți de lege, iar obiectul evaluării externe îl constituie integritatea etică și financiară a subiectului evaluării.

Susțin acest exercițiu, numit „vetting”, ceea ce am menționat și cu alte ocazii. Cei care au probleme de integritate vor pleca din sistem odată cu notificarea lor despre inițierea evaluării.

În sistemul Procuraturii, însă, există procurori integri care fie nu au încredere, fie sunt reticenți față

de acest exercițiu. În cazul majorității acestor procurori, lipsa de încredere față de vetting este determinată de mai multe motive, în principal – de faptul că perioada de evaluare de 12 ani este una prea mare, iar standardul probei este destul de redus.

Cu alte cuvinte, spre exemplu, prevederile Codului fiscal obligă păstrarea de către subiecții a actelor contabile de evidență fiscală o perioadă de cinci ani. În lipsa unei astfel de obligații legale anterioare – de păstrare a actelor de evidență fiscală mai mult de cinci ani – subiecții evaluați, la caz, procurorii supuși procedurii de vetting, ar putea fi în dificultate să prezinte Comisiei, la solicitare sau din oficiu, pentru a se apăra, anumite acte confirmative pentru o perioadă de 12 ani.

Reieșind din cultura juridică a societății, din care fac parte și procurorii, este puțin realist ca o persoană să păstreze urmele bunurilor sale sau ale tranzacțiilor efectuate pentru o perioadă de timp atât de mare.

Cu privire la standardul probei care operează în cadrul evaluării, este de menționat că criteriul de integritate financiară este apreciat în baza unor „dubii serioase”, dar nu în baza standardului probării „dincolo de orice dubiu rezonabil”, care operează în procesele penale, or, sancțiunea de privare de a exercita funcții de demnitate publică timp de 5–7 ani este, indubitabil, o sancțiune de natură penală.

Acest fapt a fost susținut de Comisia de la Veneția în opinia adoptată la 14 martie 2023 – CDL-AD(2023)005, care a invocat că efectul nepromovării evaluării (eliberarea din funcție), din punct de vedere material, este același ca și pentru cele mai grave abateri disciplinare sau ale unei pedepse accesorii care rezultă dintr-o condamnare penală pentru unele infracțiuni grave.

– Există azi un deficit de cadre în sistemul Procuraturii? Acest „blocaj total” poate fi salvat de către absolvenții Institutului Național al Justiției, pe care îi cunoașteți și ați participat la ceremoniile lor de absolvire?

– Da, sunt procuraturi în care există o penurie atât de procurori cât și de personal ajutător. Cea mai semnificativă criză de procurori afectează procuraturile teritoriale din Cantemir, Anenii Noi, Nisporeni și Hâncești. Mai mult ca atât, există o lipsă acută și de ofițeri de urmărire penală, procurorii fiind nevoiți să-și asume și atribuțiile acestora.

În ceea ce privește absolvenții Institutului Național al Justiției, aceștia sunt întotdeauna bineveniți în sistemul Procuraturii. Problema care persistă în procuraturile teritoriale este lipsa de atractivitate a acestor funcții, avându-se în vedere lipsa unui salariu competitiv și adecvat în raport cu restricțiile și interdicțiile prevăzute de lege în cazul procurorilor.

Menționez că salariul procurorilor nu a fost majorat din anul 2018, deși rata inflației în perioada ia-

Maia Sandu, Președintele Republicii Moldova, și Dumitru Obadă, Președintele Consiliului Superior al Procurorilor (dreapta), la învestirea lui Ion Munteanu în funcția de Procuror General al Republicii Moldova

nuarie 2018 – ianuarie 2024 a constituit 69,74%. La acest capitol a fost sesizată Curtea Constituțională, care, prin hotărârea sa nr.12 din opt august 2023, a statuat că ajustarea anuală a mărimii valorii de referință de salarizare a procurorilor este obligatorie și se bazează, cel puțin, pe rata inflației medii anuale la data adoptării Legii bugetului de stat pentru anul următor. Însă, cu regret, țin să constat că salariile procurorilor nu au fost ajustate cel puțin la rata inflației medii anuale nici pe parcursul anului 2023, prin rectificările de rigoare, nici pentru anul 2024.

În ceea ce privește salvarea sistemului de anumite blocaje de către absolvenții Institutului Național al Justiției, menționez faptul că vetting-ul vizează, pe lângă funcțiile de conducere din cadrul Procuraturii, doar procurorii din cadrul procuraturilor specializate. Absolvenții Institutului Național al Justiției nu pot ocupa imediat după absolvire funcțiile de procurori în cadrul acestor procuraturi, întrucât Legea Procuraturii nr. 3/2016 prevede drept cerință de eligibilitate de cel puțin patru ani de experiență în calitate de procuror.

– Domnule Munteanu, ca să avem viitori procurori profesioniști și onești, e necesar ca audienții de la formare inițială în cadrul Institutului Național al Justiției să fie instruiți și educați de către cei mai buni procurori-formatori. În România există procurori detașați la Institutul Național al Magistraturii, iar la Institutul Național al Justiției – nu. Cum veți colabora cu Institutul Național al Justiției pentru a pregăti o generație de procurori care să contribuie la menținerea unei imagini favorabile a Procuraturii?

– După cum am specificat anterior, în sistemul Procuraturii există un deficit de procurori, motiv pentru care nu ne putem permite detașarea procurorilor în cadrul Institutului Național al Justiției.

Mulți procurori specializați pe diverse domenii participă în calitate de formatori în cadrul cursurilor de formare inițială, precum și al celor de formare continuă, cumulând astfel funcția de procuror cu activitatea didactică. Exercițierea cumulului funcției de procuror cu funcția didactică nu diminuează din profesionalismul și calitatea instruirilor în cadrul cursurilor de formare.

Cu privire la colaborarea cu INJ, țin să remarc faptul că Procuratura contribuie esențial la stabilirea priorităților de activitate acestei instituții, având desemnați trei procurori în Consiliul Institutului Național al Justiției.

În acest sens, procurorii desemnați participă la adoptarea deciziilor Consiliului INJ, în special cele cu privire la aprobarea numărului de locuri care vor fi scoase la concursul de admitere pentru formarea inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror în anul următor, precum și aprobarea planurilor de formare inițială și continuă.

Procuratura susține și încurajează participarea procurorilor la formarea generațiilor noi de procurori și este deschisă pentru dezvoltarea continuă a domeniilor de colaborare cu Institutul Național al Justiției.

- Domnule Munteanu, opoziția politică reproșează actualei guvernări că încearcă să-și subordoneze inclusiv sistemul Procuraturii. Ați simțit așa ceva sau aveți asemenea ecouri din partea subalternilor?

– Reitez asupra faptului că Procuratura este o instituție publică autonomă în cadrul autorității judecătorești și este independentă de puterile legislative, executivă și judecătorească, de orice partid politic sau organizație social-politică, precum și de oricare alte instituții, organizații sau persoane. Totodată, imixtiunea în activitatea Procuraturii este interzisă.

În acest context, fără să comentez declarații politice, vreau să vă asigur asupra faptului că nici eu nu am sesizat și nici corpul de procurori nu au raportat asemenea tentative din partea politicului.

În aceeași ordine de idei, în lumina prevederilor Constituției Republicii Moldova, Procuratura cooperează în exercitarea prerogativelor ce îi revin cu alte puteri/autorități pentru realizarea funcțiilor sale.

- Republica Moldova deține statutul de țară candidată pentru aderare la Uniunea Europeană. Pe această cale, ce probleme există și câte pot să mai apară la implementarea standardelor europene în organizarea și activitatea sistemului organelor Procuraturii?

– Procuratura, fiind instituție din cadrul autorității judecătorești, este parte a politicilor statului care se referă la reformarea sectorului justiției în contextul aderării la Uniunea Europeană.

Astfel, necesitățile cu privire la implementarea standardelor europene în organizarea și activitatea sistemului organelor Procuraturii au fost identificate odată cu adoptarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016, prin Legea nr. 231 din 25 noiembrie 2011.

Strategia a recunoscut existența mai multor probleme care afectau activitatea sistemului Procuraturii, provocări care au servit ca puncte de reper la elaborarea Concepției de reformare a Procuraturii. În anul 2013 a fost elaborată Concepția de reformare a Procuraturii, care a fost fundamentată, inter alia, pe scopul instituirii standardelor din țările europene/comunitare în organizarea și activitatea sistemului Procuraturii.

În acest sens, au fost promovate propuneri legislative privind lichidarea Procuraturii de transport, procuraturilor militare și a Secției investigații și infracțiuni în Forțele Armate. La fel, au fost promovate propuneri ce vizează revizuirea competențelor procuraturilor specializate și teritoriale.

Mai mult, pentru a „descărca” activitatea Procurorului General de atribuții administrative și pentru a-i permite realizarea eficientă a atribuțiilor de coordonare a activității Procuraturii, ca organ de implementare a politicilor, în special penale, au fost promovate propuneri privind instituirea unei funcții care ar avea sarcina de a soluționa problemele de management și logistică.

Subsecvent, Legea nr. 3/2016 cu privire la Procuratură a transpus standardele europene inclusiv în partea ce vizează numirea Procurorului General, rolul Procuraturii Generale, admiterea în profesia de procuror și cariera procurorului, evaluarea performanțelor procurorilor și răspunderea disciplinară a procurorilor etc.

Deși organizarea și activitatea Procuraturii se încadrează în standardele europene în domeniu, iar diferențierile care există sub aspect comparat intră în marja de apreciere a statului, consider, totuși, că întotdeauna există loc pentru îmbunătățiri.

Subiectul reformării și reconceptualizării este unul vast și complex, acesta necesită o abordare holistică și voință politică. Dacă este să trec în revistă câteva repere specifice care, în viziunea mea, ar putea aduce valoare adăugată sistemului, voi menționa că optez pentru obținerea de către procurori a statutului de magistrat, pentru modernizarea și digitalizarea proceselor în Procuratură, inclusiv prin implementarea unui sistem automatizat de repartizare aleatorie a cauzelor și, nu în ultimul rând, optez pentru consolidarea garanțiilor sociale ale procurorilor, ținând cont de restricțiile, interdicțiile și responsabilitățile impuse acestora în virtutea funcției pe care o ocupă.

- Vă mulțumim și vă dorim succes.

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

A FOST LANSAT UN NOU CURS DE FORMARE INIȚIALĂ A CANDIDAȚILOR LA FUNCȚII DE JUDECĂTOR ȘI DE PROCUROR

În ziua de 21 octombrie, Institutul Național al Justiției a marcat lansarea noului curs de formare a viitorilor judecători și procurori. Timp de 18 luni, 30 de audienți, dintre ei 12 candidați la funcția de judecător și 18 candidați la funcția de procuror, își vor face studiile, după care vor avea dreptul să participe la concursurile de angajare anunțate de Consiliul Superior al Magistraturii și de Consiliul Superior al Procurorilor.

Intonarea imnului de stat la ceremonia de deschidere a accentuat caracterul oficial al evenimentului, care a reunit noul contingent de audienți și reprezentanți ai instituțiilor partenere din sectorul justiției: Ministerul Justiției, Consiliul Superior al Magistraturii, Consiliul Superior al Procurorilor, Curtea Supremă de Justiție, Procuratura Generală. Momentul solemn a fost urmat de discursurile invitaților.

Directorul interimar al Institutului Național al Justiției, Adrian Cerbu, a reafirmat angajamentul Institutului de a forma noi generații de judecători și de procurori capabili să răspundă provocărilor actuale și să contribuie la consolidarea statului de drept. Un aspect important menționat a fost legat de rigori-

le examenului de admitere, fiind printre factorii care au dus, pentru prima dată, la necompletarea numărului total de locuri disponibile pentru audienți.

„Sunteți primii care ați trecut printr-un proces de admitere modificat conform noilor prevederi legislative în vederea asigurării selecției celor mai buni candidați pentru profesiile de judecător și de procuror. Ați fost evaluați de două comisii distincte (în drept civil și procedură civilă, respectiv, în drept penal și procedură penală) și ați trecut printr-o verificare suplimentară a integrității efectuată de instituțiile de resort. Acest exercițiu complex demonstrează înaltele standarde etice și de excelență impuse viitorilor judecători și procurori”, a subliniat Directorul interimar în adresarea sa către audienți.

Oficialitățile prezente la eveniment au transmis mesaje de felicitare și de îndrumare. Dumnealor au evidențiat importanța formării inițiale și a adaptării la noile realități juridice și sociale, precum și necesitatea menținerii unor exigențe morale și profesionale în sistemul judiciar în contextul parcursului european al țării noastre.

La sesiunea de admitere curentă s-au înscris 109 concurenți (73 de persoane pentru studii la funcția de judecător, iar 36 - pentru studii la funcția de procuror). Aceștia au susținut, în fața comisiilor de admitere, testul psihologic eliminatoriu, testul de specialitate (testul-grilă) și proba orală. Pentru prima dată, potrivit modificărilor Legii nr. 152 din 2006 cu privire la Institutul Național al Justiției, persoanelor care au promovat prima probă le-au fost verificate declarațiile de avere de către Autoritatea Națională de Integritate, iar Centrul Național Anti-corupție și Serviciul de Informații și Securitate au furnizat informații privind integritatea lor.

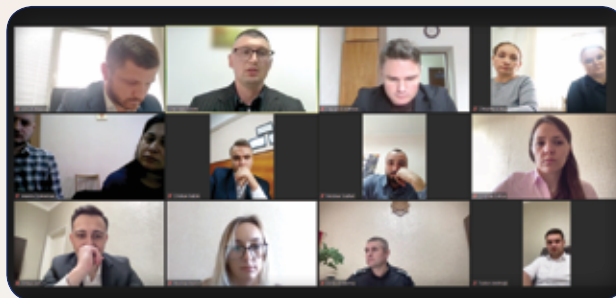
SESIUNE DE INSTRUIRE PENTRU CONDUCĂTORII STAGIILOR DE PRACTICĂ

La 15 octombrie a avut loc instruirea online a conducătorilor stagiului de practică pentru audienții Institutului Național al Justiției. La eveniment au participat ofițerii de urmărire penală care vor coordona acest stagi, precum și viitorii judecători și procurori.

În cadrul sesiunii, formatorii INJ Ghennadi Epure, membru al Consiliului INJ, procuror, și Ion Chirtoacă, judecător, au subliniat importanța procesului care vizează dezvoltarea abilităților necesare profesiei, fiind un element esențial în instruirea inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror. Tutorii de practică au fost familiarizați cu responsabilitățile lor, obiectivele și modul de desfășurare a acestora.

În perioada următoare, se preconizează organizarea unor formări similare pentru conducătorii de practică din cadrul judecătoriilor și al procuraturilor.

Potrivit Planului de formare inițială, stagiul de practică se desfășoară în semestrul III al cursului de

instruire inițială, timp de 25 de săptămâni, în instanțe judecătorești, procuraturi și organe de urmărire penală. În intervalul 15 octombrie 2024 - 13 aprilie 2025, audienții își vor dezvolta competențe profesionale și vor acumula experiență pentru a realiza eficient, după absolvire, meseria aleasă.

CONSOLIDAREA STATULUI DE DREPT ȘI A MECANISMELOR ANTICORUPȚIE ÎN R. MOLDOVA

Directorul interimar al Institutului Național al Justiției, Adrian Cerbu, s-a întâlnit, la 10 octombrie, cu reprezentanții Proiectului „Consolidarea statului de drept și a mecanismelor anticorupție în R. Moldova”, implementat de Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ), – Janine Baudach, manager de proiect, și Victor Bufteac, consilier antico-

rupție și politici de integritate. La întrevvedere au mai participat Ecaterina Popa, șefă a Direcției instruire și cercetare, și Tatiana Ciaglic, șefă a Centrului de Informații Juridice.

Discuțiile s-au concentrat pe mai multe aspecte ale colaborării. Astfel, reprezentanții proiectului au propus organizarea unui eveniment care să evidențieze realizările obținute în cadrul proiectului, inclusiv activitățile de formare destinate beneficiarilor INJ în domeniul de importanță actuală, cum ar fi investigațiile financiare și recuperarea activelor infracționale, cercetarea cazurilor de îmbogățire ilicită și spălare de bani etc.

Un alt subiect abordat la ședință a fost lansarea la Institutul Național al Justiției a două module de e-learning: „Cooperarea internațională în materie penală” și „Analiza financiară cu utilizarea Excel”. E-cursurile au fost oferite de Institutul de Guvernanță din Basel și vor fi prestate pe platforma de instruire la distanță ILIAS a institutului nostru.

REPREZENTAȚII AI INJ LA SCREENING-UL BILATERAL CU COMISIA EUROPEANĂ

În perioada 15-17 octombrie, la Bruxelles, Regatul Belgiei, în cadrul screening-ului bilateral cu Comisia Europeană, s-au desfășurat prezentările de țară ale instituțiilor responsabile de capitolul 23 „Justiție și drepturi fundamentale”.

Din partea Institutului Național al Justiției, la eveniment au participat Olga Marandici, consilieră a Directorului INJ, șefă a Secției relații internaționale, și Ecaterina Popa, șefă a Direcției instruire și cercetare. Prezentarea a inclus modul de funcționare a Institutului Național al Justiției și procesul de formare pe cele patru dimensiuni: instruirea inițială, inclusiv etapa de admitere la studii, instruirea continuă, formare formatori și instruirea la distanță.

La sesiunea de întrebări și răspunsuri, membrii Comisiei Europene și-au manifestat interesul cu privire la calitatea formării inițiale a audienților INJ, instruirea judecătorilor și procurorilor nou-numiți în funcție, precum și la planul de pregătire a persoanelor care au candidat la funcțiile de judecător sau de procuror în temeiul vechimii în muncă. O atenție specială a fost acordată dezvoltării abilităților non-juridice, cum ar fi judgecraft, etica și integritatea, management și leadership etc.

Screening-ul bilateral presupune o analiză detaliată a legislației naționale în raport cu acquis-ul comunitar pentru a identifica gradul de conformitate, diferențele, precum și măsurile necesare pentru alinierea completă la standardele Uniunii Europene.

SEMINAR: INVESTIGAREA ȘI JUDECAREA INFRAȚIUNILOR DE FINANȚARE ILEGALĂ ȘI DE CORUPERE ELECTORALĂ

Pe 8 octombrie, la Institutul Național al Justiției s-a desfășurat un seminar destinat judecătorilor și procurorilor cu genericul „Investigarea și judecarea infracțiunilor de finanțare ilegală a partidelor politice, concurențelor electorale, grupurilor de inițiativă sau a campaniilor electorale și a infracțiunilor de corupere electorală, cum-părare a voturilor”.

Relevanța acestei formări în contextul alegerilor din 2024 a fost subliniată, în deschiderea evenimentului, de Ecaterina Popa, șefă a Direcției instruire și cercetare a Institutului Național al Justiției, Falk Lange, șef al Oficiului Consiliului Europei la Chișinău, Veronica Dragalin, șefă a Procuraturii Anticorupție, și Pavel Postica, vicepreședinte al Comisiei Electorale Centrale. De asemenea, a fost menționat faptul că dezvoltarea competențelor pe acest segment este esențială pentru

protejarea integrității proceselor democratice.

Programul de formare continuă a urmărit realizarea a două obiective: elucidarea impedimentelor de reglementare și aplicare a normelor în domeniul finanțării partidelor politice și a infracțiunilor de corupere electorală, inclusiv de cumpărare a voturilor, precum și consolidarea abilităților la investigarea și examinarea infracțiunilor de finanțare ilegală și de corupere electorală. Sesiunile de

instruire au fost livrate de Pavel Postica, vicepreședinte al CEC, și formatorii INJ – Ghennadi Epure, procuror în Procuratura Anticorupție, consultant CoE, și Elena Cobzac, ex-judecătoare.

Seminarul a fost organizat de Institutul Național al Justiției, Comisia Electorală Centrală și Oficiul Consiliului Europei la Chișinău.

ACORD DE COLABORARE TRILATERALĂ

Dezvoltarea cunoștințelor teoretice și practice ale profesioniștilor din sectorul de drept, precum și promovarea culturii juridice la nivel național este scopul Acordului de colaborare încheiat la 7 octombrie între Institutul Național al Justiției, Universitatea de Stat din Moldova și Procuratura Generală.

Documentul a fost semnat de către conducătorii celor trei instituții – Adrian Cerbu, Director interimar

al Institutului Național al Justiției, Igor Șarov, Rector al Universității de Stat din Moldova, și Ion Munteanu, Procuror General al Republicii Moldova.

Părțile semnatare și-au exprimat angajamentul de a implementa obiectivele Acordului de colaborare în vederea consolidării statului de drept și a îmbunătățirii calității actului de justiție în beneficiul societății.

Parteneriatul trilateral prevede crearea unui Centru de Cercetare și Practică Judiciară, intensificarea cercetării juridice avansate în diverse domenii ale dreptului, concentrându-se pe alinierea la standardele europene și pe reforma sistemului de drept, organizarea evenimentelor științifice și sesiuni de instruire, în special cu tematici din materia penală, cum ar fi conferințe, seminare și ateliere de lucru. De asemenea, se va pune un accent deosebit pe dezvoltarea abilităților profesionale studenților, audienților și practicienilor, prin intermediul scenariilor simulate care reflectă cazuri reale, în cadrul unor laboratoare de investigație criminalistică dotate corespunzător cu susținerea partenerilor.

CLĂDIRA INJ – IMAGINEA UNEI CĂRȚI POȘTALE

Clădirea Institutului Național al Justiției – un monument de arhitectură de însemnătate locală introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău – a apărut pe o carte poștală.

Mulțumim Poștei Moldovei pentru deschiderea de a onora sediul Institutului prin emiterea cărții poștale, contribuind astfel la promovarea patrimoniului arhitectural local.

Această clădire emblematică, cu tradiție și istorie, reprezintă un simbol al educației, iar din 2006 și al formării judiciare.

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ ȘI PROBLEME DE PRACTICĂ JUDICIARĂ

CZU: 342.733

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3\(70\).01](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3(70).01)

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ PENTRU NEÎNDEPLINIREA OBLIGAȚIILOR DE EDUCARE A COPILULUI

Gheorghe RENIȚĂ,
doctor în drept, USM,
formator INJ
<https://orcid.org/0000-0003-2722-009X>

SUMAR

În Republica Moldova, pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către părinți sau de către persoanele care îi înlocuiesc a obligațiilor de întreținere, educație și formare ale copilului este posibilă aplicarea răspunderii contravenționale. În practică, o astfel de răspundere a fost aplicată și atunci când copilul a comis acte de violență împotriva altui copil în timp ce se afla în custodia instituției de învățământ. În orice caz, răspunderea pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor educaționale, atunci când faptul se manifestă prin comportamentul problematic al copilului la școală, trebuie determinată în funcție de cauza comportamentului. Răspunderea părinților sau a persoanelor care îi înlocuiesc trebuie să intervină în ultimă instanță, adică dacă alte remedii nu sunt în măsură să atingă scopul urmărit.

Cuvinte-cheie: dreptul la educație, copil, părinți, siguranță, violență, instituții de învățământ.

Introducere

În conformitate cu articolul 63 alin. (1) din Codul contravențional, neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către părinți sau de către persoanele care îi înlocuiesc a obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului se sancționează cu amendă de la 6 la 15 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 15 la 25 de ore.

În baza acestei norme au fost sancționate mai multe persoane [1]. Două dintre astfel de cazuri au ajuns în vizorul Curții Constituționale. În primul caz, o mamă a fost sancționată pe baza artico-

JURIDICAL LIABILITY FOR FAILURE TO FULFILL THE CHILD'S EDUCATION OBLIGATIONS

SUMMARY

In the Republic of Moldova, for the non-fulfillment or improper fulfillment by the parents or by the persons who replace them of the maintenance, education and training obligations of the child, contravenational liability arises. In practice, such liability was also applied when the child committed acts of violence against another child while in the custody of the educational institution. In any case, the responsibility for the non-fulfillment or improper fulfillment of the educational obligations, when the fact is manifested by the problematic behaviour of the child at school, must be determined according to the cause of the behaviour. The liability of the parents or the persons who replace them must intervene as a last resort, that is, if other remedies are not able to achieve the intended goal.

Key-words: the right to education, child, parents, safety, violence, educational institutions.

lului 63 alin. (1) din Codul contravențional pentru că fiul său minor a lovit un alt copil în incinta școlii. În al doilea caz, tot o mamă a fost sancționată pentru îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor părintești de educare a copilului, deoarece copiii ei au lovit un alt copil la pauza dintre reprizele cercului de dansuri pe care îl frecventau.

Persoanele sancționate au contestat procesul-verbal cu privire la contravenție în instanța de judecată. Corelativ, în timpul procesului, avocatul lor a ridicat excepția de neconstituționalitate a articolului 63 alin. (1) din Codul contravențional.

Discuții și rezultate

Autorul excepției de neconstituționalitate a invocat în fața Curții Constituționale că norma contestată este impredictibilă și, astfel, încalcă principiul legalității incriminării. În special, autorul a afirmat că nu există criterii concrete pentru a ca-

lifica o faptă pe baza articolului 63 alin.(1) din Codul contravențional. Totodată, el a susținut că, în lipsa reglementării precise a obligațiilor de educare și de instruire a copilului, părintele nu poate fi sancționat pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a acestora [2, § 17-18].

Mai mult, autorul excepției de neconstituționalitate a afirmat că părinții au dreptul să-și educe și instruiască copiii conform propriilor convingeri. Astfel, norma contestată îi oferă o marjă discreționară largă agentului constatator (în speță, Poliția) și instanței de judecată la aprecierea caracterului corespunzător al îndeplinirii obligațiilor părintești. În fine, autorul a susținut că articolul 63 alin. (1) din Codul contravențional este contrar articolelor 22 (neretroactivitatea legii), 23 (dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle) și 54 (restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți) din Constituție [3, § 19-20].

La rândul său, Curtea Constituțională și-a început analiza prin a nota că articolul 22 din Constituție garantează, împreună cu articolul 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, principiul legalității incriminării și a pedepsei penale (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). De asemenea, potrivit jurisprudenței Curții, articolele 1 alin. (3), 22 și 23 din Constituție garantează standardul calității legii penale substanțiale [2, § 27].

La caz, Curtea a observat că norma contestată sub aspectul invocat de autorul sesizărilor operează cu un termen general, *i.e.* obligații de educare și de instruire a copilului. În acest sens, Curtea a notat că, deși certitudinea este dezirabilă la redactarea legilor, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă. Astfel, formularea legilor nu poate prezenta o precizie absolută [2, § 28].

De altfel, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare - Curtea Europeană) a recunoscut în mod constant faptul că multe legi sunt redactate în termeni generali, iar interpretarea și aplicarea lor fac obiectul practicii judiciare. Multe legi utilizează, prin natura lucrurilor, formule mai mult sau mai puțin vagi, ale căror interpretare și aplicare depind de practică [2, § 29].

Deși nu a precizat vreodată întinderea obligațiilor de educare a copiilor, capacitatea educațională și emoțională a părinților reprezintă o chestiune importantă în analiza caracterului necesar al decăderii din drepturile părintești efectuată de Curtea Europeană [2, § 30].

De exemplu, în cauza *Achim v. România*, Curtea Europeană a considerat legitime dubiile autorităților naționale referitoare la capacitatea reclamantilor de a-și crește și educa copiii și maniera în care aceștia își îndeplineau obligațiile părintești. La modul concret, Curtea Europeană a notat că întârzierile de dezvoltare provocate de lipsa stimulării cognitive și de contactul limitat cu alte

persoane, comportamentele anxioase ale copiilor care le-au fost transmise, în opinia tribunalului districtual, de către părinții lor și starea precară de sănătate a mezinului justificau temerile autorităților privind absența unui progres adecvat de dezvoltare și educațional al copiilor (...) [2, § 31].

Totuși, deși obligațiile de educare a copilului nu pot fi încadrate într-o definiție precisă, există principii aplicabile. Pentru Curtea Europeană elementul decisiv în acest domeniu îl reprezintă chestiunea asigurării unui echilibru corect între interesele concurente - cele ale copilului, ale părinților și ale ordinii publice - astfel încât să se încadreze în marja de apreciere oferită statelor în acest domeniu. Cu toate acestea, interesele superioare ale copilului trebuie avute în vedere în mod prioritar și pot, în funcție de natura și importanța acestora, să le depășească pe cele ale părinților (*Achim v. România*, hotărârea din 24 octombrie 2017, § 92) [2, § 32].

Totodată, Curtea Constituțională a subliniat că articolul 29 alin. (1) din Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993, prevede că educația copilului trebuie să fie îndreptată spre dezvoltarea respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului și pentru principiile consacrate în Carta Națiunilor Unite. Potrivit Comentariului general nr. 1 la Convenția cu privire la drepturile copilului, valorile prevăzute în articolul 29 alin. (1) reprezintă mai mult decât un inventar sau o listă a obiectivelor pe care educația trebuie să le urmărească, iar promovarea și realizarea acestor valori trebuie să aibă loc în cadrul familiei, însă școlile și comunitățile joacă, de asemenea, un rol important (a se vedea Comentariul general nr. 1 (2001): Scopurile educației, CRC/GC/2001/1, § 6 și 13) [2, § 33].

La nivel național, Curtea Constituțională a accentuat că articolul 48 alin. (2) din Constituție prevede că familia se întemeiază pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor [2, § 34].

În acest sens, Curtea a observat că, prin Ordinul Ministerului Educației nr. 1090 din 29 decembrie 2016, au fost aprobate Instrucțiunile privind evaluarea și dezvoltarea comportamentului elevilor din învățământul primar și secundar. Potrivit acestor instrucțiuni, în cazul în care dirigintele sau învățătorul identifică un comportament problematic, inclusiv atunci când sunt comise acțiuni de violență, acesta trebuie să parcurgă pași concreți. În primul rând, învățătorul sau dirigintele trebuie să comunice cu elevul și să identifice motivele și factorii comportamentului problematic. În consecință, învățătorul sau dirigintele va elabora o modalitate optimă de intervenție. Dacă compor-

tamentul problematic continuă, învățătorul sau dirigintele trebuie să apeleze la ajutorul părinților/reprezentanților legali ai elevului, iar dacă aceștia nu manifestă receptivitate, la asistența psihologului școlar sau a specialiștilor Serviciului de asistență psihopedagogică. Dacă comportamentul problematic al elevului este determinat de mediul familial abuziv, învățătorul sau dirigintele trebuie să informeze în mod obligatoriu coordonatorul acțiunilor de prevenire, identificare, raportare și referire a cazurilor de abuz, neglijare, exploatare și trafic al copilului (a se vedea pct. 20 din Instrucțiunile privind evaluarea și dezvoltarea comportamentului elevilor din învățământul primar și secundar) [2, § 35].

Așadar, Curtea a observat că comportamentul problematic al unui copil nu este perceput, în mod automat, ca o chestiune imputabilă părintelui sau reprezentantului legal. Pot exista factori și situații diverse care să-i provoace copilului un comportament problematic. De exemplu, Instrucțiunile privind evaluarea și dezvoltarea comportamentului elevilor din învățământul primar și secundar prevăd că manifestarea comportamentului problematic poate servi ca un mecanism de apărare, de adaptare și de integrare în grup [2, § 36].

În acest sens, Curtea a remarcat că, potrivit Ghidului metodic cu privire la prevenirea violenței în instituția de învățământ, elaborat de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării în 2017, este important ca în situațiile de abuz în mediul școlar cadrele didactice să identifice circumstanțele în care a avut loc abuzul, să abordeze și, dacă este necesar, să sancționeze, conform regulamentului instituției, orice act de violență între elevi. Astfel, o modalitate eficientă de încetare a violenței poate fi aplicarea unor măsuri disciplinare prevăzute de regulamentul școlii, *i.e.* observația, mustrarea, transferul temporar în altă clasă, anunțarea poliției, exmatricularea din instituția de învățământ [2, § 37].

În acest context, Curtea a menționat că, având în vedere caracterul de *ultima ratio* al legii contravenționale, care reprezintă o lege cu caracter penal, nu toate conduitele subiecților articolului 63 alin. (1) din Codul contravențional (*i.e.* părinții sau persoanele care îi înlocuiesc) trebuie sancționate contravențional [2, § 38].

Astfel, Curtea a notat că răspunderea pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de educare, atunci când fapta se manifestă prin comportamentul problematic al copilului la școală, trebuie stabilită în funcție de cauza comportamentului. În acest sens, Curtea a notat că în cauza *N.P. v. Republica Moldova*, Curtea Europeană a constatat încălcarea articolului 8 din Convenție, inclusiv pentru lipsa unei analize aprofundate din partea tribunalelor naționale cu

privire la faptul dacă caracterul inadecvat al educației copilului era imputabil incapacității sau refuzului reclamantei de a-i oferi îngrijirea necesară (hotărârea din 6 octombrie 2015, § 79) [2, § 39].

Prin urmare, Curtea a reținut că aspectele dubioase cu privire la neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de educare a copilului urmează a fi clarificate de agentul constatator și de instanța de judecată, ținând cont de circumstanțele precise ale fiecărui caz particular [2, § 40].

În aceste condiții, Curtea nu a constatat existența unei ingerințe în drepturile invocate de autorul excepției de neconstituționalitate. Corelativ, Curtea a menționat că nu este necesar să analizeze caracterul proporțional al acesteia pe baza articolului 54 din Constituție [2, § 41].

Din aceste motive, Curtea a declarat inadmisibilă excepția de neconstituționalitate a articolului 63 alin. (1) din Codul contravențional. Decizia Curții Constituționale a fost pronunțată în 2023.

Ulterior, peste aproximativ un an, Curtea Europeană a pronunțat în cauza *Biba v. Albania* o hotărâre relevantă. Cazul se referă la obligațiile pozitive ale statului în baza articolului 8 (care garantează dreptul la viață privată) din Convenția Europeană cu privire la modul în care remediile legale interne au fost aplicate de către autoritățile naționale în legătură cu o agresiune asupra fiului reclamantului de către un alt elev în timpul unei pauze între lecții la o școală privată. În speță, fiul reclamantului a fost lovit în ochiul drept de un alt elev cu un proiectil de la o catapultă de cauciuc. În consecință, fiul reclamantului a suferit o pierdere de 90% a vederii la ochiul drept. Pentru că elevul care a aplicat violența nu avea la acea vreme 14 ani (vârsta răspunderii penale în Albania), nu a fost începută o urmărire penală cu privire la fapta comisă de el. Reclamantul a formulat o acțiune civilă împotriva școlii și a cerut despăgubiri materiale și morale. Instanțele naționale au respins acțiunea, motivând că solicitarea de despăgubiri trebuia formulată împotriva părinților copilului agresor. Totodată, instanțele naționale au arătat că incidentul a avut loc în una din pauzele dintre lecții și în acel moment copiii nu se aflau sub controlul profesorilor [3].

Curtea Europeană a determinat, mai întâi de toate, dacă în acest caz este aplicabil articolul 8 din Convenție, care garantează dreptul la viață privată. În acest sens, Curtea a susținut anterior, în diferite contexte, că noțiunea de viață privată este un termen larg care nu poate fi definit în mod exhaustiv. Acesta include și integritatea fizică și psihologică a unei persoane. Cu toate acestea, Curtea a subliniat că nu orice act sau măsură a unei persoane private care afectează negativ integritatea fizică și psihologică a alteia va interfera

cu dreptul la respectarea vieții private garantat de articolul 8 din Convenție. Ea a reiterat că este necesar să se ateste un prag de severitate pentru aplicabilitatea articolului 8 din Convenție într-o astfel de situație [3, § 41].

Aplicând aceste principii la prezenta cauză, Curtea Europeană a reținut că părțile nu contestă faptul că un alt elev de la școala privată frecventată de fiul reclamantului l-a rănit pe fiul reclamantului, lansându-i în ochi un proiectil cu catapultă, ceea ce a avut ca rezultat o pierdere de vedere de 90 % în acel ochi. Aceste consecințe sunt de așa natură încât, fără îndoială, au afectat viața de zi cu zi a fiului reclamantului de atunci într-o asemenea măsură încât au avut un efect negativ asupra vieții sale private. În plus, nu pare să existe niciun motiv de principiu pentru care noțiunea de „viață privată” ar trebui să fie considerată pentru a exclude atacurile asupra integrității fizice [3, § 42].

Prin urmare, având în vedere natura și fondul plângerilor reclamantului, Curtea a considerat că acest caz trebuie examinat în baza articolului 8 din Convenție, care implică o obligație a statului de a proteja integritatea fizică și psihologică a unei persoane [3, § 43].

După aceste clarificări conceptuale, Curtea Europeană a stabilit, cu titlu de principiu, că, în contextul furnizării unui serviciu public important precum învățământul, rolul esențial al autorităților educaționale este de a proteja sănătatea și bunăstarea elevilor, ținând seama, în special, de vulnerabilitatea acestora în ceea ce privește vârsta lor fragedă. Astfel, datoria principală a autorităților educaționale este de a asigura siguranța elevilor pentru a-i proteja de orice formă de violență în timp ce aceștia se află sub supravegherea autorităților educaționale [3, § 59].

În ceea ce privește disciplina școlară, Curtea Europeană a reținut că aceasta intră în sfera dreptului la educație și că statul nu se poate absolve de responsabilitate prin delegarea obligațiilor sale unor organisme private sau persoanelor fizice. Curtea Europeană a considerat că același lucru este valabil și în ceea ce privește aspectele legate de disciplina școlară în relațiile dintre elevi [3, § 60].

Referitor la protecția integrității fizice și psihologice a unei persoane față de alte persoane, Curtea Europeană a reținut anterior că obligațiile pozitive ale autorităților - în unele cazuri, în baza articolelor 2 (care garantează dreptul la viață) sau 3 (care prevede că „nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante”) din Convenție și, în alte cazuri, în baza articolului 8, luate izolat sau în coroborare cu articolul 3 - poate include o obligație de a menține și de a aplica în practică un cadru legal adecvat care să ofere protecție împotriva actelor

de violență ale persoanelor private. În contextul violenței în școală, Curtea Europeană a reiterat că articolul 8 din Convenție impune protecția copiilor împotriva oricărei forme de violență sau abuz în instituțiile de învățământ și autoritățile naționale trebuie să pună în aplicare măsuri legislative, administrative, sociale și educaționale adecvate pentru a interzice fără echivoc orice astfel de comportament împotriva copiilor în orice moment și în orice împrejurare și, astfel, să asigure toleranța zero față de orice violență sau abuz în instituțiile de învățământ. Acest lucru se referă, de asemenea, la necesitatea asigurării răspunderii prin căi penale, civile, administrative și profesionale adecvate. În acest context, statul se bucură de o marjă de apreciere în determinarea modului în care să-și organizeze sistemul pentru a asigura respectarea Convenției [3, § 67].

La caz, Curtea Europeană a observat că reclamantul a introdus o acțiune civilă împotriva școlii, solicitând despăgubiri pentru prejudiciul suferit de fiul său în urma unui atac al unui alt elev al acelei școli. Autoritățile naționale au constatat că școala nu era responsabilă pentru că, printre altele, incidentul s-a produs în timpul unei pauze între ore, când autoritățile școlare, în opinia lor, nu au fost în măsură să supravegheze elevii. Cu toate acestea, Curtea Europeană nu a putut fi de acord cu această apreciere. Ea a susținut deja că o instituție de învățământ are, în principiu, obligația de a supraveghea elevii pe toată durata pe care o petrec în grija sa [3, § 71].

În speță, nu se contestă faptul că incidentul în cauză s-a petrecut în incinta școlii în timpul orelor obișnuite de școală și că făptuitorul a fost un alt elev al acelei școli, angajat în acțiuni de mare risc. Se așteaptă ca instituțiile de învățământ să ia măsurile adecvate pentru a preveni utilizarea de către elevi a obiectelor periculoase în incinta școlii sau în custodie. Tragerea unui obiect dur dintr-o bandă de cauciuc către un alt elev este potențial periculoasă și poate cauza răni grave, așa cum s-a întâmplat în acest caz [3, § 72]. Chiar dacă nu se poate aștepta ca personalul didactic să asigure supravegherea constantă a fiecărui elev pentru a răspunde instantaneu oricărui comportament imprevizibil, autoritățile școlare sunt responsabile pentru disciplina școlară, inclusiv în rândul elevilor, în orice moment când elevii sunt la școală sau chiar și în afara ei, dar în custodia școlii. În caz contrar, protecția minorilor în timpul orelor de școală nu ar fi asigurată, deoarece nicio autoritate nu ar fi responsabilă pentru siguranța acestora în pauze. În această privință, Curtea Europeană a observat că instanțele naționale au constatat că benzile de cauciuc, precum cea din care s-a tras cu un obiect către fiul reclamantului, au fost folosite pentru legarea bancnotelor, însă școala nu

a explicat de ce un copil de unsprezece ani a avut nevoie de benzi de cauciuc pentru a păstra banii de buzunar. Reclamantul a susținut că un alt elev a adus 20 de catapulte la școală și le-a distribuit elevilor, care le-au folosit în mod deschis în zilele anterioare incidentului. Aceste afirmații ale reclamantului nu au fost supuse controlului sau abordate în mod adecvat de către instanțele naționale în hotărârile lor motivate [3, § 73].

În ceea ce privește măsurile luate de școală după incident, Curtea Europeană a notat că instanțele interne au constatat că aceasta a strâns donații de la părinții altor elevi și a contactat compania de asigurări, solicitându-i să plătească costurile tratamentului medical al fiului reclamantului. Cu toate acestea, susținerile de fapt invocate de reclamant nu au fost abordate, și anume că acesta nu a fost informat cu promptitudine despre incident și că autoritățile școlare nu au reacționat prompt, asigurându-se că fiul său a primit tratament medical urgent. Curtea Europeană nu a putut face propria apreciere a acestor afirmații; instanțele interne ar fi trebuit să le examineze în mod corespunzător în hotărârile lor motivate [3, § 74].

Curtea Europeană a observat, de asemenea, că instanțele interne au constatat că școala a încheiat contracte de asigurare cu o societate de asigurări care acoperă toți elevii săi și că, prin urmare, reclamantul ar fi trebuit să solicite despăgubiri de la acea companie de asigurări. Cu toate acestea, Curtea Europeană a reținut că școala și nu reclamantul a fost cea care a încheiat contractul cu compania de asigurări. Reclamantul avea dreptul, recunoscut de dreptul intern, de a solicita despăgubiri de la școală. Dacă ar fi obținut despăgubiri, școala ar fi putut solicita rambursarea de la compania de asigurări, dacă ar fi îndeplinite cerințele legale pentru o astfel de rambursare. Prin urmare, este dificil de considerat că, în evaluarea lor generală, autoritățile naționale au avut în vedere principiul interesului superior al copilului [3, § 75].

În aceste împrejurări, Curtea Europeană nu este convinsă că procedura civilă desfășurată în prezenta cauză a oferit o protecție adecvată pentru situația în cauză, în special, având în vedere principiul potrivit căruia copiii și alte persoane vulnerabile au dreptul la o protecție efectivă din partea autorităților. În consecință, Curtea Europeană a constatat că remediul civil disponibil reclamantului în circumstanțele prezentei cauze nu a asigurat o protecție adecvată fiului său împotriva unui atac asupra integrității fizice ale acestuia și că modul în care mecanismele juridice implementate în prezenta cauză a fost defectuos până la punctul de a constitui o încălcare a obligațiilor statului pârât în baza articolului 8 din Convenție,

în special, având în vedere importanța primordială a protecției drepturilor copilului [3, § 76-77]. Curtea Europeană a obligat Albania să-i achite reclamantului suma de 11.700 de euro cu titlu de prejudiciu moral.

În cazul *Biba v. Albania* nu s-a menționat nimic despre o pretinsă sancționare a părinților pentru neîndeplinirea obligațiilor de educare a copilului care a aplicat violența în timpul pauzelor dintre lecții. În schimb, se conturează obligațiile pe care le au instituțiile de învățământ în contextul asigurării disciplinei.

Raționamentele din cazul menționat sunt nuanțate de judecătorul Serghides în opinia sa concurentă. Acest judecător a remarcat că interpretarea și aplicarea de către instanțele naționale a cuvintelor „în timp ce erau sub controlul lor” din articolul 615 din Codul civil albanez, care limitează responsabilitatea profesorilor și a altor persoane care se ocupă de minori pentru a acoperi doar timpul în care elevii sunt în clasă și nu în locul de joacă, era excesiv de restrictivă, arbitrară și nu era compatibilă cu Convenția. Nu a fost în conformitate cu principiul eficacității [6]. În plus, această interpretare nu era compatibilă cu scopul altor norme din dreptul intern, care prevăd că statul trebuie să asigure siguranța profesorilor și elevilor, precum și securitatea instituțiilor de învățământ și a localurilor acestora. Potrivit judecătorului Serghides, articolul 615 din Codul civil albanez ar trebui interpretat și aplicat astfel încât să implice responsabilitatea profesorilor și a altor persoane responsabile în școli, precum și răspunderea statului pentru orice prejudiciu cauzat minorilor în timp ce aceștia sunt la școală, indiferent dacă aceștia sunt în clasă sau în școală, la locul de joacă în timpul pauzei lor. Cu alte cuvinte, atâta timp cât copiii nu sunt cu părinții sau tutorii lor și sunt la școală, școala și statul ar trebui să fie trase la răspundere pentru orice răni pe care le-ar putea suferi din cauza altor copii. O altfel de argumentare ar duce la concluzia absurdă că copiii în pauzele școlare sunt în grija nimănui [4].

Dar această abordare nu a fost susținută de toți judecătorii Curții Europene care au examinat cazul *Biba v. Albania*. Hotărârea Curții a fost adoptată la limită, i.e. cu patru voturi la trei.

În opinia separată la această hotărâre se arată că „raționamentul majorității presupune – care, de altfel, nu ține cont de legislația internă aplicabilă – că statele au o obligație pozitivă prin care toate instituțiile de învățământ, atât private, cât și publice, sunt obligate să asigure în orice moment siguranța elevilor lor și sunt responsabile pentru demonstrarea incapacității lor de a preveni orice daune care ar putea apărea. Aceasta înseamnă introducerea unei prezumții de răspundere a statului pentru orice incident care are loc într-o institu-

ție de învățământ – chiar și în una privată” [5, § 8].

De asemenea, potrivit opiniei separate la hotărârea în cauză, „instanțele naționale nu au exclus niciodată dreptul de a solicita repararea prejudiciului cauzat victimei, deoarece au sugerat că o astfel de solicitare trebuie formulată împotriva părinților minorului agresor (...). Cu toate acestea, nimic nu indică faptul că reclamantul a urmat această cale. În consecință, reclamantul nu s-a aflat într-o situație de denegare a justiției. A ales să introducă o acțiune în despăgubire împotriva școlii private a copilului său în instanța civilă. În consecință, nu este de competența statului să suporte acum costul unei strategii procedurale eșuate și, astfel, să își asume răspunderea pentru neglijența unei entități private” [5, § 10].

Cine are dreptate? Desigur, discuțiile pot continua. Dar mă opresc aici, cu precizarea că este posibilă o dezvoltare a jurisprudenței analizate.

Concluzii

Obligațiile de educare și de instruire a copilului au un conținut larg. Acestea pot varia în timp și spațiu, mai ales în epoca noastră, caracterizată printr-o evoluție profundă și adesea divergentă a opiniilor în materie. Practica judiciară atestă că în cazul nerespectării obligațiilor de educare a copilului este sancționat, de regulă, un singur părinte, probabil, cel care răspunde la apelurile poliției/administrației școlii sau care se prezintă la poliție/la școală atunci când copilul a comis vreo faptă reprobabilă. Totuși, în baza articolului 51 alin. (3) din Codul familiei, copilul are dreptul la educație din partea părinților, nu doar din partea unui singur părinte. Iar conform articolului 58 alin. (1) din Codul familiei, părinții au drepturi și obligații egale față de copii, indiferent de faptul dacă copiii sunt născuți în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat. Aceste aspecte trebuie luate în considerare de agentul constator și/sau de instanța de judecată.

În orice caz, cert este faptul că articolul 63 alin. (1) din Codul contravențional (care stabilește răspunderea pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către părinți sau de către persoanele care îi înlocuiesc a obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului) nu trebuie aplicat în mod automat, ci ca *ultima ratio*.

Răspunderea pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de educare, atunci când fapta se manifestă prin comportamentul problematic al copilului la școală, trebuie stabilită în funcție de cauza comportamentului.

Nu orice faptă reprobabilă a copilului este consecința neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare de către părinți sau de către persoa-

nele care îi înlocuiesc a obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului. Iar orice dubii cu privire la neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de educare a copilului urmează a fi clarificate de agentul constator și de instanța de judecată, ținând cont de circumstanțele precise ale fiecărui caz particular. În acest sens, Decizia Curții Constituționale nr. 147 din 31 octombrie 2023 a oferit îndrumări utile pentru subiecții dotați cu competența aplicării legii contravenționale.

Totodată, faptele de violență comise de copii în timp ce aceștia se aflau în custodia instituțiilor de învățământ (chiar dacă faptele au fost comise în pauzele dintre lecții) urmează a fi abordate și din perspectiva obligațiilor pozitive care decurg din articolul 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. În asemenea cazuri, și instituțiile de învățământ (publice sau private) poartă o responsabilitate și, respectiv, o răspundere, în special, de a despăgubi persoana care a avut de suferit. O astfel de concluzie rezultă din cazul *Biba v. Albania*. Raționamentele din această hotărâre sunt aplicabile, în mod corespunzător, și în privința Republicii Moldova, ca stat parte la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Referințe bibliografice

1. Contravenții constatate în anul 2023. https://statistica.gov.md/ro/contravenții-constatate-in-anul-2023-9478_61204.html (vizitat 01.06.2024).
2. Decizia Curții Constituționale nr. 147 din 31 octombrie 2023 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 129g/2023 și nr. 166g/2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 63 alin. (1) din Codul contravențional (neîndeplinirea obligațiilor de educare a copilului). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 468-471/19.
3. Case of *Biba v. Albania*, Application no. 24228/18, Judgment of 7 May 2024. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-233411> (vizitat 01.06.2024).
4. Concurring opinion of Judge Serghides in Case of *Biba v. Albania*, Application no. 24228/18, Judgment of 7 May 2024. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-233411> (vizitat 01.06.2024).
5. Joint partly dissenting opinion of Judges Pastor Vilanova, Schukking and Roosma in Case of *Biba v. Albania*, Application no. 24228/18, Judgment of 7 May 2024. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-233411> (vizitat 01.06.2024).
6. Serghides G.A. The Principle of Effectiveness and the European Convention on Human Rights. In: D'Abra D., Ducoulombier P., Eckert G., Jacqué J.P. and Wachsmann P. (eds). *Mélanges en L'Honneur de Florence Benoit-Rohmer - Les droits de l'homme, du Conseil de l'Europe à l'Union européenne*. Bruxelles: Bruylant, 2023, p. 545-546.

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL-PENAL

CZU: 349.6

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3\(70\).02](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3(70).02)

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU TĂIEREA ILEGALĂ A VEGETAȚIEI SILVICE: NOI CONOTAȚII PRACTICE

Oxana CAZACU,
*procuror în Procuratura
 mun. Chișinău, Oficiul Principal,
 magistru în drept*
<https://orcid.org/0009-0007-5174-3807>

SUMAR

În prezent, în Republica Moldova se reliefează o raliere a preocupărilor naționale la cele europene și globale, ca urmare a conștientizării necesității luării unor măsuri mai serioase pentru a limita și stopa fenomenul infracțional în domeniul criminalității ecologice aflat în plină expansiune.

Întrucât sistemele de sancționare nu au fost suficiente pentru a garanta respectarea, în totalitate, a legislației privind protecția mediului, a fost nevoie de prevederi mai aspre care să preîntâmpine amploarea fenomenului infracțional în domeniul tăierii ilegale a copacilor.

Drept urmare, prin Legea din 06.06.2024, au fost operate modificări în dispoziția infracțiunii de tăiere ilicită a vegetației silvice, prin incriminarea nu doar a acțiunilor de tăiere, dar și a acțiunilor de rupere și scoatere neautorizat din rădăcini a arborilor și arbuștilor, precum și prin includerea vegetației din spațiile verzi, din zonele umede, din fondul apelor și altor terenuri cu destinație specială de protecție, ca fiind obiect material al acestei infracțiuni.

Cuvinte-cheie: *tăierea ilegală a arborilor și arbuștilor, spațiu forestier, vegetația din afara fondului forestier, arii naturale protejate de stat, vegetație silvică, spații verzi.*

Introducere

Protecția mediului înconjurător constituie o prioritate națională care vizează în mod direct nu doar condițiile de viață și sănătate a populației, dar și realizarea efectivă a intereselor economice și social-umane, or, în perspectiva ulterioară anume statului îi va reveni misiunea dificilă

CRIMINAL LIABILITY FOR ILLEGAL CUTTING OF FOREST VEGETATION: NEW PRACTICAL CONNOTATIONS

SUMMARY

Currently, in the Republic of Moldova, there is a rallying of national, European and global concerns, as a result of the awareness of the need to take more serious measures to limit and stop the criminal phenomenon in the field of ecological crime which is in full expansion.

Since the sanctioning systems were not sufficient to guarantee full compliance with environmental protection legislation, stricter provisions were needed to prevent the extent of the criminal phenomenon in the field of illegal tree cutting.

As a result, by the Law of 06.06.2024, changes were made to the provision of the crime of illegal cutting of forest vegetation, by criminalizing not only the actions of cutting, but also the actions of breaking and uprooting trees and shrubs without authorization, such as and by including the vegetation from green spaces, from wet areas, from the bottom of the waters and other lands with a special purpose of protection, as being the material object of this crime.

Key-words: *illegal cutting of trees and shrubs, forest space, vegetation outside the forest floor, natural areas protected by the state, forest vegetation, green spaces.*

de reparare a prejudiciului cauzat mediului, fapt care se va solda cu utilizarea unor surse financiare publice impunătoare.

Relațiile sociale pe care le reglementează norma penală la capitolul tăierii ilegale a copacilor au evoluat - circumstanță care a impus ajustarea articolului din Codul penal la realitățile existente.

Mult timp rolul răspunderii penale a fost considerat subsidiar celorlalte două tipuri de răspundere: civilă și contravențională. Prin specifi-

cul său, dreptul mediului încearcă prevenirea și combaterea încă din faza incipientă a pagubelor ecologice și doar în cazurile extreme aplicarea răspunderii penale [24, p. 371].

Evoluțiile realizate în domeniul protecției mediului au dus la schimbarea axei de valori, în sensul că numărul tot mai mare de fapte infracționale cu efecte tot mai grave asupra mediului și sănătății umane au impus necesitatea luării unor măsuri mai aspre și mai eficiente.

Actualmente, se prefigurează o nevoie tot mai mare de sancțiuni mai severe pentru faptele tot mai grave îndreptate împotriva mediului, care pornesc de la tăierea ilegală a copacilor, avansând până la traficul ilegal de deșeuri și terorism ecologic.

În acest context, legislația penală a trebuit să cunoască mutații semnificative care să răspundă noilor tipuri de pericole sociale îndreptate împotriva mediului, a omului și a sănătății umane.

Operarea modificărilor la art. 231 din Codul penal, în redacția Legii nr. 136 din 06.06.2024 [5], a fost impusă de necesitatea luării unor măsuri mai aspre și mai eficiente pentru asigurarea realizării principiului inevitabilității răspunderii juridice pentru încălcarea legislației ecologice, exprimată în tăierea ilegală a vegetației silvice.

Noua incriminare cuprinsă în Codul penal se raportează la dispozițiile legale care reglementează aspecte importante specifice protecției vegetației silvice, precum și în materie de protecție a mediului ale Uniunii Europene.

Astfel, Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal propune stabilirea unor măsuri eficiente care să combată creșterea fenomenului infracțional în domeniul protecției mediului [10].

Scopul declarat al Directivei este stabilit încă din Preambulul său: „Comunitatea este preocupată de creșterea numărului de infracțiuni împotriva mediului și de efectele acestora, care se extind din ce în ce mai mult în afara granițelor statelor în care acestea sunt comise. Astfel de infracțiuni reprezintă o amenințare la adresa mediului și necesită, prin urmare, un răspuns adecvat. Întrucât actualele sisteme de sancționare nu au fost suficiente pentru a garanta respectarea, în totalitate, a legislației privind protecția mediului, este nevoie de prevederi mai aspre care să preîntâmpine amploarea fenomenului infracțional în domeniul environmental.

Noutatea relativă a domeniului răspunderii penale în materia ecologică și lipsa unor instrumente specifice și verificate lasă de multe ori au-

torii unor fapte grave îndreptate împotriva mediului insuficient pedepsiți sau chiar nepedepsiți, lucru deloc avantajos pentru evoluția domeniului. Cu atât mai mult, lipsa unor norme comune pentru toate statele lasă răspunderea penală la stadiul de debut în acest domeniu. Pentru a-și atinge scopul de eficacitate și reală protecție a mediului, introducerea unor sancțiuni cu caracter descurajant pentru activitățile care dăunează mediului și aplicarea acestora se dovedește de strictă necesitate”.

Or, statele membre ale Uniunii Europene, în lupta cu infracțiunile împotriva mediului, au procedat la transpunerea în planul intern al Directivei-cadru 2008/841/JAI privind lupta împotriva crimei organizate, cu toate consecințele care decurg din conținutul său [9].

În context, deși Capitolul IX din Codul penal conține 13 articole care reglementează faptele socialmente periculoase ce constituie infracțiuni care afectează relațiile sociale cu privire la integritatea mediului, în practică sunt aplicabile doar 2-3 articole (art. 231 - tăierea ilegală a vegetației silvice, art. 233 - vânatul ilegal, art. 234 - îndeletnicirea ilegală cu pescuitul) [4].

Obligația pozitivă de a lua toate măsurile rezonabile și adecvate pentru protejarea drepturilor în temeiul Convenției Europene presupune, în primul rând, obligația principală a statelor de a crea un cadru legislativ și administrativ care să aibă drept obiectiv prevenirea eficace a daunelor asupra mediului și asupra sănătății umane [8, art. 8, § 1]. Aceeași obligație rezultă și din Hotărârea în cauza *Budayeva împotriva Rusiei*, nr. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 și 15343/02, pct. 129-132, 20 martie 2008 [2].

În cazul în care un stat trebuie să soluționeze problemele complexe ale politicii de mediu și economice, în special, atunci când este vorba de activități periculoase, trebuie, de asemenea, să se rezerve un loc deosebit unei legislații adaptate la particularitățile activității în cauză, în special, la nivelul riscului care poate rezulta. Această obligație rezultă și din cauza *Oneryildiz împotriva Turciei* (MC), nr. 48939/99, pct. 90, CEDO 2004-XII [26].

Studiu și dezbateri

Infracțiunea de tăiere ilegală a vegetației, ca și majoritatea componentelor infracțiunilor ecologice din Codul penal, este materială și cere provocarea anumitor urmări prejudiciabile. Specificul urmărilor prejudiciabile pentru aceste infracțiuni îl mai reprezintă și caracterul latent pronunțat al consecințelor. Astfel, la in-

criminarea faptei, este necesar de analizat nu doar urmarea periculoasă care s-a produs, dar și realizarea unei stări de pericol, ca rezultat al săvârșirii faptei socialmente periculoase, prevăzută de legea penală care provoacă urmări grave pe viitor [12].

Revenind la raționamentul operării modificării în componența infracțiunii revăzută de art. 231 din Codul penal, remarcăm că acesta rezultă din necesitatea punerii în aplicare a principiului „*poluatorul plătește*” prevăzută de Directiva 2004/3 5/CE privind răspunderea pentru mediu înconjurător din 21.04.2004, dar și potrivit Legii nr. 1540 din 25.02.1998 privind plata pentru poluarea mediului [16].

Prin urmare, principiul fundamental al prezentei directive constă în aceea că operatorul, a cărui activitate a cauzat o daună asupra mediului sau o amenințare iminentă de producere a unei asemenea daune, trebuie să răspundă financiar, pentru a-i determina pe operatori să adopte măsuri și să dezvolte practici menite să diminueze riscurile de producere a unor daune asupra mediului, astfel încât să se reducă expunerea la riscurile financiare asociate [11].

Studiul literaturii de specialitate a sosit în evidență că unele acte legislative care stabilesc nemijlocit răspunderea penală pentru încălcări în domeniul protecției vegetației forestiere nu au corespondent și nu se regăsesc în cuprinsul Codului penal. Dintre acestea fac parte: Legea cu privire la Cartea Roșie a Republicii Moldova [17, art. 22], Legea privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului [21, art. 69 alin. (1)], Legea cu privire la activitatea hidrometeorologică [18, art. 26], Legea pentru ameliorarea prin împădurirea terenurilor degradate [20, art. 13], Legea cu privire la spațiile verzi ale localităților urbane și rurale [19, art. 36].

Consecvent, analizând prevederile articolului 231 din Codul Penal în versiunea de până la modificarea operată în Codul penal prin *Legea din 06.06.2024*, constatăm că, anterior, se incriminau doar acțiunile de tăiere a vegetației, deși ecosistemul pădurii este prejudiciat și prin acțiuni de rupere, precum și prin scoatere din rădăcini neautorizată a arborilor și arbuștilor. La fel, norma penală în varianta de până la modificări incrimina acțiunile de tăiere a vegetației doar din fondul forestier, fără a include spațiile verzi, zonele umede, fondul apelor și alte terenuri cu destinație specială de protecție.

Prin urmare, este economic avantajos să se achite amenzi neînsemnate, decât să se conformeze rigorilor legale în domeniul protecției vegetației silvice. În acest sens, gradul prejudicia-

bil adus mediului a atras atenția prin inundațiile și alunecările de teren cu efecte, de multe ori devastatoare, asupra comunităților locale și infrastructurii, calamități care au fost puse în legătură de cauzalitate cu tăierile masive de arbori și arbuști din zonele afectate.

Documentul de bază care reglementează relațiile forestiere și activitatea ramurii silvice în Republica Moldova este Codul silvic, cu amendamentele ulterioare, care cuprinde și reglementează contravențiile silvice, răspunderea pentru nimicirea și vătămarea ilicită a vegetației forestiere din afara fondului forestier și anexele corespunzătoare [6, art. 84, art. 85, art. 87].

Problema tăierilor ilicite și a altor fenomene dăunătoare ecosistemelor forestiere și biodiversității lor este reflectată și în Programul național de extindere și reabilitare a pădurilor pentru perioada 2023-2032 și Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia pe perioada 2023-2027, aprobat prin Hotărârea de Guvern Nr. 55/2023 [27].

În conformitate cu Hotărârea 1 a Conferinței Ministeriale din Helsinki, „*gestiunea durabilă semnifică: conducerea și utilizarea pădurilor și a terenurilor cu vegetație forestieră într-o manieră și de o intensitate care permite menținerea diversității biologice, productivității, capacității lor de regenerare, vitalității și a capacității lor de a satisface în prezent și în viitor a funcțiilor ecologice, economice și sociale pertinente la nivel local, național și mondial și nici într-un caz nu va prejudicia alte ecosisteme...*” [14].

Prin urmare, estimând consecințele grave pe care le au asupra mediului infracțiunile silvice, măsurile ce trebuie luate în vederea prevenirii și combaterii acestora trebuie să fie prompte și eficiente. Acest scop poate fi atins și prin intervenția legii penale, pe calea aplicării răspunderii penale în baza art. 231 din Codul penal, iar în cazul lipsei componenței de infracțiune – prin intermediul răspunderii contravenționale [3, art. 122].

Este de remarcat că și Legea privind protecția mediului înconjurător are conținut sancționator și prevede că „*este interzisă și se sancționează, conform legii, vătămarea sau tăierea fără autorizația autorității centrale pentru resursele naturale și mediu a arborilor și a altor tipuri de vegetație din păduri*” [22, art. 40].

Infracțiunea prevăzută de art. 231 din Codul penal are ca **obiect juridic general** un conglomerat de relații sociale care se nasc și se dezvoltă în sfera activității persoanelor fizice și juridice care au responsabilitate în domeniul protecției mediului. La fel, se consideră că

obiectul juridic generic al infracțiunii îl formează relațiile sociale cu privire la integritatea mediului [25, p. 14].

Obiectul juridic special îl constituie relațiile sociale cu privire la integritatea fondului silvic și a fondului ariilor naturale protejate de stat, fondului forestier, a vegetațiilor silvice din afara fondului forestier sau din spațiile verzi [1 p. 1011].

Obiectul material al acestei infracțiuni examinate îl constituie:

- ✓ arborii sau arbuștii din fondul forestier;
- ✓ vegetațiile silvice din afara fondului forestier;
- ✓ vegetațiile silvice din spațiile verzi.

Prin arbore se are în vedere orice plantă cu trunchi înalt și puternic, lemnos și cu mai multe ramuri cu frunze care formează o coroană. La rândul său, arbustul este planta lemnoasă mai mică decât arborele, care se ramifică de la rădăcină în formă de tufă și nu formează o coroană distinctă [1, p. 1011].

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzută de art. 231 din Codul penal constă din:

- 1) fapta prejudiciabilă exprimată în acțiuni alternative de:
  - tăierea arborilor sau a arbuștilor, vegetației silvice;
  - ruperea arborilor sau a arbuștilor, vegetației silvice;
  - scoaterea din rădăcini a arborilor sau a arbuștilor, vegetației silvice;
- 2) urmările prejudiciabile sub formă de daune cauzate fondului silvic, fondului ariilor naturale protejate de stat, vegetațiilor silvice din afara fondului forestier sau din spațiile verzi;
- 3) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile;
- 4) locul de săvârșire a infracțiunii:
  - fondul forestier;
  - vegetații silvice din afara fondului forestier;
  - vegetații silvice din spațiile verzi.

După cum se observă, dispoziția art. 231 din Codul penal, în varianta modificată prin Legea din 06.06.2024, prevede, alternativ, câteva modalități de comitere a infracțiunii.

Pe lângă acțiunea **de tăiere**, se mai incriminează și fapta de **rupere** a arborilor și arbuștilor, precum și **scoaterea din rădăcină** a arborilor și arbuștilor.

Acțiunea de tăiere a arborilor și arbuștilor înseamnă separarea trunchiului de rădăcină și formează componenta de infracțiune atât în cazul când copacul își încetează creșterea, cât și

în cazul când, urmare a tăierii parțiale, copacul regenerează.

Acțiunea de rupere a arborilor și arbuștilor înseamnă distrugerea și deteriorarea acestora și formează componenta de infracțiune atât în cazul când copacul își încetează creșterea, cât și în cazul când, urmare a deteriorărilor parțiale, copacul regenerează.

În cazul *acțiunii de scoatere din rădăcină* a arborilor și arbuștilor reprezintă acțiunea de extragere cu tot cu rădăcină a arborelui și arbustului astfel încât aceștia își încetează în totalitate creșterea pe sectorul de teren unde erau plantați.

Este de remarcat că nu oricare tăiere, rupere și scoatere din rădăcină a arborilor și arbuștilor atrage răspunderea conform art. 231 din Codul penal, în acest sens fiind necesară ca o asemenea tăiere, rupere sau scoatere din rădăcini să aibă un caracter ilegal. În acest sens, caracterul ilegal al acțiunilor rezultă din încălcarea prevederilor unor acte normative care stabilesc regimul efectuării tăierilor sau, după caz, al scoaterii din rădăcină a copacilor, în fondul silvic sau în fondul ariilor naturale protejate de stat.

Principalul act care reglementează regimul de tăiere, conservare, recoltare din fondul silvic este Legea regnului vegetal, care statuează că persoanele juridice sunt obligate să nu efectueze tăieri neautorizate ale arborilor și arbuștilor [23, art. 12 lit. c)].

Conservarea și protecția obiectelor regnului vegetal se asigură prin: a) stabilirea regulilor și normelor de conservare și de protecție; b) reglementarea folosinței lor; c) prevenirea, sistarea și interzicerea folosinței neautorizate sau cu încălcarea a regulilor de folosință; d) includerea speciilor de plante rare, vulnerabile și periclitate în Cartea Roșie a Republicii Moldova, precum și în Lista speciilor de plante cu regim special de protecție [23, art. 14].

Recoltarea masei lemnoase în procesul de tăiere a vegetației silvice se efectuează în baza autorizației eliberate de organele specificate mai jos la lit. a)-h) pentru următoarele tipuri de tăieri: a) tăieri de regenerare, de reconstrucție ecologică, de conservare, de îngrijire, de conducere și de igienă în fondul forestier de stat - de către Inspectoratul Ecologic de Stat; b) pentru alte tăieri decât cele prevăzute la lit. a): tăieri de igienă rase; lucrări de igienizare (curățarea de rupturi și doborâturi); tăieri de reconstrucție a arborilor tineri de valoare scăzută; tăieri de îngrijire a arboretelor ca surse de semințe; tăieri de întreținere și reconstrucție a plantajelor;

tăieri sub liniile de comunicație și rețele electrice - de către organul teritorial al Inspectoratului Ecologic de Stat; c) pentru tăierile efectuate pe terenurile din fondul silvic (forestier), care nu sunt gestionate de organele silvice de stat - de către Inspectoratul Ecologic de Stat; d) pentru tăierile de arbori vătămați în urma calamităților naturale, avariilor sau în cazul lichidării focarelor active de boli și vătămători în fondul forestier - de către agențiile sau inspecțiile ecologice, în baza recomandărilor comisiei constituite din reprezentanții agențiilor sau inspecțiilor ecologice, deținătorilor de terenuri respective, autorității silvice centrale și ai altor autorități responsabile, după caz; e) pentru tăierile de arbori vătămați în urma calamităților naturale și în cazul lichidării focarelor active de boli și vătămători în pădurile incluse în fondul ariilor naturale protejate de stat - de către Inspectoratul Ecologic de Stat, în baza recomandărilor comisiei constituite din reprezentanții Inspectoratului Ecologic de Stat, agențiilor sau inspecțiilor ecologice, Academiei de Științe a Moldovei, autorității silvice centrale sau ai unităților silvice teritoriale [23, art. 26].

De asemenea, conform Codului silvic, gestionarii de terenuri din fondul silvic (forestier) sunt obligați să execute lucrările prin metode care ar asigura păstrarea funcțiilor de protecție a pădurilor, precum și condițiile optime pentru regenerarea arboreturilor [6, art. 29].

Folosirea pădurii se efectuează în limitele normativelor științific argumentate, determinate în baza amenajamentului silvic, inventarierii și cercetării fondului forestier. Volumul anual de recoltare a masei lemnoase la produsele principale se stabilește pe fiecare unitate de producție, în limita posibilității prevăzută de amenajamentele silvice [6, art. 34].

Recoltarea masei lemnoase prin tăieri de regenerare (tăierea arboreturilor exploatabile) se efectuează în toate pădurile (cu excepția pădurilor rezervațiilor, pădurilor parcurilor naționale, pădurilor monumente ale naturii, pădurilor de importanță științifică sau istorico-culturală, plantațiilor silvice cu pomi fructiferi, pădurilor urbane, pădurilor din prima și a doua zonă de protecție sanitară a surselor de alimentare cu apă și a stațiunilor balneare, pădurilor antierozionale) [6, art. 36].

Potrivit Hotărârii Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la autorizarea tăierilor în fondul forestier și vegetația forestieră din afara fondului forestier, volumul anual de recoltare a masei lemnoase prin tăieri de produse principale se

stabilește pe fiecare unitate de producție, în limita posibilității prevăzută de amenajamentele silvice [15].

Tăierile de produse principale și de reconstrucție ecologică în fondul forestier sunt autorizate de către Inspectoratul Ecologic de Stat. Tăierile de produse principale și de reconstrucție ecologică se efectuează în corespundere cu Regulamentul efectuării tăierilor silvice în păduri, aprobat de autoritatea silvică centrală [6, art. 36].

Tăierile de îngrijire și conducere în fondul silvic (forestier) se efectuează în conformitate cu îndrumările tehnice privind îngrijirea și conducerea arborelui din fondul forestier al Republicii Moldova, elaborate și aprobate de autoritatea silvică centrală. Tăierile pe terenurile din fondul silvic (forestier) care nu sunt gestionate de organele silvice de stat se efectuează în limita posibilităților de recoltare prevăzute de amenajamentele silvice, iar în lipsa acestora - în baza delimitării și inventarierii suprafețelor de către specialiștii silvicultori ai deținătorilor funciari sau de către structurile teritoriale ale autorității silvice centrale [1, p. 1012-1013].

Concluzionând, rezultă că, în cazul nerespectării prevederilor normative menționate mai sus, vom fi în prezența componenței de infracțiune de tăiere ilegală a vegetației silvice.

Infracțiunea prevăzută la art. 231 din Codul penal este o infracțiune materială. Ea se consideră consumată din momentul survenirii daunelor cauzate fondului silvic sau fondului ariilor naturale protejate de stat, fondului forestier, a vegetațiilor silvice din afara fondului forestier sau din spațiile verzi.

Un semn principal al laturii obiective a infracțiunii prevăzută de art. 231 din Codul penal îl reprezintă **daunele provocate urmare a comiterii infracțiunii**. Este necesar de remarcat că prin daună se înțelege cauzarea daunei mediului natural înconjurător, în genere, cât și unor subiecți ai mediului natural sau omului și crearea unui pericol real de cauzare a unei asemenea daune [7].

Cu privire la **victima daunei** ecologice în literatura juridică de specialitate au existat controverse, respectiv: dacă victima unei asemenea daune este mediul sau omul. Există opinii conform cărora mediul este considerat cauza poluării și nicidecum victima pagubelor, iar alți autori consideră că dauna ecologică este provocată mediului de către om [13, p. 111-116].

Subsecvent, în ipoteza prevăzută la lit. b) art. 231 din Codul penal, este obligatoriu ca mărimea daunelor cauzate fondului silvic sau

fondului ariilor naturale protejate de stat să se exprime în proporții ce depășesc 500 de unități convenționale.

Tarifele de calcul al cuantumului despăgubirilor pentru prejudiciul cauzat prin tăierea ilicită sau vătămarea arborilor și arbuștilor până la gradul de încetare a creșterii lor prevăd că „*arborele și arbustul se consideră vătămați până la gradul de încetare a creșterii în cazul în care tulpina arborelui este vătămată în volum ce depășește 30 la sută din circumferință (până la masa lemnoasă) sau dacă coroana arborelui, arbustului sau sistemul radicular al acestora este vătămat mai mult de 1/3 din volumul lui total ori este distrus*” [6, Anexa 1].

Tarifele de calcul al cuantumului despăgubirilor pentru prejudiciul cauzat prin tăierea ilicită sau vătămarea arborilor și arbuștilor care nu întrerup creșterea lor prevăd că, „*arborele și arbustul se consideră vătămați, fără încetarea creșterii lor, în cazul în care tulpina, coroana sau sistemul radicular al arborelui, arbustului este vătămat până la 1/3 din volumul total*” [6, Anexa 2].

Tarifele de calcul al cuantumului despăgubirilor pentru prejudiciul cauzat prin distrugerea și vătămarea culturilor silvice, arboreturilor tinere provenite prin regenerare naturală, semințișului natural și preexistent de pe suprafețele destinate reîmpăduririi prevăd că „*...în cazul distrugerii și vătămării culturilor silvice, arboreturilor tinere provenite prin regenerare naturală, semințișului natural și preexistent de stejar, fag, frasin, arborilor și arbuștilor de conifere, decorativi, nuciferi, precum și fructiferi sălbatici, în pădurile de orice categorie, cuantumul despăgubirilor se calculează conform tarifelor indicate majorate de două ori. În cazul distrugerii și vătămării masive a culturilor silvice, arboreturilor tinere provenite prin regenerare naturală, semințișului natural și preexistent (când sunt distruse și vătămate până la 50 la sută din numărul plantelor), cuantumul despăgubirilor se calculează conform tarifelor indicate, ținându-se cont de procentul vătămării*” [6, Anexa 3].

Tarifele de calcul al cuantumului despăgubirilor pentru prejudiciul cauzat prin distrugerea și vătămarea puietilor și butașilor din pepiniere și plantații silvice prevăd că „*...în cazul pricinuirii prejudiciului secțiilor de semănături ale pepinierei, cuantumul despăgubirilor se calculează prin înmulțirea prețului de desfacere a puietilor, majorat de cinci ori cu norma stabilită a densității lor la un hectar și cu suprafața pe care puietii au fost distruși sau vătămați. În cazul distrugerii (tăierii) și vătămării care nu întrerupe creșterea*

arborilor sau arbuștilor din plantațiile cu o vârstă de peste 10 ani, cuantumul despăgubirilor se calculează conform tarifelor stabilite în anexele nr. 1 și 2” [6, Anexa 4].

Rezumând cele descrise, organului de urmărire penală îi revine sarcina ca, prin intermediul Inspectoratului pentru protecția mediului, să evalueze daunele cauzate în conformitate cu anexele enunțate supra.

De exemplu, într-o speță pe faptul tăierii ilicite a vegetației forestiere dintr-un parc de cultură și odihnă din mun. Chișinău, care face parte din fondul ariilor naturale protejate de stat, prejudiciul cauzat mediului înconjurător a constituit 15.000 de lei.

Prin urmare, pe caz a fost adoptată ordonanța de clasare a procesului penal în cauză pe motivul că prejudiciul cauzat nu depășea 500 unități convenționale. Totodată, pe caz a fost pornit un procesul contravențional în baza art. 122 alin. (1) din Codul contravențional, tăierea ilegală sau vătămarea arborilor și arbuștilor.

De remarcat că, în ipoteza prevăzută că tăierea, ruperea sau scoaterea din rădăcină a vegetației silvice se realizează de către o persoană responsabilă de protecția și paza vegetației silvice, nu este obligatoriu ca mărimea daunelor, cauzate fondului silvic sau fondului ariilor naturale protejate de stat să se exprime în proporții ce depășesc 500 de unități convenționale.

Un alt element important la calificarea infracțiunii analizate îl reprezintă **locul săvârșirii infracțiunii**, care are un caracter obligatoriu. Astfel, nu oricare tăiere ilegală de arbori și arbuști poate intra sub incidența art. 231 din Codul penal, este necesar ca această faptă să fie săvârșită pe teritoriul:

- fondului forestier;
- vegetațiilor din afara fondului forestier;
- vegetațiilor din spațiile verzi.

Fondul forestier cuprinde pădurile, terenurile destinate împăduririi, terenurile afectate gospodăriei silvice, precum și terenurile neproductive incluse în amenajamentele silvice sau în Cadastrul funciar ca păduri și/sau plantații forestiere. Fondul forestier cuprinde toate pădurile, indiferent de tipul de proprietate și forma de gospodărire” [6, art. 2].

Vegetația din afara fondului forestier include: a) perdelele forestiere de protecție amplasate pe terenurile cu destinație agricolă; b) perdelele forestiere de protecție și plantațiile de arbori și arbuști situate de-a lungul căilor de comunicație și pe terenurile fondului acvatic; c) grădinile botanice, dendrologice și zoologice,

spațiile verzi ale localităților urbane și rurale” [6, art.2].

Nu se includ în fondul silvic (forestier) nici în fondul ariilor naturale protejate de stat: 1) parcul, adică spațiul verde, cu suprafața de peste 20 de hectare; 2) pădurea-parc, adică spațiul verde rezultat din amenajarea pentru odihnă și agrement; 3) grădina; 4) scuarul; 5) spațiile verzi din cuprinsul arterelor de circulație, adică aliniamentele de arbori și fâșii de vegetație cu lățime diferită, în funcție de caracterul și importanța arterei, pentru ameliorarea ambianței urbane și aspectului estetic al căilor de circulație etc.

Nu face parte din spațiile verzi ale localităților urbane și rurale vegetația inclusă în fondul silvic, precum și în fondul ariilor naturale protejate de stat.

Prin spațiul verde al localităților urbane și rurale se înțelege sistemul armonizat arhitectural, format din elemente ale complexelor peisagistice intravilane și extravilane ale localităților urbane și rurale (*peisaje naturale, sectoare ale cursurilor de apă și bazine acvatice, construcții rutiere, horticoale, locative*), important din punct de vedere estetic, biologic și ecologic, care include, de regulă, o comunitate de vegetație [19, art. 5].

Fondul ariilor naturale protejate de stat include obiectele și complexele naturale cu valoare primordială incontestabilă pentru conservarea biodiversității și habitatelor naturale, pentru studierea proceselor naturale, restabilirea echilibrului ecologic și pentru educația ecologică a populației [18, art. 3, art. 4].

De reținut că, anterior modificărilor operate în art. 231 din Codul penal prin Legea din 06.06.2024, pentru a interveni răspunderea penală era necesar ca fapta de tăiere ilegală a arborilor și arbuștilor să fie săvârșită doar pe teritoriul fondului silvic sau al fondul ariilor naturale protejate de stat.

De exemplu, într-o altă speță, *pe faptul tăierii ilegale a vegetației forestiere în luna martie 2023, din zona adiacentă carosabilului din mun. Chișinău, care este atribuit la spațiu verde, teritoriu protejat de Legea cu privire la spațiile verzi ale localităților urbane și rurale, prejudiciul cauzat mediului fiind 75.000 de lei, constituind o sumă care depășește 500 unități convenționale, s-a dispus soluția de clasare a cauzei penale, pe motiv că sectorul în cauză nu reprezenta fond forestier și nici nu este atribuit la fondul ariilor naturale protejate de stat.*

Începând cu 07.09.2024, data intrării în vigoare a modificărilor la art. 231 din Codul penal,

asemenea situații vor fi evitate, deoarece vor cădea sub incidența infracțiunii în cauză toate acțiunile ilegale de tăiere a arborilor și arbuștilor, chiar dacă aceștia se află în afara fondului forestier sau se află pe teritoriul spațiilor verzi.

Latura subiectivă a infracțiunii prevăzută la art. 231 din Codul penal se caracterizează prin intenție directă sau indirectă. Motivele infracțiunii pot fi următoarele: răzbunare, motive huliganice, năzuința de a acapara terenul în vederea amplasării unor edificii, construirii drumurilor, efectuării săpăturilor, interesul material presupunând obținerea unei remunerații materiale pentru executarea comenzii etc. [1, p.1018].

Subiectul infracțiunii specificate la art. 231 din Codul penal este: 1) persoana fizică responsabilă care, în momentul săvârșirii infracțiunii, a împlinit vârsta de 16 ani; 2) persoana juridică. În afară de aceasta, în ipoteza consemnată la lit. a) art. 231 din Codul penal, subiectul trebuie să aibă calitatea specială de persoană responsabilă de protecția și paza vegetației silvice [7].

În acest sens, conform art. 56 din Codul silvic, autoritatea silvică centrală, alți gestionari de terenuri în fondul forestier și autoritățile administrației publice locale asigură paza fondului silvic și a vegetației forestiere din afara fondului silvic împotriva tăierilor ilegale și altor acțiuni dăunătoare, rezultând că acestora le revine obligația de protecție și pază a vegetației forestiere [1, p. 1019].

Practicienilor le revine misiunea de a stabili, în baza probatoriului acumulat și în corespundere cu criteriile stabilite de lege, dacă fapta săvârșită cu vinovăție de făptuitor și prevăzută de legea penală prezintă sau nu gradul de pericol social necesar pentru caracterizarea acesteia ca infracțiune.

Reieșind din noua incriminare a faptei de tăiere ilegală a vegetației silvice, nu se va mai putea invoca imposibilitatea apărării vegetației prin metoda răspunderii penale pe motivul imperfecțiunii legii, fiind instituit un mecanism eficient de protecție împotriva faptelor care aduc atingere ecosistemului forestier.

Concluzii

Republica Moldova, prin transpunerea prin intermediul răspunderii penale a Directivei nr. 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal, a făcut aplicabile dispozițiile din dreptul Uniunii Europene privind protecția mediului.

Actuala dispoziție a art. 231 din Codul penal completează legislația internă privind protecția mediului și trage un semnal de alarmă asupra faptelor grave care aduc atingeri mediului și împotriva cărora trebuie pregătit un arsenal de sancțiuni mai severe.

Incrimînările cuprinse se raportează la nerespectarea anumitor dispoziții legale care reglementează aspecte importante specifice ale gestionării fondului forestier și protecția mediului, în general, dispoziții care constituie implementarea reglementărilor în materie ale Uniunii Europene.

Referințe bibliografice

1. Brînza S., Stati V. *Drept penal. Partea specială. Vol. I.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1062 p.
2. *Budayeva împotriva Rusiei*, hotărârea din 20 martie 2008. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-2091> (vizitat 30.06.2024).
3. Codul contravențional al Republicii Moldova. Nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 218.
4. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129.
5. Codul penal al Republicii Moldova în redacția Legii nr.136 din 06.06.2024. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2024, nr. 245-246.
6. Codul silvic al Republicii Moldova. Nr. 887 din 21.06.1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 887.
7. Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova. Partea specială. https://www.academia.edu/7140742/Comentariu_la_codul_penal_al_republicii_moldova_partea_speciala_conspecte_md (vizitat 01.07.2024).
8. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, semnată la Roma la 04.11.1950. https://prd-echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_ROM (vizitat 30.06.2024).
9. Decizia-cadru 2008/841/JAI privind lupta împotriva crimei organizate, publicată în Jurnalul Oficial al UE, L300, p. 42-45. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32008F0841> (vizitat 29.06.2024).
10. Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0099&from=SL> (vizitat 28.06.2024).
11. Directiva 2004/35/CE privind răspunderea pentru mediul înconjurător din 21.04.2004. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004L0035-20130718&from=EN> (vizitat 26.08.2024).
12. Duțu M. *Dreptul sancționator al mediului*. <https://www.ueb.ro/drept/master/diim/DREPT%20SANC-TIONATOR%20NOTE%20DE%20%20CURS.pdf> (vizitat 29.06.2024).
13. Duțu M. *Tratat de dreptul mediului*. Ediția a III-a. București: C.H. Beck, 2007. 1152 p.
14. Hotărârea 1 a Conferinței Ministeriale din Helsinki, 1993. <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/dreptul-mediului/capitolul-vi-protectia-juridica-a-fondului-forestier> (vizitat 01.07.2024).
15. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la autorizarea tăierilor în fondul forestier și vegetația forestieră din afara fondului forestier. Nr. 27 din 19.01.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr. 19-21.
16. Legea privind plata pentru poluarea mediului. Nr. 1540 din 25.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.54-55.
17. Legea cu privire la Cartea Roșie a Republicii Moldova. Nr. 325 din 15.12.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 21-24.
18. Legea privind fondul ariilor naturale protejate de stat. Nr. 1538 din 25.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 66-68.
19. Legea cu privire la spațiile verzi ale localităților urbane și rurale. Nr. 591 din 23.09.1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 133-134.
20. Legea pentru ameliorarea prin împădurirea terenurilor degradate. Nr. 1041 din 15.06.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 141-143.
21. Legea privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului. Nr. 835 din 17.05.1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 1-2.
22. Legea privind protecția mediului înconjurător. Nr.1515 din 16.06.1993. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1993, nr. 10.
23. Legea regnului vegetal. Nr. 239 din 08.11.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 40-41.
24. Lupan E. *Dreptul mediului. Partea specială: tratat elementar*. Vol. II. București: Lumina Lex, 1996. 535 p.
25. Manta C. *Infrațiunile în domeniul mediului. Privire generală*. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu. Seria Științe Juridice*, 2009, nr. 2, p. 14.
26. *Oneryildiz împotriva Turciei (MC)*, nr. 48939/99, hotărârea din 30.11.2004. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94146> (vizitat 01.07.2024).
27. Programul național de extindere și reabilitare a pădurilor pentru perioada 2023-2032 și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia pe perioada 2023-2027, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 55 din 17.02.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 85-86.

CZU: 343.37

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3\(70\).03](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3(70).03)

ECONOMIA NAȚIONALĂ - VALOARE SOCIALĂ APĂRATĂ ÎMPOTRIVA INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE DE ART. 236 DIN CODUL PENAL

Carmen ROȘCA,
consultant al procurorului
în cadrul Procuraturii raionului
Ialoveni, doctorandă, USM
<https://orcid.org/0009-0000-7522-7347>

SUMAR

Economia națională constituie acea valoare socială fundamentală care este protejată contra infracțiunilor de fabricare sau punere în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false (art. 236 din Codul penal). Această valoare socială include totalitatea de activități economice precum producerea, consumul, distribuția și schimbul de bunuri, servicii și lucrări care se desfășoară pe teritoriul Republicii Moldova. Relațiile sociale cu privire la circulația legală a semnelor bănești, titlurilor de valoare, cardurilor sau altor instrumente de plată formează obiectul juridic de subgrup al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal.

Cuvinte-cheie: *infracțiuni economice, semne bănești, titluri de valoare, relații sociale, economia națională, obiectul juridic generic al infracțiunii, obiectul juridic de subgrup al infracțiunii, circulația semnelor bănești.*

În societatea contemporană banii și titlurile de valoare au un rol esențial în desfășurarea relațiilor sociale necesare pentru buna funcționare a unei economii de piață. Acestea reprezintă fundamentul economic al oricărei țări, fiind influențate de diverși factori socio-economici și reflectând stadiul de dezvoltare economică al respectivei țări. Banii și titlurile de valoare sunt indispensabile pentru facilitarea schimbului de bunuri, acționând ca mijloace de intermediere specializate.

Așa cum menționează C. Monnet, „contrafacerea (banilor) presupune presiuni inflaționiste. Acest rezultat pare o constatare solidă din următorul raționament intuitiv: dacă activitățile de contrafacere nu sunt costisitoare, stocul de bani va crește, deoarece vor fi mai multe falsuri în cir-

THE NATIONAL ECONOMY - SOCIAL VALUE DEFENDED AGAINST THE OFFENSES PROVIDED FOR IN ART. 236 OF THE CRIMINAL CODE

SUMMARY

The national economy constitutes that fundamental social value which is protected against the offenses of production or putting into circulation of counterfeit currency signs or securities (art. 236 of the Criminal Code). This social value includes the totality of economic activities such as the production, consumption, distribution and exchange of goods, services and works, which take place within the territory of the Republic of Moldova. The social relations regarding the legal circulation of currency signs, securities, cards or other payment instruments form the legal object of the subgroup of offenses provided for in art. 236 of the Criminal Code.

Key-words: *economic offenses, currency signs, securities, social relations, national economy, generic legal object of the offense, subgroup legal object of the offense, circulation of currency signs.*

culație” [11]. În mod similar, V.-S. Iacob remarcă: „Principalul efect pe care îl provoacă falsul de monedă este creșterea masei monetare din care decurge inflația, unul dintre cele mai perverse dezechilibre macroeconomice actuale” [8].

Așadar, fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false poate avea o legătură directă cu inflația. Atunci când numărul unor asemenea infracțiuni crește, valoarea semnelor bănești autentice scade, ceea ce poate genera inflație. De asemenea, piața de capital poate fi afectată negativ, contribuind la instabilitatea economică.

Ținând cont de toate acestea, se poate susține că obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, îl formează relațiile sociale cu privire la economia națională. Ca valoare socială apărată contra infracțiunilor prevăzute

în Capitolul X din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, economia națională include totalitatea de activități economice, precum producerea, consumul, distribuția și schimbul de bunuri, servicii și lucrări, care se desfășoară pe teritoriul Republicii Moldova. Aceasta înglobează toate sectoarele economice, resursele, piețele, instituțiile care contribuie la bunăstarea și dezvoltarea durabilă a societății moldovenești.

În literatura de specialitate este utilizată noțiunea de securitate economică a statului [5, p. 37; 13, p. 49]. Securitate economică a statului reprezintă starea de protecție a intereselor economice ale statului împotriva unor schimbări negative semnificative, asigurând independența față de influențe externe și interne, permițând subiecților economici de pe teritoriul aceluși stat să-și desfășoare activitatea în mod liber și sigur.

Considerăm că normele din Capitolul X al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova apără nu securitatea economică a statului, ci economia națională. Această concluzie rezultă din dispozițiile Legii nr. 618 din 31.10.1995 a securității statului: „[...] Prin securitatea statului se înțelege protecția suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, a regimului ei constituțional, a potențialului economic (evid. ns.), tehnico-științific și defensiv, a drepturilor și libertăților legitime ale persoanei împotriva activității informative și subversive a serviciilor speciale și organizațiilor străine, împotriva atentatelor criminale ale unor grupuri sau indivizi aparte” [10, art. 1]; „Securitatea statului se asigură prin stabilirea și aplicarea de către stat a unui sistem de măsuri cu caracter economic (evid. ns.), politic, juridic, militar, organizatoric și de altă natură, orientate spre descoperirea, prevenirea și contracararea la timp a amenințărilor la adresa securității statului” [10, art. 3].

Din aceste norme rezultă că securitatea economică a statului implică protejarea potențialului economic al țării împotriva unor amenințări și riscuri. Aceasta include protecția resurselor economice, a infrastructurii critice, a piețelor, a investițiilor și a altor aspecte legate de economia națională împotriva unor factori care ar putea să le pună în pericol. Asigurarea securității economice a statului implică luarea unor măsuri preventive și de contracarare împotriva amenințărilor și riscurilor economice. În Hotărârea Parlamentului nr. 391 din 15.12.2023 privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, în pct. 20 sunt menționate următoarele amenințări și riscuri economice: „a) crize economice regionale sau globale; b) infiltrarea crimei organizate în economia națională” [7].

În alt context, obiectul juridic de subgrup este o categorie intermediară între obiectul juridic ge-

neric și obiectul juridic special. În analiza noastră a obiectului juridic al infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, pe care o parcurgem de la general spre particular, această categorie ne va ajuta să stabilim mai lesne obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM. Determinarea subgrupului corespunzător de infracțiuni în cadrul infracțiunilor economice este importantă din punct de vedere teoretic, deoarece ne permite să cunoaștem mai detaliat esența juridică a fiecăreia dintre infracțiunile componente.

Unii doctrinari consideră că obiectul juridic de subgrup al infracțiunilor de fabricare sau punere în circulație a banilor falși sau a titlurilor de valoare false îl constituie relațiile sociale care se desfășoară în sfera financiar-creditară.

Astfel, L. Gîrla și Iu. Tabarcea sunt de părerea că infracțiunile prevăzute la art. 236 CP RM se raportează la tipul de „infracțiuni săvârșite în sfera financiar-creditară” [14, c. 574]. De asemenea, V. Stati consideră că aceste infracțiuni (ca și infracțiunile prevăzute la art. 237-240, 244, 245, 250 CP RM) se încadrează în tipul de „infracțiuni săvârșite în sfera financiar-creditară” [2, p. 416]. Mai târziu, aceeași idee este reprodusă într-o lucrare elaborată de către S. Brînză și V. Stati [3, p. 12].

Totuși, construcția lexicală „sfera financiar-creditară” pare a fi bazată pe echivalarea părții cu întregul. Creditele constituie nu altceva decât resurse financiare. În același context, este interesant de reținut că art. 130 din Constituția Republicii Moldova se numește „Sistemul financiar-creditar” [6]. Totuși, în alin. (1) al acestui articol sunt menționate „resursele financiare ale statului, ale unităților administrativ-teritoriale și ale instituțiilor publice” [6]. În alin. (2) și (3) art. 130 din Constituția Republicii Moldova se vorbește despre moneda națională și emisia acesteia. Analiza sistemică a denumirii și dispoziției acestui articol demonstrează că creditele sunt considerate resurse financiare. În concluzie, deoarece sfera creditară este o parte a sferei financiare, nu este potrivit să afirmăm că relațiile sociale cu privire la sfera financiar-creditară formează obiectul juridic de subgrup al infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM.

Continuând acest fir logic, este necesar să menționăm că, în opinia lui A. Borodac, infracțiunile care sunt prevăzute la art. 236 CP RM fac parte din subgrupul de „infracțiuni economice în domeniul finanțelor” [1, p. 304]. După părerea acestui autor, din subgrupul respectiv mai fac parte infracțiunile prevăzute la art. 237-240, 243-245, 248, 249, 251-253 CP RM [1, p. 304-305]. În același făgaș, I.-M. Samson exprimă punctul de vedere conform căruia din subgrupul de „infracțiuni economice în domeniul finanțelor” [12, p. 155] fac

parte infracțiunile prevăzute la art. 236-239, 240, 243, 244, 245, 248, 249, 251-253 CP RM.

Pentru a înțelege dacă relațiile sociale din sfera finanțelor formează obiectul juridic de subgrup al infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM este necesar să luăm în considerare anumite aspecte de ordin tehnico-legislativ. Este vorba despre completarea Capitolului X din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova cu art. 239¹, 239², 244¹, 245¹-245¹² și 250². În rezultatul acestor completări, numărul de articole care prevăd răspunderea pentru infracțiunile săvârșite în sfera finanțelor a crescut de la opt la douăzeci. Această creștere a determinat schimbări nu doar de ordin cantitativ, dar și de ordin calitativ. Actualmente, infracțiunile săvârșite în sfera finanțelor constituie un fascicul de infracțiuni cu o natură foarte variată. Sunt tot mai evidente diferențele dintre unele categorii de infracțiuni săvârșite în sfera finanțelor. Așadar, în condițiile legii penale în vigoare, nu este potrivit să afirmăm că relațiile sociale din sfera finanțelor constituie obiectul juridic de subgrup al infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM. De aceea, a apărut necesitatea de a clasifica infracțiunile săvârșite în sfera finanțelor, ținând cont de subdomeniile care alcătuiesc sfera finanțelor.

Considerăm că infracțiunile prevăzute la art. 236 CP RM trebuie raportate la subdomeniul de circulație a semnelor bănești, titlurilor de valoare, cardurilor sau altor instrumente de plată false. Sigur, apare întrebarea dacă această raportare este întemeiată.

Sistemul financiar este un ansamblu de elemente care include sistemul bugetar, sistemul fiscal, sistemul bancar, sistemul monetar, sistemul de circulație a valorilor mobiliare etc. De aici decurge diversitatea normelor care reglementează relațiile financiare. Relațiile financiare sunt în prezent reglementate de un fascicul de prevederi normative de factură bugetară, fiscală, bancară, monetară, din sfera asigurărilor etc.

În art. 236 CP RM legiuitorul menționează atât circulația semnelor bănești cât și circulația titlurilor de valoare.

Se poate astfel susține că, în procesul de desfășurare a activității financiare, în economia națională are loc circulația mijloacelor bănești. Dezvoltarea durabilă a economiei naționale depinde în mod substanțial de funcționarea stabilă a sistemului monetar, de mecanismul bine reglat al organizării și reglementării circulației monetare. Circulația monetară constituie o parte integrantă a sistemului financiar, deoarece un mecanism eficient de circulație monetară reprezintă temelia pentru dezvoltarea activităților bancare și investiționale, precum și pentru funcționarea optimă a pieței serviciilor financiare.

Cât privește circulația titlurilor de valoare, aceasta presupune transferul dreptului de proprietate asupra titlurilor de valoare în rezultatul desfășurării unor tranzacții de drept civil. Piața titlurilor de valoare este acel segment al pieței financiare în care are loc atragerea și redistribuirea capitalului prin emisiunea și tranzacționarea titlurilor de valoare. Piața de capital este o parte instituționalizată a pieței financiare, pe care se desfășoară relațiile legate de circulația capitalului sub formă bănească, ca activ financiar pe termen lung, pentru a satisface cerințele agenților economici în ceea ce privește resursele bănești destinate dezvoltării și extinderii. Piața de capital include piața titlurilor de valoare și piața de instrumente financiare derivate.

S. Brînza și V. Stati sunt primii care, în 2015, au raportat infracțiunile prevăzute la art. 236 CP RM (împreună cu infracțiunile prevăzute la art. 237 CP RM) la subgrupul de „infracțiuni legate de circulația semnelor bănești, titlurilor de valoare, cardurilor sau altor instrumente de plată false” [4, p. 17]. Această reconceptualizare permite o mai riguroasă percepere a locului infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM în cadrul grupului de infracțiuni economice.

De aceea, anume relațiile sociale cu privire la circulația legală a semnelor bănești, titlurilor de valoare, cardurilor sau altor instrumente de plată formează obiectul juridic de subgrup al infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM.

Circulația semnelor bănești, titlurilor de valoare, cardurilor sau altor instrumente de plată autentice reprezintă o expresie a circulației în condiții de legalitate a semnelor bănești, titlurilor de valoare, cardurilor sau altor instrumente de plată. Or, în circulația legală se pot afla exclusiv semnele bănești, titlurile de valoare, cardurile sau alte instrumente de plată autentice. În contrast, semnele bănești, titlurile de valoare, cardurile sau alte instrumente de plată false se află, de regulă, în circulația ilegală. Excepție la această regulă constituie „cumpărarea de [...] bunuri aflate în circulație [...] interzisă (și anume: a semnelor bănești, titlurilor de valoare, cardurilor sau altor instrumente de plată false - *n.a.*), pentru efectuarea unor constatări tehnico-științifice sau efectuarea expertizei ori pentru identificarea făptuitorilor” [9], realizată în contextul achiziției de bunuri prevăzute de art. 35 al Legii nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații.

Atunci când analizăm circulația în condiții de legalitate a semnelor bănești este important să înțelegem că banii nu constituie obiectul direct al reglementării juridice. Mai degrabă acest obiect se formează în legătură cu banii. Prin obiect, în acest context, înțelegem totalitatea relațiilor so-

ciale privind circulația banilor, implicând subiecții corespunzători. Analiza banilor din perspectiva relațiilor sociale permite înțelegerea faptului că banii reprezintă un element esențial al sistemului monetar, acționând ca un mecanism de distribuire a resurselor și un instrument al relațiilor economice. Unul dintre factorii obiectivi care justifică intervenția statului în activitatea financiară este redistribuirea venitului național sub formă bănească și relația acestuia cu circulația monetară. În concluzie, circulația monetară (sau, altfel spus, circulația semnelor bănești) reprezintă procesul continuu, esențial pentru funcționarea unei economii, care implică trecerea semnelor bănești de la un posesor către altul.

La rândul său, circulația titlurilor de valoare este un proces vital care susține dinamica economică prin facilitarea schimbului de capital. Procesul de vânzare-cumpărare a titlurilor de valoare este cunoscut sub numele de circulație. Una dintre cerințele fundamentale care reflectă esența titlurilor de valoare este lichiditatea, adică capacitatea unui titlu de valoare de a fi cumpărat și vândut pe piață. Anume lichiditatea permite titlurilor de valoare să fie tranzacționate eficient, facilitând astfel fluxul de capital în economie. Prin urmare, lichiditatea titlurilor de valoare este un aspect esențial pentru circulația acestora.

În fine, funcția de transfer de fonduri, fără utilizarea lor în numerar, este definitorie pentru instrumentele de plată. În Republica Moldova decontările de plată fără numerar se efectuează prin intermediul cardului, tichetului de masă, cecului, ordinului de plată, incasoului documentar, acreditivului documentar și altor asemenea instrumente de plată. În cazul cardurilor de credit, fondurile sunt transferate cu condiția că vor fi returnate după o anumită perioadă de timp. În cazul cardurilor de debit și al celorlalte instrumente de plată (cu excepția cardurilor de credit), transferul de fonduri se face fără o asemenea condiție.

Concluzii

- 1) Infraacțiunile care sunt prevăzute la art. 236 CP RM nu pot fi considerate infraacțiuni contra securității economice a Republicii Moldova.
- 2) Ca valoare socială apărută contra infraacțiunilor prevăzute în Capitolul X din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, economia națională include totalitatea de activități economice, precum producerea, consumul, distribuția și schimbul de bunuri, servicii și lucrări care se desfășoară pe teritoriul Republicii Moldova. Aceasta înglobează toate sectoarele economice, resursele, piețele, instituțiile care contribuie la bunăstarea și dezvoltarea durabilă a societății moldovenești.

- 3) Diversitatea infraacțiunilor prevăzute în Capitolul X al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova ne impune să deviem de la diviziunea tripartită a obiectului juridic al infraacțiunii și să identificăm o categorie suplimentară - obiectul juridic de subgrup.
- 4) Relațiile sociale cu privire la circulația legală a semnelor bănești, titlurilor de valoare, cardurilor sau altor instrumente de plată formează obiectul juridic de subgrup al infraacțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM.

Referințe bibliografice

1. Borodac A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p.
2. Brînza S. ș.a. *Drept penal. Partea specială*. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.
3. Brînza S., Stati V. *Drept penal. Partea specială. Vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1324 p.
4. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
5. Clășevici A. Conceptul securității economice în contextul general de securitate. În: *Legea și viața*, 2017, nr. 4, p. 37-42.
6. Constituția Republicii Moldova. Nr. 1 din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1/5. În vigoare din 27 august 1994.
7. Hotărârea Parlamentului privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova. Nr. 391 din 15.12.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2024, nr. 17-19/28. În vigoare din 17.01.2024.
8. Iacob V.-S. *Falsul de monedă generator de dezechilibru monetar*. <https://www.finantare.ro/falsul-de-moneda-generator-de-dezechilibru-monetar.html> (vizitat 30.03.2024).
9. Legea privind activitatea specială de investigații. Nr. 59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 113-118/373. În vigoare din 1 octombrie 2012.
10. Legea securității statului. Nr. 618 din 31.10.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 10-11/117. În vigoare din 13 februarie 1997.
11. Monnet C. Counterfeiting and inflation. În: *ECB Working Paper No. 512*. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwp/cebwp512.pdf> (vizitat 16.03.2024).
12. Samson I.-M. Sistemul infraacțiunilor economice în Republica Moldova. Noțiuni generale privind infraacțiunile economice. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2015, nr. 8, p. 153-156.
13. Țurcanu V. Experiența parcursului economic de vecinătate - securitatea economică a României. În: *Center for Studies in European Integration Working Papers Series*, 2016, nr. 3, p. 49-57.
14. Гырла Л.Г., Табарча Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная. Том 1*. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 712 с.

CZU: 343.1:347.1

https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3(70).04

APLICAREA MĂSURILOR ASIGURĂTORII PENTRU REPARAREA PREJUDICIULUI CAUZAT DE PERSOANA JURIDICĂ

Ana GURGHÎȘ,
magistru, asist. univ., USM
<http://orcid.org/0009-0002-3842-7299>

SUMAR

Potrivit legislației procesual-penale naționale, măsurile asigurătorii generează multiple controverse privind scopul urmărit, rezultatele obținute, temeiurile legale de aplicare. Astfel, în conținutul prezentului articol vom cerceta aspectul juridic al măsurilor asigurătorii aplicate în scopul reparării prejudiciului cauzat de persoana juridică, în special, prin prisma atestării proporționalității dintre fapta comisă și scopul urmărit, dar și a jurisprudenței pertinente a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Cuvinte-cheie: procedură specială, proces penal, persoană juridică, măsuri asigurătorii, prejudiciu, sechestru.

În literatura română de specialitate se remarcă faptul că măsurile asigurătorii „sunt măsuri procesuale cu caracter real care constau în indisponibilizare până la soluționarea definitivă a cauzei unor bunuri ale suspectului, inculpatului, părții responsabile civilmente ori ale altor persoane în vederea confiscării speciale sau extinse ori a garantării executării pedepsei amenzii, sau ale cheltuielilor judiciare, precum și a reparării pagubei produse prin infracțiune” [21, p. 489].

Autorul M. Udriou remarcă că „măsurile asigurătorii sunt măsuri procesuale constând în indisponibilizarea pe parcursul procesului penal a bunurilor mobile sau imobile ale suspectului, inculpatului (și, în unele cazuri, ale părții responsabile civilmente ori ale altor persoane) pentru a evita ascunderea, distrugerea, înstrăinarea sau sustragerea de la urmărire a bunurilor care pot face obiectul confiscării speciale sau al confiscării extinse ori care pot servi la garantarea executării pedepsei amenzii sau a cheltuielilor judiciare ori a reparării pagubei produse prin infracțiune” [22, p. 1025].

APPLICATION OF PRECAUTIONARY MEASURES FOR THE REPAIR OF DAMAGE CAUSED BY THE LEGAL ENTITIES

SUMMARY

According to the national criminal procedural legislation, precautionary measures generate multiple controversies regarding the purpose, the results obtained, the legal grounds for their application. Thus, in this article, we will examine the legal aspect of the application of precautionary measures applied to repair the damage caused by the legal entity, in particular from the point of view of proportionality between the offense committed and the purpose pursued, and the relevant case law of the European Court of Human Rights.

Key-words: special procedure, criminal process, legal person, insurance measures, damage, seizure.

Cercetătorul A. Zarafiu evidențiază că „scopul măsurilor asigurătorii este de a garanta executarea obligațiilor de natură patrimonială ce decurg din rezolvarea acțiunii penale (executarea pedepsei amenzii, confiscarea specială și extinsă), a acțiunii civile (repararea pagubei produse prin infracțiune), precum și din desfășurarea procedurilor judiciare (plata cheltuielilor judiciare)” [23, p. 268-289].

Subsecvent, „ceea ce fundamentează material dispunerea unei măsuri asigurătorii în procesul penal este:

- nevoia de a evita ascunderea, distrugerea, înstrăinarea sau sustragerea de urmărire a unor bunuri: în acest sens, considerându-se că pentru măsurile asigurătorii, ca și pentru toate tipurile de măsuri procesuale, caracterul necesar nu derivă automat din declanșarea procesului, ci este justificat doar de existența riscului menționat (actual sau viitor);
- dispoziția legii, în cazul măsurilor asigurătorii obligatorii, pentru care nu mai este necesară existența riscurilor de ascundere, distrugere, înstrăinare sau sustragere” [23, p. 269].

Alți autori evidențiază că „funcționalitatea acestor măsuri procesuale este numai asiguratorie, și nu reparatorie, motiv pentru care, atunci când măsura asiguratorie este luată în vederea reparării pagubei, instanța trebuie să oblige, prin hotărâre judecătorească, pe inculpat sau partea responsabilă civilmente, pentru acoperirea prejudiciului” [9, p. 668].

De asemenea, se apreciază că „măsurile asigurătorii își justifică prezența în cadrul măsurilor procesuale, deoarece, până la soluționarea definitivă a cauzelor și rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a admis acțiunea civilă, inculpatul sau partea responsabilă civilmente ar putea să înstrăineze bunurile și să devină insolvent” [11, p. 361].

Instituirea „măsurilor asigurătorii răspunde unei funcționalități de natură asiguratorie, iar luarea acestora în cursul procesului penal nu echivalează cu o măsură reparatorie, adică acoperirea pagubei. Până la pronunțarea hotărârii definitive de către instanță, sechestrul nu afectează substanța dreptului avut asupra bunurilor supuse măsurii. Ulterior, prin hotărârea judecătorească definitivă, instanța va hotărâi cu privire la bunurile sechestrate” [3, p. 525].

Deopotrivă, urmează a fi scoase în prim-plan nu doar oportunitatea și eficiența aplicării unor măsuri asigurătorii, ci și identificate categoriile de bunuri ce se pot regăsi în calitate de obiect al aplicării acestora. Astfel, se reține opinia potrivit căreia „măsurile asigurătorii constau în indisponibilizarea unor bunuri mobile sau imobile, prin instituirea unui sechestrul asupra acestora, astfel:

- măsurile asigurătorii pentru garantarea executării pedepsei amenzii se pot lua numai asupra bunurilor suspectului sau inculpatului;
- măsurile asigurătorii în vederea confiscării speciale sau confiscării extinse se pot lua asupra bunurilor suspectului sau inculpatului ori ale altor persoane în proprietatea sau posesia cărora se află bunurile ce urmează a fi confiscate;
- măsurile asigurătorii în vederea reparării pagubei produse prin infracțiune și pentru garantarea executării cheltuielilor judiciare se pot lua asupra bunurilor suspectului sau inculpatului și ale persoanei responsabile civilmente, până la concurența valorii probabile a acestora;
- măsurile asigurătorii dispuse în vederea reparării pagubei produse prin infracțiune și pentru garantarea executării cheltuielilor judiciare se pot lua, în cursul urmăririi penale, al procedurii de cameră preliminară și al judecății și la cererea părții civile;
- măsurile asigurătorii luate din oficiu de către organele judiciare prevăzute de lege pot folosi și părții civile” [11, p. 361-362].

Potrivit cercetătoarei A. Crișu, „instituirea acestor măsuri este necesară, deoarece repararea efectivă a pagubei produse prin săvârșirea infracțiunii, executarea amenzii ori a măsurilor de siguranță devin reale doar din momentul în care hotărârea judecătorească rămâne definitivă, ori, până la acest moment, inculpatul sau partea responsabilă civilmente ar putea deveni insolvent” [3, p. 524].

Prin urmare, pot fi extrase situațiile în care oportunitatea aplicării măsurilor asigurătorii este indiscutabilă, eficiența acestora fiind apreciată în funcție de scopul propus. În legislația română, măsurile asigurătorii pot fi dispuse: a) „pentru garantarea executării pedepsei amenzii, însă în acest caz: doar asupra bunurilor suspectului sau inculpatului; b) în vederea confiscării speciale sau a confiscării extinse, în acest caz: măsurile asigurătorii se dispun asupra bunurilor suspectului, inculpatului ori ale altor persoane în proprietatea sau posesia cărora se află bunurile ce urmează a fi confiscate; c) în vederea reparării pagubei produse prin infracțiune și pentru garantarea executării cheltuielilor judiciare, măsura poate fi dispusă asupra bunurilor suspectului, inculpatului sau ale părții responsabile civilmente până la concurența valorii probabile a acestora” [3, p. 525-526].

În scopul evitării unor decizii arbitrare, fie a prejudicierii intereselor legale ale persoanelor antrenate în proces, cărora le pot fi aplicate măsurile asigurătorii, sunt constituite criterii suficient de rigide, întrunirea cărora este o condiție obligatorie primară și indispensabilă în momentul numirii unei măsuri asigurătorii concrete. Astfel, pentru a se dispune măsura asiguratorie, trebuie îndeplinite următoarele condiții:

- a) măsura procesuală să fie necesară pentru evitarea ascunderii, distrugerii, înstrăinării sau sustragerii de la urmărire a bunurilor, organul judiciar care instituie măsura nu trebuie să facă dovada că se pregătesc astfel de acțiuni cu privire la bunurile respective;
- b) bunurile asupra cărora se dispune măsura să poată face obiectul confiscării speciale sau al confiscării extinse, ori să poată servi la garantarea executării pedepsei amenzii sau a cheltuielilor judiciare ori a reparării pagubei produse prin infracțiune” [22, p. 1025-1026].

Pe lângă aceste două condiții prenotate supra, în doctrina română se impune reținerea celei de-a treia condiții, potrivit căreia „măsura asiguratorie trebuie să asigure justa proporționalitate între restrângerea dreptului de proprietate și scopul urmărit prin impunerea măsurii asigurătorii; exigența de proporționalitate trebuie analizată cu aceeași rigoare ca și testul de proporționalitate, care consti-

tuie condiție pentru luarea/prelungirea/menținerea unei măsuri preventive (privative sau restrictive de libertate); pe de o parte, testul proporționalității este prevăzut de lege drept o condiție de legalitate pentru luarea măsurii asigurătorii în vederea reparării pagubei, aceasta neputând fi aplicată *in abstractio*, indiferent de valoarea acestora, ci numai până la valoarea probabilă a pagubei produse prin infracțiune” [22, p. 1025-1027].

Pentru a fi proporțională, „măsura asigurătorie trebuie să asigure justul echilibru între restrângerea dreptului de proprietate și scopul urmărit prin măsura dispusă. Astfel, se apreciază îndeplinită condiția în situația în care măsura asigurătorie este luată până la valoarea probabilă a eventualului prejudiciu” [7, p. 49]. În această ordine de idei, cerința de proporționalitate ar putea fi ușor clătinată în situația în care măsura asigurătorie ar fi aplicată pentru o durată de timp excesiv de îndelungată, fie asupra unor bunuri valoarea cărora depășește vizibil cuantumul prejudiciului cauzat prin infracțiune.

În cazul persoanelor juridice, necesitatea respectării acestor criterii este de departe imperioasă, or, datorită specificului acestora și a sferei de activitate în care sunt implicate, măsurile asigurătorii aplicate cu exces de zel ar putea periclita desfășurarea activităților legale ale entității, ridicând semne de întrebare asupra funcționalității acestora.

Spre exemplu, în cauza *Wellane Limited împotriva României*, CtEDO a notat că există divergențe între părți anume în ceea ce privește suma efectiv pusă sub sechestrul de către autorități, mai mult că în speță măsura sechestrului a fost menținută pe o durată de aproximativ 4 ani și 5 luni. Astfel, examinând aceste aspecte, CtEDO a recunoscut că „atunci când sunt implicate acuzații de infracțiuni economice grave, importanța desfășurării cu diligență a anchetelor penale pentru a stabili faptele în mod adecvat și pentru a putea finaliza procedurile în mod corespunzător este majoră. Cu toate acestea, având în vedere elementele deja examinate, inclusiv durata măsurii de punere sub sechestrul a bunurilor societății reclamante și valoarea sumelor devenite indisponibile, precum și faptul că societatea reclamantă s-a aflat în imposibilitatea de a sesiza instanțele naționale pentru a contesta măsura în discuție, dispusă în cadrul unei proceduri penale la care nu a fost parte, Curtea consideră că autoritățile naționale nu au păstrat un just echilibru între interesul general al societății și interesele societății reclamante, căreia i-a fost impusă o sarcină fiscală excesivă” [20].

Autorul I. Dolea notează că „pentru aplicarea măsurilor asigurătorii este determinantă prezența anumitor condiții. În cazul când aplicarea măsurilor are ca scop repararea prejudiciului cauzat

prin infracțiune, se impune înaintarea prealabilă a unei acțiuni civile de către persoana care pretinde că a fost prejudiciată. Sechestrarea bunurilor se efectuează în corespundere cu normele procedurii civile” [5, p. 650]. În aceste împrejurări deducem concluzia referitoare la imposibilitatea aplicării măsurii asigurătorii în vederea reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune de către persoana juridică, în ipoteza în care nu este confirmată intenția de a înainta o acțiune civilă.

Instituția „punerii sub sechestrul este orientată spre asigurarea executării sentinței în latura încasărilor patrimoniale, inclusiv în forma acțiunii civile, a cheltuielilor de judecată și a posibilei confiscări a averii rezultate din infracțiune sau a bunurilor utilizate la săvârșirea infracțiunii” [1, p. 53].

Analizând cadrul legal național, potrivit art. 197 CPP RM, „în scopul asigurării ordinii stabilite de prevederile legale privind urmărirea penală, judecarea cauzei și executarea sentinței, organul de urmărire penală, procurorul, judecătorul de instrucție sau instanța, conform competenței, sunt în drept să aplice față de bănuit, învinuit, inculpat alte măsuri procesuale de constrângere, cum ar fi:

- măsuri asigurătorii în vederea reparării prejudiciului cauzat de infracțiune;
- măsuri asigurătorii în vederea garantării executării pedepsei amenzii” [2].

În continuare, art. 202 CPP RM reglementează măsurile asigurătorii pentru repararea prejudiciului, pentru eventuala confiscare specială sau confiscare extinsă a bunurilor și pentru garantarea executării pedepsei amenzii.

În acest context, conform art. 202 CPP RM, „organul de urmărire penală din oficiu sau instanța de judecată, la cererea părților, poate lua în cursul procesului penal măsuri asigurătorii pentru repararea prejudiciului cauzat de infracțiune, pentru eventuala confiscare specială sau confiscare extinsă a bunurilor, precum și pentru garantarea executării pedepsei amenzii” [2].

Astfel, „măsurile asigurătorii pentru repararea prejudiciului cauzat de infracțiune, pentru eventuala confiscare specială sau confiscare extinsă a bunurilor, precum și pentru garantarea executării pedepsei amenzii constau în sechestrarea bunurilor mobile și imobile” [2].

Autorii naționali evidențiază că legislația procesual-penală națională este preocupată de „reglementarea și natura punerii sub sechestrul a bunurilor în cadrul măsurilor procesuale de constrângere, definind-o ca fiind o măsură asigurătorie, spre deosebire de legislația precedentă, care a plasat în materia normativă în cadrul actelor de urmărire penală alături de sechestrarea corespondenței poștale” [6, p. 337]. Această circumstanță vine să demonstreze o dată în plus natura, esența și scopul urmărit în cazul aplicării sechestrului.

De altfel, scopul aplicării măsurilor asigurătorii este acela de a evita „tăinuirea, deteriorarea, cheltuirea (înstrăinarea), sustragerea de la urmărire a bunurilor care pot face obiectul confiscării speciale sau al confiscării extinse ori care pot servi la garantarea executării pedepsei amenzii ori a reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune. Pentru a fi eficientă, orice încercare de prevenire și combatere a criminalității trebuie să se concentreze pe identificarea, urmărirea, înghețarea sau sechestrarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunii” [8, p. 29]. Dintr-o altă perspectivă, în ipoteza în care măsurile asigurătorii sunt aplicabile persoanelor juridice, este crucială identificarea momentului oportun de a le aplica, nefiind recomandată târăgânarea acestei decizii, situație în care întreprinderea ar putea înstrăina unele obiective materiale, făcând imposibilă aplicarea acestora ulterior, dar și luând în cont momentul constatării valorii prejudiciului cauzat.

În cauza *GK Statyba Ltd and Guselnikovas împotriva Lituaniei*, CtEDO a remarcat că „va constitui o condiție de legalitate a luării măsurii asigurătorii atât atunci când măsura se dispune în scopul recuperării pagubei cât și în ipoteza în care aceasta se ia în scopul asigurării executării confiscării speciale sau extinse, ori a pedepsei amenzii sau a cheltuielilor judiciare, prin urmare, în aceste cazuri nu se poate dispune instituirea măsurii asigurătorii asupra tuturor bunurilor mobile sau imobile ale inculpatului, fără nici o determinare a limitei valorice patrimoniale probabile a scopurilor urmărite; pe de altă parte, caracterul disproporționat al restrângerii dreptului de proprietate cu scopul urmărit prin acestea trebuie să conducă la ridicarea măsurii asigurătorii, astfel vor fi avute în vedere durata indisponibilizării, complexitatea cauzei, inerția sau activitatea pro-activă a organelor judiciare, modalitățile de conservare apte să evite deteriorarea excesivă a bunurilor etc.” [17].

Alte situații în care aplicarea măsurilor asigurătorii ar depăși cadrul legal, semnaland o problemă, pot fi descifrate analizând cauzele *Credit Europe Leasing IFN SA împotriva României* [15], *Forminster Enterprises Limited împotriva Republicii Cehiei* [16], *Iordăchescu împotriva României* [18], *Andonoski împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei* [13], *B.K. M. Lojistik Tasimacilik Tivaret Limited Sirketi împotriva Sloveniei* [14]. CtEDO a considerat că sechestrul aplicat reclamantilor a constituit o lipsire de proprietate din cauza caracterului său permanent, care a presupus un transfer definitiv al dreptului de proprietate, fără posibilitatea unei recuperări, deși, potrivit opiniei Curții, sechestrul asupra bunurilor instituit în cursul procesului penal este, în principiu, o măsură care reprezintă o restrângere temporară a utilizării acestora și nu implică un transfer de proprietate.

Pe de altă parte, în cauza *Mohammad Yassin Dogmoch împotriva Germaniei*, CtEDO a notat că „nu este încălcat dreptul la un proces echitabil prin perspectiva art. 6 CEDO și nici prezumția de nevinovăție, prin instituirea măsurii asigurătorii. Instituirea sechestrului nu este o judecată asupra unei acuzații în materie penală în sensul art. 6 din Convenție, deoarece atât stabilirea unor drepturi de creanță ale unor terți cât și confiscarea unor bunuri sunt măsuri ce urmează a fi luate ulterior, în cadrul unor proceduri separate” [19].

La nivel național, potrivit art. 203 alin. (2) CPP RM, „punerea sub sechestru a bunurilor se aplică pentru a asigura repararea prejudiciului cauzat de infracțiune, acțiunea civilă sau eventuala confiscare specială sau confiscare extinsă” [2].

Temeiurile de punere sub sechestru a bunurilor rezultă nemijlocit din norma legală procesuală, și anume „punerea sub sechestru a bunurilor poate fi aplicată de către organul de urmărire penală sau de către instanță numai în cazurile în care există o bănuială rezonabilă că bunurile urmărite vor fi tănuite, deteriorate sau cheltuite” [2].

În doctrina de specialitate se evidențiază că din conținutul normei prenotate se deduc următoarele temeuri legale de aplicare a sechestrului:

- 1) să fie începută urmărirea penală;
- 2) să existe date rezonabile privind presupunerea că bănuitul, învinuitul, inculpatul sau alte persoane pot tănuți, deteriora sau cheltui bunurile urmărite” [4, p. 315].
- 3) să fie înaintată acțiunea civilă sau să existe unul din bunurile prevăzute de art. 106 alin. (2) CP RM, sau pentru infracțiunea săvârșită legea să prevadă pedeapsa amenzii [12, p. 233].

La aceste temeuri se mai adaugă și următoarele condiții:

- 1) comiterea unei infracțiuni în urma căreia au survenit daune materiale;
- 2) punerea sub învinuire a persoanei care a săvârșit infracțiunea;
- 3) existența averii persoanelor bănuite, învinuite sau inculpate pentru a fi pusă sub sechestru [24, p. 206].

Astfel, „măsura sechestrului poate fi dispusă atât în cursul urmăririi penale cât și în faza de judecare. Condiția esențială pentru dispunerea sechestrului este prezența probelor care dovedesc suspiciunea rezonabilă că există riscul ca anumite persoane, inclusiv acuzatul, să întreprindă măsuri pentru a le tănuți, deteriora sau cheltui. Suspiciunea trebuie să se întemeieze pe probe administrate în cadrul cauzei penale și care respectă standardul admisibilității” [5, p. 655].

Reieșind din analiza art. 204 CPP RM, pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune pot fi puse sub sechestru: bunurile bănuitalui, în-

vinuitului, inculpatului sau ale părții civilmente responsabile în suma valorii probabile a pagubei.

Mai ales în cazul persoanelor juridice prezintă o însemnătate sporită identificarea acelor categorii de bunuri, valori care nu ar putea fi vizate de aplicarea unor măsuri asigurătorii, în caz contrar, riscul fiind prezentat prin imposibilitatea desfășurării de facto a unor genuri de activitate. Astfel, în situația în care bunurile care urmează a fi sechestrate pentru repararea prejudiciului cauzat sau pentru a garanta executarea pedepsei amenzii, sunt folosite sau constituie parte a procesului tehnologic de producție a persoanei juridice și sechestrarea lor ar putea determina de o manieră inevitabilă stoparea activității economice a entității, se iau măsuri asigurătorii pentru sechestrarea contravalorii acestora, fapt ce rezultă nemijlocit din conținutul art. 204 alin. (4¹) CPP RM.

Art. 204 din CPP RM a fost completat cu alin. (4¹) prin Legea nr. 179 din 17.08.2018 cu conținutul prenotat, având ca sarcină protejarea într-un mod oarecare a decurgerii procesului tehnologic de producție.

Din punct de vedere procedural, reieșind din conținutul art. 202, 205 al CPP RM, sechestrul asupra bunurilor se va aplica în baza ordonanței organului de urmărire penală, cu autorizația judecătorului de instrucție sau, după caz, a încheierii instanței de judecată. Procurorul, din oficiu sau la cererea părții civile, înaintează judecătorului de instrucție, însoțit de ordonanța organului de urmărire penală, privind punerea bunurilor sub sechestru. Judecătorul de instrucție, prin rezoluție, autorizează punerea bunurilor sub sechestru, iar instanța de judecată decide asupra cererilor părții civile ori ale altei părți, prin încheiere, dacă vor fi administrate probe suficiente pentru confirmarea temeiurilor legale.

Până la înaintarea „demersului privind aplicarea sechestrului, la indicația procurorului sau din oficiu, ofițerul de urmărire penală, conform pct. 13) din alin. 2) art. 57 CPP, va constata prin ordonanță existența bunurilor care pot fi urmărite. Pentru stabilirea bunurilor care pot fi urmărite, ofițerul de urmărire penală efectuează acțiuni procesuale sau acțiuni de investigație operativă. În cazul constatării inexistenței bunurilor care pot fi urmărite, ofițerul de urmărire penală înștiințează procurorul și partea civilă” [12, p. 233].

Pe cale de excepție, potrivit alin. (5) art. 205 din CPP RM, „în caz de delict flagrant sau de caz ce nu suferă amânare, organul de urmărire penală este în drept de a pune bunurile sub sechestru în baza ordonanței proprii, fără a avea autorizația judecătorului de instrucție, comunicând în mod obligatoriu despre aceasta judecătorului de instrucție imediat, însă nu mai târziu de 24 de ore din momentul efectuării acestei acțiuni procedurale.

Primind informația respectivă, judecătorul de instrucție verifică legalitatea acțiunii de punere sub sechestru, confirmă rezultatele ei sau declară nevalabilitatea acesteia. În caz de constatare că sechestrarea este ilegală sau neîntemeiată, judecătorul de instrucție dispune scoaterea, totală sau parțială, a bunurilor de sub sechestru” [2].

Prin urmare, cert e că în ambele cazuri, atât atunci când sechestrul se aplică după procedura generală cât și în cazul procedurii de urgență, „rămâne instituit filtrul judecătorului de instrucție sau, după caz, a instanței de judecată, care obligatoriu trebuie să verifice legalitatea demersului organului de urmărire penală, pentru a exclude o eventuală încălcare a drepturilor și libertăților persoanei” [4, p. 316].

Un alt aspect diferențiat aplicabil în cazul persoanei juridice este că, „în cazul aplicării sechestrului asupra bunurilor aflate pe teritoriul unei întreprinderi, organizații sau instituții, copia procesului-verbal sau de pe lista de inventariere se înmânează, contrasemnătură, reprezentantului administrației” [10, p. 226].

În egală măsură sunt îndreptățite opiniile precum că, „în cazul aplicării măsurii sechestrului asupra conturilor sau depozitelor bancare a persoanelor juridice, organul de urmărire penală sau instanța de judecată va remite ordonanța procurorului, autorizată de judecătorul de instrucție, sau încheierea instanței în instituția financiară în care sunt înregistrate aceste conturi. În hotărârea privind sechestrarea conturilor bancare se va menționa dispoziția art. 251 din CP RM: „însușirea, înstrăinarea în cazurile nepermise de lege, tănuirea bunurilor gajate, luate în leasing, sechestrate sau confiscate ori utilizarea lor în alte scopuri, săvârșită de o persoană careia i-au fost încredințate aceste bunuri sau care era obligată, conform legii, să asigure integritatea lor” [10, p. 228].

Totodată, este important să atragem atenția supra unei noi circumstanțe, care permite scoaterea bunurilor de sub sechestru, astfel fiind vorba de situația încheierii unui acord judiciar de interes public. Potrivit art. 210 alin. (3) CPP RM, care reglementează scoaterea bunurilor de sub sechestru în procesul penal, „bunurile se scot de sub sechestru când persoana juridică a executat amenda de interes public stabilită în acordul judiciar de interes public și a reparat prejudiciul cauzat prin infracțiune”.

În această ordine de idei, remarcăm că, în cazul încheierii unui acord de interes public de către persoana juridică, în conținutul acordului se pot regăsi mai multe obligații cumulative față de persoana juridică, printre care și achitarea unei amenzi de interes public în bugetul de stat, a cărei mărime se stabilește în limitele de la 3 amenzi minime prevăzute pentru infracțiunea comisă până la 30% din

cifra medie de afaceri anuală calculată pe ultimii 3 ani până la data pornirii urmăririi penale.

Prin urmare, însumând constatările demonstrate supra, se impune negreșit concluzia privind necesitatea aplicării în privința persoanelor juridice a măsurilor asigurătorii, în măsura în care acest fapt este strict necesar cu scopul de a păstra intacte bunurile materiale în vederea reparării prejudiciului ori aplicarea confiscării sau executării pedepsei fiind imposibil de atins pe o cale mai puțin limitativă. În egală măsură, însă, aplicarea legală și oportună a acestora reprezintă un obiectiv posibil de atins doar în condițiile depunerii diligenței necesare de către subiectul oficial în verificarea criteriilor de proporționalitate și opozabilitate a măsurii asigurătorii aplicate. Astfel, luarea măsurilor asigurătorii pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune constă în aplicarea sechestrului asupra bunurilor imobile și mobile care aparțin bănuitului, învinuitului, inculpatului sau părții civilmente responsabile în suma valorii probabile a pagubei infracțiunii săvârșite. Măsura asiguratorie aplicată persoanei juridice trebuie să asigure justa proporționalitate dintre restrângerea dreptului de proprietate și scopul urmărit prin impunerea măsurii asigurătorii. Proporționalitatea este o condiție de legalitate pentru luarea măsurii asigurătorii în vederea reparării pagubei, aceasta neputând fi aplicată în mod abstract.

Referințe bibliografice

1. Ababei E. Cu privire la scopul aplicării sechestrului asupra bunurilor în procesul penal: În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2015, nr. 4 (35), p.50-54.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 248-251.
3. Crișu A. *Drept procesual penal. Partea generală: conform noului Cod de procedură penală*. Ediția a 2-a, revizuită și actualizată. București: Hamangiu, 2017. 600 p.
4. Cuciurcă A. Reglementarea aplicării și contestării sechestrului asigurător asupra bunurilor. În: *Abordări moderne privind drepturile patrimoniale*, 12-13 mai 2022. Chișinău: MS Logo, 2022, p. 314-320.
5. Dolea I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ*. Ediția a II-a. Chișinău: Cartea Juridică, 2020. 1408 p.
6. Dolea I., Roman D., Sedlețchi I. ș.a. *Drept procesual penal*. Ediția a III-a revizuită și completată. Chișinău: S.n., 2009 (F.E.-P. Tipografia Centrală). 782 p.
7. Dumitrescu F.G. Rolul judecătorului de drepturi și libertăți în cursul urmăririi penale privind măsurile asigurătorii luate față de persoana juridică suspectă/inculpată. În: *Legea și viața*, 2022, Ediție specială, p. 47-50.
8. Ghid privind procedura de urmărire penală și judecare a infracțiunilor comise de persoane juridice, aprobat prin Ordinul Procurorului General nr. 98/11 din 22 decembrie 2020 (nepublicat).
9. Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Ediția a II-a. București: Universul juridic, 2015. 760 p.
10. Osoianu T., Orîndaș V. *Procedura penală. Partea generală. Curs universitar*. Chișinău: ÎI „Angela Levintă”, Tipografia Orhei, 2004. 256 p.
11. Pintea A., Pintea D.C., Bălănescu A.C. *Urmărirea penală. Aspecte teoretice și practice*. Ediția a 2-a revizuită și adăugită. București: Universul juridic, 2020. 600 p.
12. Poalelungi, M., Dolea, Ig., Vizdoagă, T. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Î.S. F.E. - P. „Tipografia Centrală”, 2013. 1192 p.
13. Speța *Andonoski împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, hotărârea din 17.09.2015, definitivă din 17.12.2015. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157279> (vizitat 15.07.2024).
14. Speța *B.K. M. Lojistik Tasimacilik Tivaret Limited Sirketi împotriva Sloveniei*, hotărârea din 17.01.2017, definitivă din 17.04.2017. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-170387> (vizitat 15.07.2024).
15. Speța *Credit Europe Leasing IFN SA împotriva României*, hotărârea din 10.10.2023, definitivă din 10.01.2024. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-228010> (vizitat 15.07.2024).
16. Speța *Forminster Enterprises Limited împotriva Republicii Cehia*, hotărârea din 10.03.2011, definitivă din 15.09.2011. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103891> (vizitat 17.07.2024).
17. Speța *GK Statyba Ltd and Guselnikovas împotriva Lituaniei*, hotărârea din 05.11.2013, definitivă din 05.02.2014. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-127619> (vizitat 17.07.2024).
18. Speța *Iordăchescu împotriva României*, decizia din 09.09.2021. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-212232> (vizitat 18.07.2024).
19. Speța *Mohammad Yassin Dogmoch împotriva Germaniei*, decizia din 18.09.2006. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77231> (vizitat 18.07.2024).
20. Speța *Wellane Limited împotriva României*, hotărârea din 12.10.2021. <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2021/11/Wellane-Limited-impotriva-Romaniei.pdf> (vizitat 18.07.2024).
21. Theodoru G. *Tratat de drept procesual penal*. Ed. a II-a. București: Hamangiu, 2008. 1080 p.
22. Udroi M. *Procedură penală. Partea generală*. Volumul II. Ediția a 6-a. București C.H. Beck, 2019. 1269 p.
23. Zarafiu A. *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*. Ediția a 2-a revizuită și adăugită. București: C.H. Beck, 2015. 545 p.
24. Zubco V., Avram M., Gheorghită M. ș.a. *Protecția drepturilor omului la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere*. Chișinău: ARC, 2006. 376 p.

CZU: 343.4

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3\(70\).05](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3(70).05)

CONDIȚIILE PE CARE LE ÎNDEPLINEȘTE SUBIECTUL INFRAȚIUNII DE MUNCĂ FORȚATĂ (ART. 168 DIN CODUL PENAL)

Petru GUIDEA,
doctorand, USM
<https://orcid.org/0000-0001-5261-407X>

SUMAR

În articolul de față se stabilește că subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 din Codul penal al Republicii Moldova poate să nu posede calitatea de angajator în înțelesul art. 1 din Codul muncii. De asemenea, se argumentează că termenul de exploatator este utilizat pentru a percepe coraportul dintre infracțiunea prevăzută la art. 168 din Codul penal al Republicii Moldova, pe de o parte, și infracțiunile prevăzute la art. 165, 1651, 206 și 2061 din Codul penal al Republicii Moldova, pe de altă parte.

Cuvinte-cheie: *subiectul infracțiunii, calitatea specială a subiectului infracțiunii, muncă forțată, angajator, proprietar, exploatator, traficant, părinte.*

Din interpretarea art. 21 și art. 168 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare - CP RM) rezultă că subiect al infracțiunii de muncă forțată poate fi atât o persoană fizică cât și o persoană juridică.

Referitor la subiectul persoană fizică, acesta trebuie să fie responsabil și să aibă împlinită, în momentul de comitere a infracțiunii, vârsta de 16 ani. Din alin. (2) art. 21 CP RM nu derivă că subiect al infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM ar putea fi persoana fizică care, în momentul de comitere a infracțiunii, are împlinită vârsta de 14 ani.

Legiuitorul nu menționează în alin. (1) art. 168 CP RM o calitate specială pentru subiectul infracțiunii. Totuși, R. Cojocarul admite că „în cazul prevederii implicite, legiuitorul nu desemnează în mod expres calitatea specială a subiectului infracțiunii, aceasta putând fi dedusă din

THE CONDITIONS FULFILLED BY THE SUBJECT OF THE CRIME OF FORCED LABOR (ART. 168 OF THE CRIMINAL CODE)

SUMMARY

In this article, it is established that the subject of the crime, provided in Art. 168 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, may not possess the capacity of employer within the meaning of Art. 1 of the Labor Code. It is also argued that the term exploiter is used to perceive the correlation between the crime provided for in Art. 168 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, on the one hand, the crimes provided for in Art. 165, 1651, 206 and 2061 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, on the other hand.

Key-words: *the subject of the crime, the special quality of the subject of the crime, forced labor, employer, owner, exploiter, trafficker, parent.*

sensul normei incriminatorii care redă esența juridică a infracțiunii” [5, p. 71].

În doctrina de specialitate se vorbește despre subiectul special al infracțiunii de muncă forțată. De exemplu, M.V. Gordei și B.V. Epifanov, I.T. Idrisov și N.T. Idrisov susțin: „Subiecții relațiilor izvorâte în legătură cu utilizarea muncii forțate sunt angajatorul și salariatul, înzestrați cu drepturi și obligații corespunzătoare. Salariat este persoana care are posibilitatea atât juridică cât și factuală de a-și exercita drepturile” [8, p. 81]. La rândul său, A.V. Kursaev exprimă următorul punct de vedere: „În munca forțată, subiecții ai relației relevante sunt angajatorul și salariatul. Salariații păstrează posibilitatea de a avea anumite drepturi și obligații” [12, p. 210; 13, p. 79]. V.V. Jernakov folosește termeni asemănători: „Sub aspect juridic, munca forțată se caracterizează prin aceea că este o muncă prestată nu în baza unei obligații acceptate voluntar, ci sub influența posibilității de a fi supus unei pedepse. Doar un subiect autorizat poate cere efectuarea de muncă forțată. Se are în vedere cel care are

dreptul să aplice, în raport cu persoana forțată, sancțiuni penale, contravenționale, disciplinare, patrimoniale sau de altă natură” [10, p. 92]. Nu în ultimul rând, S.I. Ogorodnikova, T.A. Zaițeva și E.A. Vlasova opinează: „Numai un subiect autorizat poate solicita cuiva să presteze muncă forțată. El este cel care are dreptul de a aplica măsuri cu caracter penal, contravențional, disciplinar sau patrimonial în raport cu persoana forțată” [14, p. 174]. Ce vor să sugereze toți acești autori este că relațiile legate de utilizarea muncii forțate implică două părți: angajatorul și salariatul, fiecare având drepturi și obligații specifice. În plus, este insuflată ideea că exclusiv un subiect autorizat are dreptul să solicite efectuarea muncii forțate.

Considerăm că astfel de idei trebuie acceptate cu atenție în raport cu infracțiunea prevăzută la art. 168 CP RM. Or, subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM poate fi o persoană care nu are calitatea de angajator, iar victima acestei infracțiuni poate fi o persoană care nu a încheiat, din diverse motive, un contract individual de muncă. Deci, relațiile dintre aceste persoane nu sunt neapărat reglementate de legislația muncii. Subiectului infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM (care poate să nu aibă calitatea de angajator) îi este indiferent dacă victima are statutul juridic de salariat sau nu. Scopul acestui subiect este să supună victima la muncă împotriva voinței acesteia, nu să se asigure de respectarea unor formalități stabilite de lege. Munca forțată este o faptă eminentemente ilegală și nu trebuie în niciun caz condiționată de respectarea de către făptuitor a acestor formalități.

Deci, în concluzie, nu este obligatoriu ca subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM să aibă calitatea de angajator în înțelesul art. 1 din Codul muncii, adică de „persoană juridică (unitate) sau persoană fizică care angajează salariați în bază de contract individual de muncă încheiat conform prevederilor prezentului cod” [3]. Prezența unei asemenea calități este opțională.

În continuarea demersului nostru de a afla dacă subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM are vreo calitate specială este necesar să vorbim despre deosebirea acestei infracțiuni de infracțiunea prevăzută la art. 167 CP RM.

M. Mutu compară între ele infracțiunile prevăzute la art. 167 și 168 CP RM: „Și în cazul art. 167 CP RM, și în cel al art. 168 CP RM, victima se află în posesia altei persoane și este exploatăată, fiind supusă eforturilor fizice și de rezultatele muncii beneficiază altă persoană decât victima. Deosebirea constă în faptul că în cazul sclaviei subiectul activ realizează toate atributele drep-

tului de proprietate față de subiectul pasiv, expunându-l pe acesta și altor forme de exploatare decât munca [...]. În cazul muncii forțate însă, se păstrează libertatea persoanei, exceptând libertatea la muncă” [6, p. 112]. Ne raliem acestei poziții. Or, subiectul infracțiunii, prevăzută la art. 167 CP RM, în calitate de proprietar *de facto* al victimei, exercită în privința acesteia prerogativele de posesie, folosință și dispoziție. Pe de altă parte, victima infracțiunii, prevăzută la art. 168 CP RM, dispune de o oarecare libertate de alegere condiționată de dorința victimei de a-și asigura o sursă de subzistență.

În concluzie, subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM nu are calitatea de proprietar *de facto* al victimei.

În alt context, pentru a afla dacă subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM are vreo calitate specială, este necesar să comparăm această infracțiune cu infracțiunile prevăzute la art. 165, 165¹, 206 și 206¹ CP RM.

S. Brînza și V. Stati menționează că subiect al infracțiunii prevăzută la art. 165¹ CP RM este beneficiarul produselor și/sau serviciilor care constituie rezultatul exploatării victimei care a fost traficată în contextul uneia dintre infracțiunile specificate la art. 165 [...] CP RM (create și/sau), prestate de o persoană despre care știe că este victima acestor infracțiuni” [1, p. 507]. Făcând o paralelă, se poate afirma că subiect al infracțiunii prevăzută la art. 206¹ CP RM este beneficiarul produselor și/sau serviciilor care constituie rezultatul exploatării victimei infracțiunii care este prevăzută la art. 206 CP RM, creată și/sau prestată de o persoană despre care știe că este victima acestor infracțiuni.

S. Brînza precizează: „În funcție de prezența sau lipsa promisiunii prealabile [...], infracțiunea specificată la art. 165¹ CP RM poate fi considerată un caz special, fie de complicitate la infracțiunile prevăzute la art. 165 sau 206 CP RM și/sau la infracțiunile care presupun exploatarea victimelor traficate (de exemplu, la infracțiunile prevăzute la art. 167 sau 168 CP RM), fie de favorizare a infracțiunilor în cauză” [2, p. 94-95]. „De aceea, la calificarea faptei conform art. 165¹ CP RM, nu este necesară referirea nici la alin. (5) art. 42 și art. 165, 167, 168 [...] sau altele din Codul penal, nici la art. 49 CP RM. Nu se cere nici calificarea suplimentară conform art. 323 CP RM” [2, p. 95]. O interpretare similară este valabilă pentru infracțiunea prevăzută la art. 206¹ CP RM.

Așadar, subiectul infracțiunilor prevăzute la art. 165 și 206 CP RM furnizează munca victimei, urmărind ca victima să fie exploatăată.

Ulterior, subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM obține munca victimei respective, exploatând-o pe aceasta. După aceasta, subiectul uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 165¹ sau 206¹ CP RM beneficiază de acele produse și/sau servicii care constituie rezultatul exploatării victimei infracțiunii care este prevăzută la art. 168 CP RM. Pentru a deosebi prestația fiecăruia dintre subiecții infracțiunilor sus-menționate, putem folosi următorii termeni: a) traficant (pentru subiecții infracțiunilor prevăzute la art. 165 și 206 CP RM); b) exploatator (pentru subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM); c) beneficiar de produse și/sau servicii care sunt create și/sau prestate de către victima exploatată (pentru subiecții infracțiunilor prevăzute la art. 165¹ și 206¹ CP RM).

Nu este greșit să utilizăm termenul de exploatator pentru a caracteriza subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM. Acest termen este potrivit pentru a percepe, după cum s-a putut vedea mai sus, coraportul dintre infracțiunea prevăzută la art. 168 CP RM, pe de o parte, și infracțiunile prevăzute la art. 165, 165¹, 206 și 206¹ CP RM, pe de altă parte. Considerăm că termenul de exploatator își confirmă relevanța chiar și atunci când infracțiunea prevăzută la art. 168 CP RM nu este precedată de una dintre infracțiunile prevăzute la art. 165 sau 206 CP RM.

Totodată, trebuie să precizăm că nu doar subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM are calitatea de exploatator. Aceeași calitate o are subiectul infracțiunii prevăzută la art. 167 CP RM și al altor infracțiuni care implică o formă sau alta de exploatare a victimei. De aceea, termenul de exploatator nu ne ajută, dacă încercăm să deosebim subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM de subiecții altor infracțiuni care presupun o formă de exploatare a victimei. În astfel de cazuri trebuie folosite alte criterii, după cum s-a putut vedea mai sus, atunci când am stabilit diferența dintre calitățile speciale ale subiecților infracțiunilor care sunt prevăzute la art. 167 și 168 CP RM.

În concluzie, în contextul de stabilire a calității speciale a subiectului infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM, termenul de exploatator are o incidență contextuală. Este potrivit să folosim acest termen pentru a deosebi subiectul infracțiunii de muncă forțată de subiecții infracțiunilor prevăzute la art. 165, 165¹, 206 și 206¹ CP RM. Însă, nu este indicat să utilizăm termenul de exploatator atunci când comparăm calitățile speciale ale subiecților acelor infracțiuni care implică exploatarea victimei, printre ele numărându-se infracțiunea prevăzută de art. 168 CP RM.

În altă ordine de idei, în ipoteza prevăzută la lit. b) alin. (2) art. 168 CP RM, ar putea să prezinte interes opinia lui I. P. Vasâlkivska, care se referă la părinți și alte asemenea persoane care exploatează munca unui copil.

Această autoare analizează infracțiunea prevăzută la art. 150 din Codul penal al Ucrainei, care constă în exploatarea unui copil ce nu a împlinit vârsta la care este permisă angajarea, prin folosirea muncii sale [7, p. 170]. I.P. Vasâlkivska menționează că părinții sau persoanele înlocuitoare recurg adesea la exploatarea copiilor. De exemplu, în regiunile Lugansk și Donețk sunt frecvente cazurile de utilizare a minorilor în așa-numitele mine de cărbune familiale. Munca epuizantă a copiilor în gospodăriile din mediul rural este un alt exemplu des întâlnit de muncă a copiilor în Ucraina. Personalul didactic este, de asemenea, implicat în exploatarea minorilor. Utilizarea muncii copiilor de către persoanele responsabile cu creșterea și îngrijirea acestora sporește semnificativ pericolul social al unor astfel de acțiuni. Ca urmare, I.P. Vasâlkivska propune ca în alin. 2 art. 150 din Codul penal al Ucrainei să se prevadă, în calitate de circumstanță agravantă, săvârșirea infracțiunii de către părinții victimei, de către persoanele care îi înlocuiesc sau de către acei care exercită atribuții profesionale sau de serviciu legate de creșterea sau îngrijirea copiilor. În viziunea autoarei, adoptarea amendamentelor propuse ar putea contribui la o protecție mai eficientă a copiilor împotriva exploatării care este periculoasă pentru sănătatea lor, care poate deveni un obstacol în calea educației acestora sau care le poate dăuna din punct de vedere fizic, psihic sau spiritual.

Cu privire la art. 150 din Codul penal al Ucrainei, alți autori ucraineni – G.V. Didkivska și V.A. Krosondovici – susțin că „unul dintre neajunsurile semnificative este că acest articol nu conține o prevedere referitoare la exploatarea copiilor de către părinți sau înlocuitorii acestora. Astfel de fapte sunt adesea raportate de mass-media. Munca epuizantă și cu o durată excesivă a copiilor din mediul rural în gospodărie este, în general, recunoscută ca fiind una dintre cele mai des întâlnite forme de utilizare a muncii copiilor în Ucraina” [9, p. 73].

În Codul penal al Republicii Slovenia, în alin. (2) art. 192, este descrisă o ipoteză de genul celei schițate de I.P. Vasâlkivska, G.V. Didkivska și V.A. Krosondovici: „Părintele, părintele adoptiv, tutorele sau altă persoană care obligă un copil la muncă forțată [...]” [4].

Nu cunoaștem dacă în Republica Moldova există premise suficiente pentru a completa art.

168 CP RM cu o dispoziție asemănătoare cu cea de la alin. (2) art. 192 din Codul penal al Republicii Slovenia. Din această cauză ne abținem să propunem o asemenea completare. Subliniem că, în dispoziția de la lit. b) alin. (2) art. 168 CP RM, prin copil se înțelege nu persoana raportată la părinții săi, ci persoana care are vârsta sub 18 ani. Așadar, contează nu legătura de rudenie dintre subiect și victimă, ci faptul că victima este minoră. În analiza noastră, dedicată victimei infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM, am recomandat excluderea cuvintelor „cu capacitate de muncă” din dispoziția de la lit. b) alin. (2) art. 168 CP RM. Considerăm, în continuare, că este imperioasă anume o astfel de remaniere, nu cea sugerată de către de I.P. Vasâlkivska, G.V. Didkivska și V.A. Krosndovici.

Concluzii

1. Nu este obligatoriu ca subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM să aibă calitatea de angajator în înțelesul art. 1 din Codul muncii. Prezența unei asemenea calități este opțională.
2. Subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM nu are calitatea de proprietar *de facto* al victimei.
3. Nu este greșit să utilizăm termenul de exploatator pentru a caracteriza subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM. Acest termen este potrivit pentru a percepe coraportul dintre infracțiunea prevăzută la art. 168 CP RM, pe de o parte, și infracțiunile prevăzute la art. 165, 165¹, 206 și 206¹ CP RM, pe de altă parte.
4. Termenul de exploatator nu ne ajută, dacă încercăm să deosebim subiectul infracțiunii prevăzută la art. 168 CP RM de subiecții altor infracțiuni care presupun o formă de exploatare a victimei.
5. În dispoziția de la lit. b) alin. (2) art. 168 CP RM, prin copil se înțelege nu persoana raportată la părinții săi, ci persoana care are vârsta sub 18 ani. Așadar, contează nu legătura de rudenie dintre subiect și victimă, ci faptul că victima este minoră.

Referințe bibliografice

1. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
2. Brînza S. Infracțiunea de utilizare a rezultatelor muncii sau serviciilor unei persoane care este victimă a traficului de ființe umane (art. 165¹ CP RM): principalele repere conceptuale. În: *Integra-*

re prin cercetare și inovare: Științe sociale, 10-11 noiembrie 2014, Vol. 2. Chișinău. Chișinău: USM, 2014, p. 94-96.

3. Codul muncii al Republicii Moldova. Nr. 154 din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162/648. În vigoare din 1 octombrie 2003.
4. Codul penal al Republicii Slovenia. <https://cod-expenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovenia-RO.html> (vizitat 03.08.2024).
5. Cojocar R. Stabilirea semnelor subiectului calificat al infracțiunii în procesul de încadrare juridică. În: *Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul, Seria „Științe Sociale”*, 2024, nr. 1, p. 61-74.
6. Mutu M. Tangențele traficului de ființe umane cu unele infracțiuni adiacente. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2008, nr. 1, p. 111-113.
7. Васильківська І.П. Використання дитячої праці: кримінально-правовий аспект. В: *Вісник Академії адвокатури України*, 2012, Число 3, с. 168-171.
8. Гордей М.В., Епифанов Б.В. Проблемы квалификации использования рабского труда в России. В: *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*, 2011, том 50, № 2, с. 80-84.
9. Дідківська Г.В., Кросондович В.А. Експлуатація дітей за Кримінальним кодексом України – позитивні риси та недоліки статті 150 КК України. В: *Міжнар. юрид. вісн.: зб. наук. пр. Нац. ун-ту держ. податк. служби України*, 2017, Вип. 4/5, с. 71-76.
10. Жернаков В.В. Свобода труда и запрещение принудительного труда в современном трудовом праве. В: *Вестник Пермского университета. Юридические науки*, 2013, № 3, с. 89-95.
11. Идрисов И.Т., Идрисов Н.Т. О соотношении понятий принудительного и рабского труда и некоторых проблемах квалификации использования рабского труда. В: *Актуальные проблемы российского права*, 2013, № 5, с. 585-589.
12. Курсаев А.В. Рабский труд и принудительный труд: соотношение категорий в международном и российском законодательстве и вопросы уголовного права. В: *Закон и правопорядок в третьем тысячелетии. Материалы международной научно-практической конференции*, 2016, с. 208-211.
13. Курсаев А.В. Соотношение рабского труда и принудительного труда и вопросы уголовно-правового регулирования. В: *Проблемы правоохранительной деятельности*, 2016, № 1, с. 76-80.
14. Огородникова С.И., Зайцева Т.А., Власова Е.А. Свобода труда и запрещение принудительного труда в современном трудовом праве. В: *Социокультурные процессы в условиях глобализации: вызовы современности. Материалы международной научно-практической конференции*, 2017, с. 172-176.

DREPT PRIVAT

CZU: 346.546

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3\(70\).06](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3(70).06)

MECANISMELE DE DEPISTARE A ACORDURILOR ANTICONCURENȚIALE (CARTELURILOR)

Igor COBAN,
doctor în drept,
conferențiar universitar, USM
<https://orcid.org/0000-0003-1934-9352>

Grigore CHIȚANU,
doctorand, USM
<https://orcid.org/0009-0007-4761-3663>

SUMAR

Acordurile anticoncurențiale, în special cele de tip cartel, au cele mai negative efecte asupra concurenței. Astfel, majoritatea statelor au prevăzut în legislațiile lor sancțiuni aspre pentru întreprinderile participante la un cartel, amenda, în mare parte, variază între 5-10% din cifra de afaceri. Pentru a depista cartelurile, autoritățile de concurență utilizează mai multe mecanisme, însă cele mai importante sunt: inspecțiile, politica de clemență și analiza informațiilor din registrul achizițiilor publice.

Acest articol oferă o privire de ansamblu asupra mecanismelor menționate supra și o analiză a cadrului legal național, evidențiind unele lacune în legislație, dar și exemple practice din Republica Moldova și din Uniunea Europeană.

Cuvinte-cheie: concurență, acord anticoncurențial, cartel, inspecție, obstrucționarea inspecției, politica de clemență, registrul achizițiilor publice, sigiliu, decizie, Consiliul Concurenței.

DETECTION MECHANISMS OF ANTICOMPETITIVE AGREEMENTS (CARTELS)

SUMMARY

Anticompetitive agreements, particularly cartels, have harmful effects on competition. To combat this, most states have implemented strict sanctions for companies involved in cartels, with fines typically ranging from 5-10% of their turnover. Competition authorities use several mechanisms to detect cartels, but the most important are: inspections, clemency policies and analysis of information from the public procurement register.

This article provides an overview of the mechanisms mentioned above and an analysis of the national legal framework, highlighting some gaps in the legislation, but also practical examples from the Republic of Moldova and the European Union.

Key-words: competition, anti-competitive agreement, cartel, inspection, obstruction of inspection, leniency policy, public procurement register, seal, decision, Competition Council.

Cartelul este un grup format din întreprinderi concurente, independente, care convin asupra controlului prețurilor sau asupra împărțirii piețelor geografice pentru a limita concurența. Ca urmare, consumatorii vor plăti mai mult pentru o calitate mai slabă.

Ceea ce diferențiază cartelurile de alte practici anticoncurențiale este faptul că acestea sunt înțelegeri secrete realizate între concurenți cu scopul de a influența și controla piața pe care își derulează activitatea și de a obține avantaje financiare majore prin împiedicarea intrării sau activării pe piață a altor agenți economici care nu se supun regulilor nescrise ale cartelurilor.

Un acord anticoncurențial de tip cartel are specificul său și necesită o abordare particulară,

la fel ca și celelalte tipuri, fiecare având trăsăturile sale distinctive. Pentru o combatere eficientă a acestei practici anticoncurențiale este necesară implementarea corectă a normelor existente de către Consiliul Concurenței și studierea practicii comunitare europene care a stat la baza legislației naționale.

Respectiv, cel mai des utilizat mecanism de depistare a cartelurilor de către autoritățile de concurență reprezintă inspecțiile, urmat de politica de clemență și analiza informațiilor din registrul achizițiilor publice pe care le vom analiza în prezentul articol.

Inspecțiile reprezintă un instrument crucial pentru autoritățile de concurență în detectarea și investigarea încălcărilor legislației concurențiale privind acordurile anticoncurențiale. Inspecțiile, adesea denumite „raiduri”, deoarece sunt inopinate, permit autorităților să colecteze dovezi direct de la sediile întreprinderilor suspectate de înțelegeri de cartel. Conform art. 56 alin. (2) din Legea concurenței, inspecția reprezintă un instrument procedural de obținere a informațiilor și a documentelor necesare, indiferent de suportul pe care se găsesc și de locul aflării acestora, utilizat de Consiliul Concurenței pentru investigarea încălcării legislației concurențiale și poate fi efectuat la orice întreprindere, asociere de întreprinderi, inclusiv la autoritate publică [8].

Persoanele delegate pentru efectuarea inspecției au dreptul de a inspecta, de a obține și de a ridica toate informațiile legate de obiectul și scopul investigației de la subiectul supus inspecției, inclusiv în format digital, indiferent de suportul pe care sunt stocate și de locul aflării acestora. Pe parcursul inspecției, utilizând echipamente tehnice și/sau programe specializate, persoanele delegate pentru efectuarea inspecției pot să ia sau să obțină, sub orice formă, copii sau extrase din registre sau documente și, în cazul în care consideră că este oportun, să le ridice și să continue prelucrarea acestora la sediul Consiliului Concurenței.

Ținând cont că inspecțiile sunt un instrument vital pentru autoritățile de concurență în combaterea acordurilor anticoncurențiale și ca acestea să fie cu adevărat efective, majoritatea statelor au prevăzut în legislațiile lor care sunt drepturile colaboratorilor autorităților de concurență care desfășoară inspecția (fiind destul de intruzive) și, respectiv, obligațiile întreprinderilor în cadrul inspecțiilor. Pentru încălcarea obligațiilor majoritatea statelor au impus amenzi destul de mari, iar în unele cazuri, cum ar fi în Statele Unite ale Americii, poate fi aplicată și închisoarea pentru

persoanele fizice care obstrucționează efectuarea inspecțiilor.

În Republica Moldova colaboratorii Consiliului Concurenței în cadrul inspecțiilor au următoarele drepturi prevăzute în Legea concurenței:

- a) să intre în orice incintă, pe orice teren și în orice mijloc de transport ale întreprinderilor și asocierilor de întreprinderi;
- b) să examineze registrele și alte documente privind activitatea economică, indiferent de suportul pe care sunt stocate, și să acceseze orice informație care este accesibilă subiectului care face obiectul inspecției;
- c) să ia sau să obțină, sub orice formă, copii sau extrase din registre și alte documente privind activitatea economică și, în cazul în care consideră că este oportun, să continue realizarea de astfel de căutări de informații și selectarea de copii sau extrase la sediul Consiliului Concurenței;
- d) să sigileze orice incintă destinată activității economice și orice registru și document aflate în raport cu obiectul și scopul investigației pe perioada inspecției (dar nu mai mult de 72 de ore) și în măsura necesară inspecției, fără a suspenda activitatea întreprinderii sau asocierii de întreprinderi supuse inspecției;
- e) să ceară oricărui reprezentant sau membru al personalului întreprinderii sau asocierii de întreprinderi explicații cu privire la faptele sau documentele legate de obiectul și scopul inspecției și să înregistreze răspunsul acestora;
- f) să solicite schimbarea parolei/blocarea unor conturi de utilizator și/sau de e-mail pe durata și în măsura necesară inspecției;
- g) să caute și să copieze, utilizând echipamente tehnice și/sau programe specializate, documente, fișiere sau alte informații stocate pe dispozitive care nu sunt identificate cu precizie în prealabil;
- h) să folosească echipamente tehnice și programe specializate de restabilire, copiere și analiză a informației, indiferent de forma și suportul de stocare [8].

Dacă analizăm drepturile menționate supra și obligațiile întreprinderilor supuse inspecțiilor de către Consiliul Concurenței, putem afirma la prima vedere că autoritatea de concurență dispune de pârghii suficiente pentru a acumula probele necesare în vederea depistării unor acorduri anticoncurențiale. Procedura de inspecție este asemănătoare cu procedura de percheziții efectuate de organul de urmărire penală.

Mai mult ca atât, legiuitorul a prevăzut inclusiv posibilitatea de efectuare a inspecțiilor în alte încăperi, terenuri și mijloace de transport decât cele ce aparțin întreprinderi supuse inspecției, însă procedura pentru aceste inspecții este mai complicată, iar legislația conține și unele lacune în acest sens.

Pentru a efectua inspecția în încăperile sau mijloacele de transport ce aparțin persoanei fizice, Consiliul Concurenței urmează să emită o decizie motivată care să conțină probe ce demonstrează acea suspiciune întemeiată că anume în acele încăperi sau mijloace de transport ce aparțin persoanelor fizice pot fi găsite documentele/probele necesare. Evident că în majoritatea cazurilor este necesar, în primul rând, de efectuat inspecții în încăperile ce aparțin întreprinderilor și doar după sau concomitent în încăperile ce aparțin persoanelor fizice, iar în cazul când se face mai întâi în încăperile ce aparțin persoanelor fizice trebuie să fie probe convingătoare la baza emiterii unei asemenea decizii.

Ținând cont că inspecțiile reprezintă un mecanism ce oferă Consiliului Concurenței autonomia procedurală necesară în vederea depistării probelor și, în același timp, lasă loc pentru abuzuri din partea autorității de concurență în cazul încăperilor sau mijloacelor de transport ce aparțin persoanelor fizice, legiuitorul a introdus un filtru suplimentar de prevenire a unor eventuale abuzuri și anume: o asemenea inspecție trebuie să fie dispusă printr-un mandat judecătoresc.

În acest context, decizia Plenului Consiliului Concurenței de a efectua inspecția în încăperile și mijloacele de transport ce aparțin persoanei fizice trebuie să fie motivată suficient, astfel încât judecătorul care va examina cererea privind emiterea mandatului judecătoresc să poată verifica inclusiv proporționalitatea acestei măsuri. Un indiciu cu privire la informațiile necesare care trebuie să cuprindă motivarea deciziei putem găsi în cauza *Roquette Frères SA/Comisia* (la pct. 1 și 2 din partea decizională). Curtea a menționat că, în conformitate cu principiul general al dreptului comunitar, care oferă protecție împotriva intervenției arbitrare sau disproporționate a autorităților publice în sfera activităților private ale oricărei persoane fizice sau juridice, o instanță națională competentă, în temeiul dreptului intern, să autorizeze inspecția la sediile întreprinderilor suspectate că au încălcat regulile de concurență este obligată să verifice dacă măsurile de constrângere solicitate nu sunt arbitrare sau disproporționate față de obiectul investigației inițiate. Dreptul comunitar impune Comisiei să se asigure că in-

stanța națională în cauză are la dispoziție toate informațiile necesare pentru a efectua controlul pe care este obligată să îl efectueze. În această privință, informațiile furnizate de Comisie trebuie, în principiu, să includă:

- o descriere a caracteristicilor esențiale ale încălcării suspectate, și anume: cel puțin, o indicație a pieței despre care se presupune că este afectată și a naturii restricțiilor suspectate ale concurenței;
- explicații privind modul în care întreprinderea vizată de măsurile coercitive este considerată a fi implicată în încălcarea în cauză;
- explicații detaliate care arată că Comisia deține informații factice solide și dovezi care să ofere motive pentru a suspecta o astfel de încălcare din partea întreprinderii în cauză;
- o indicare cât mai precisă a probelor căutate, a aspectelor la care trebuie să se refere inspecția și a competențelor conferite inspectorilor [11].

Cu regret, din 2012 până în prezent, din cauza unor lacune în legislație, nu a fost eliberat un mandat judecătoresc privind efectuarea inspecției de către Consiliul Concurenței în încăperile ce aparțin persoanei fizice. Chiar dacă la art. 57 alin. (3) din Legea concurenței se menționează că inspecția se face în baza mandatului judecătoresc emis în condițiile prezentului articol, legea nu conține prevederi cu privire la procedura de eliberare/adoptare a mandatelor judecătorești de către instanțele de judecată. Respectiv, dacă nu sunt în Legea concurenței, logic ar fi ca aceste prevederi să se regăsească în Codul administrativ, dar nici aici nu se regăsesc norme cu privire la procedura/termenul de eliberare a mandatului judecătoresc.

Spre exemplu, Legea concurenței din România prevede la art. 37 „În baza autorizării judiciare date prin încheiere...”, la art. 38 alin. (1) „... cu autorizarea judiciară, dată prin încheiere de către președintele Curții de Apel București sau de către un judecător delegat de acesta...”, iar alin. (2) prevede „Cererea de autorizare se judecă în camera de consiliu, fără citarea părților. Judecătorul se pronunță asupra cererii de autorizare în termen de cel mult 48 de ore de la data înregistrării cererii. Încheierea se motivează și se comunică Consiliului Concurenței în termen de cel mult 48 de ore de la pronunțare”, alin. (4) prevede că „Cererea de autorizare trebuie să cuprindă toate informațiile de natură să justifice inspecția, iar judecătorul sesizat este ținut să verifice dacă cererea este întemeiată”. Nu în

ultimul rând legea conține și modalitatea de contestare la alin. (7): „Încheierea prevăzută la alin. (1) poate fi atacată cu contestație la Înalta Curte de Casație și Justiție, în termen de 48 de ore. Termenul în care poate fi atacată încheierea pentru Consiliul Concurenței curge de la momentul comunicării acesteia, potrivit prevederilor alin. (2). În ceea ce privește persoana supusă inspecției, termenul în care poate fi atacată încheierea curge de la momentul comunicării acesteia, potrivit prevederilor alin. (1). Contestația nu este suspensivă de executare” [7].

Astfel, în România este clar unde autoritatea de concurență trebuie să depună cererea (Curtea de Apel București), cine va examina cererea (Președintele Curții sau de un judecător delegat de acesta), cum are loc examinarea respectivei cereri (fără participarea părților), termenul de examinare, comunicare, contestare (48 de ore), instanța unde se contestă încheierea.

Pentru refuzul de a se supune inspecției sau obstrucționarea acesteia, întreprinderea este pasibilă de o sancțiune pecuniară care nu poate depăși un nivel maxim de 1% din cifra totală de afaceri realizată de întreprindere în anul anterior sancționării, deși anterior, până la ultimele modificări din anul 2023, acest nivel maxim era de 0,5%.

Una dintre cele mai mari amenzi impuse de Comisia Europeană pentru obstrucționarea inspecțiilor a fost în cazul *E.ON Energie AG*, în 2008. Comisia a impus o amendă de 38 milioane de euro companiei *E.ON* pentru că a rupt sigiliile aplicate de Comisie în birourile sale în timpul unei inspecții. Acest act a fost considerat o obstrucționare gravă a investigației Comisiei, deoarece sigilarea spațiilor și a documentelor este o măsură standard pentru a asigura integritatea probelor în timpul inspecțiilor. Comisia a concluzionat că sigiliul care a fost aplicat în incintele societății *E.ON* în prima zi a inspecției, în sensul articolului 23 din Regulamentul (CE) nr. 1/2003, a fost rupt. Această prevedere nu solicită dovada faptului că ușa a fost, în realitate, deschisă sau că din incinta sigilată lipseau documente care au fost depozitate. În mod realist, este vorba despre o rupere de sigilii săvârșită cu intenție. În cel mai rău caz, am putea considera că a avut loc o rupere a sigiliului comisă din neglijență, acest fapt fiind sub întreaga responsabilitate a societății *E.ON*, care este singura responsabilă de organizarea activității sale de o asemenea manieră încât interdicția de a rupe sigiliul să fie respectată. În această privință, Comisia a constatat, de asemenea, că societatea *E.ON* nu a informat întregul personal care avea dreptul de a

intra în clădire cu privire la existența sigiliului și la semnificația acestuia [2].

Cauza respectivă este foarte interesantă, deoarece au fost puse în discuție mai multe aspecte referitoare la calitatea sigiliilor, fiind invocate mai multe presupuse motive de deteriorare a sigiliului, fapt pentru care Comisiei i-a luat mai mult timp pentru a lua o decizie, sigiliul fiind rupt în prima zi a inspecției, la 29 mai 2006, iar decizia privind aplicarea unei amenzi a fost luată abia la data de 30 ianuarie 2008.

Una dintre cele mai mari amenzi impuse de Consiliul Concurenței al Republicii Moldova pentru obstrucționarea inspecțiilor a fost în cazul *ÎM „47'th Parallel” SRL*, în 2015. Consiliul a aplicat o amendă de 4.874.833,45 lei *ÎM „47'th Parallel” SRL*, pentru că a obstrucționat inspecția prin:

- darea indicațiilor angajaților (în formă verbală) de către directorul general de a nu oferi informații colaboratorilor implicați în efectuarea inspecției;
- distrugerea probelor de către avocat din calculatorul directorului general;
- împiedicarea accesului în biroul directorului general prin acțiunile de tergiversare a deschiderii biroului și prin acțiunile de inducere în eroare cu privire la locul aflării biroului directorului general al întreprinderii;
- împiedicarea desfășurării inspecției până la venirea avocatului [4].

Prin Hotărârea Curții de Apel Chișinău din 9 octombrie 2015, decizia Consiliului Concurenței menționată supra a fost anulată, iar prin decizia Curții Supreme de Justiție din 20 aprilie 2016 (dosar nr. 3ra-602/16) a fost menținută Hotărârea Curții de Apel Chișinău. Din analiza deciziei CSJ constatăm că aceasta are un conținut laconic, din care putem deduce următoarele argumente comprehensibile reținute de către judecători:

- în procesul verbal privind efectuarea inspecției lipsesc mențiuni privind unele acte neprezentate;
- la momentul efectuării inspecției au fost ridicate actele solicitate de către Consiliul Concurenței;
- pe parcursul efectuării inspecției, subiectul supus inspecției are următoarele drepturi: să fie asistat de avocați, de alți reprezentanți împuterniciți conform legislației. Lipsa acestora nu poate fi invocată de subiectul supus inspecției drept temei pentru amânarea inspecției. În speță se reține că nu s-a cerut amâ-

narea inspecției, or, avocatul intimatului a venit în timp de 3-5 minute. Având în vedere sensul normelor legale enunțate, Colegiul menționează că solicitarea întreprinderii de a purcede la efectuarea inspecției în prezența reprezentantului său este fundamentată din punct de vedere legal. Mai mult decât atât, prezența avocatului la efectuarea inspecției constituie o modalitate de realizare a dreptului la apărare;

- la materialele cauzei lipsesc probe ce ar demonstra faptul distrugerii probelor de către reprezentantul întreprinderii. De asemenea, instanța reține că constatările Consiliului Concurenței precum că „informațiile distruse din calculatorul directorului general pot avea un impact semnificativ asupra soluționării cazului” comportă un caracter incert. Or, nu poate fi constatat „impactul semnificativ” unui asemenea fapt, în situația în care lipsesc probe ce ar demonstra acțiunile respective ale avocatului, cât și informații ce ar permite individualizarea probelor care se pretinde a fi distruse [3].

Considerăm că aceste argumente ale CSJ sunt insuficiente pentru a anula decizia Consiliului Concurenței și pe alocuri se observă o interpretare eronată a prevederilor legale, or, cert este faptul (fiind probe video) cum avocatul șterge documente de la calculatorul directorului, contrar indicațiilor date de colaboratorii Consiliului Concurenței. Respectiv, conform art. 68 alin. (1) subpct. 5) lit. c) din Legea concurenței, Plenul Consiliului Concurenței are dreptul să aplice, prin decizie, persoanelor menționate la art. 20 alin. (2) lit. b) sau întreprinderilor ori asocierilor de întreprinderi amenzi eficiente, proporționale și disuasive în cazul în care, în mod intenționat sau din neglijență, acestea obstrucționează desfășurarea inspecțiilor potrivit art. 56 sau 57 prin: c) întreprind măsuri de distrugere totală sau parțială a documentelor, a registrelor, a informațiilor, inclusiv de pe echipamentele electronice sau mediile de stocare a informației [8].

Astfel, nu este necesar demonstrarea „impactului semnificativ” al probelor distruse, este suficient demonstrarea distrugerii totale sau parțiale a unor documente, a informațiilor. De fapt, odată ce au fost distruse total documente/informații, este, practic, imposibil ca autoritatea de concurență să demonstreze ce impact aveau acele documente/informații și ce conținut aveau.

Mai mult ca atât, odată ce întreprinderea a recurs la un asemenea gest, mai ales că această distrugere a fost făcută de avocat, adică de un profesionist din domeniul dreptului, care cunoaște ce sancțiuni sunt pentru anumite tipuri de încălcări ale legislației concurențiale și care, după o analiză rapidă a unor informații, poate stabili dacă acestea pot fi folosite drept probe contra întreprinderii pe care o reprezintă, se prezumă că informația ștersă a conținut probe care erau în detrimentul întreprinderii și care ar fi avut un rol important în stabilirea unor încălcări ale legii concurenței. Dacă nu ar fi fost așa, de ce avocatul a șters documente în format electronic, știind că pentru această acțiune riscă o sancțiune de maxim 0,5% din cifra totală de afaceri din anul precedent. În cazul în care se constata că întreprinderea participa la un acord anticoncurențial, aceasta putea fi sancționată (în anul 2015) cu amendă în sumă de maxim 5% din cifra totală de afaceri.

Un alt mecanism util de depistare a acordurilor anticoncurențiale este politica de clemență. Scopul principal al acesteia este de a încuraja companiile care participă la carteluri să coopereze cu autoritățile de reglementare în schimbul reducerii sau eliminării sancțiunilor pe care le-ar putea primi pentru încălcările legii, astfel fiind dezvăluite și desființate carteluri, care sunt adesea dificil de detectat.

Doctorul în drept și profesor universitar Emilia Mihai definește politica de clemență cu rol ambivalent: armă imbatabilă care mărește vulnerabilitatea cartelurilor și-l poate destructura chiar și pe cel mai compact dintre ele, dar și soluție gratuită de ieșire din cartel, însă numai pentru primul „jucător”, care îi livrează autorităților pe toți ceilalți [9, p. 16].

Beneficiul pe care îl aduce politica de clemență este exonerarea totală sau parțială de la plata amenzii pentru întreprinderea care depune o cerere de clemență. Însă aplicarea la politica de clemență poate fi și periculoasă/dăunătoare întreprinderii, deoarece aceasta nu va fi scutită de acțiunile civile care pot fi intentate de terți care au avut de suferit din urma acordurilor anticoncurențiale. Un al aspect periculos este că în unele state pentru înțelegerile de cartel există și răspunderea penală, iar persoanele care au participat la aceste înțelegeri pot fi pedepsite cu închisoarea, iar politica de clemență nu în toate cazurile exonerează și de răspunderea penală. Sigur, nu putem ignora și aspectul moral, care poate împiedica întreprinderile să aplice la programul de clemență. Întreprinderile pot cădea în dizgrația membrilor cartelului și vor fi ținta sus-

piciunilor și neîncrederii pe viitor. Respectiv, relațiile contractuale/economice de viitor pot avea de suferit.

Conform art. 246 alin. (1) și (2) din Codul penal, „limitarea concurenței libere prin încheierea unui acord anticoncurențial orizontal care constituie un cartel dur interzis de legislația din domeniul concurenței, care are ca obiect fixarea prețurilor de vânzare a produselor către terți, limitarea producției sau a vânzărilor, împărțirea piețelor sau a clienților sau participarea cu oferte trucate la licitații sau la alte forme de concurs de oferte, dacă prin aceasta a fost obținut un profit în proporții deosebit de mari sau au fost cauzate daune în proporții deosebit de mari unei terțe persoane, se pedepsește cu amendă în mărime de la 3.000 la 4.000 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 6 ani. Persoana care a săvârșit fapta prevăzută la alin.(1) este liberată de răspundere penală în cazul în care aceasta beneficiază de clemență conform legislației din domeniul concurenței” [1].

Chiar dacă politica de clemență a fost prevăzută în legislația Republicii Moldova din anul 2012, cu părere de rău, conform informațiilor plasate pe pagina web oficială a Consiliului Concurenței, pe parcursul a 12 ani au fost doar două cazuri de aplicare a politicii de clemență, fiind acordată în ambele cazuri imunitate de tip A.

Prima cerere de clemență a fost în cazul de trucare a ofertelor de către „Nufăr-Cia” S.R.L. și „SetService” SA. Conform Deciziei Consiliului Concurenței nr. DA-25 din 21.06.2017, la data de 17.02.2017, Consiliul Concurenței a recepționat o cerere de clemență de la SA „SetService”, în care a fost declarată acțiunea de încheiere a acordului anticoncurențial de participare cu oferte trucate la împărțirea loturilor în cadrul procedurii de achiziție a lucrărilor de reparație a utilajului tehnologic conform necesităților instituțiilor subordonate Direcției Educație, Tineret și Sport din sectorul Ciocana, mun. Chișinău [5].

Cazul doi de clemență la fel se referă la trucarea ofertelor de către întreprinderile „Ecosem-Grup” S.R.L., „Litarcom” S.R.L și „Capillati” S.R.L în cadrul procedurii de achiziție publică organizată și desfășurată de Primăria Cobani, r-nul Glodeni. Conform Deciziei Consiliului Concurenței nr. DA-39/17-53 din 05.07.2018, la data de 29.11.2017, Consiliul Concurenței a recepționat o cerere de clemență de la „Ecosem Grup” S.R.L., în care a fost declarată prezența unui cartel privind participarea cu oferte trucate în cadrul procedurii de achiziție [6].

Având în vedere că în majoritatea țărilor achizițiile publice reprezintă între 10 și 20 la

sută din PIB și că estimările privind manipularea licitațiilor sugerează că prețurile sunt puternic influențate, se poate aștepta ca costurile sociale să fie, într-adevăr, foarte semnificative și sunt irosite sume masive de bani ai contribuabililor [10]. Achizițiile publice ar trebui să fie efectuate într-un mod nediscriminatoriu și transparent care să favorizeze concurența, permițând astfel autorităților contractante să obțină cel mai bun raport calitate-preț.

Analiza informațiilor din registrul achizițiilor publice este un proces crucial pentru asigurarea transparenței și eficienței în utilizarea bugetelor publice. Aceasta implică evaluarea datelor și documentelor legate de licitații și contracte pentru a detecta orice nereguli, cum ar fi corupția sau cartelurile, și pentru a asigura că procesele de achiziție respectă legile în vigoare. Ținând cont că majoritatea cartelurilor depistate de Consiliul Concurenței din Republica Moldova se referă la participarea la licitații/achiziții publice cu oferte trucate, putem deduce că acest mecanism de depistare a acordurilor anticoncurențiale coroborat cu inspecția este unul foarte eficient.

Analiza informațiilor din registrele de achiziții publice poate dezvălui indicii despre posibile înțelegeri. De exemplu:

- similaritatea detaliilor ofertelor, cum ar fi bugetele, termenele de executare și resursele alocate, poate indica o coordonare prealabilă;
- utilizarea acelorași formate, același limbaj sau chiar erori identice în propunerile diferitelor întreprinderi poate sugera că documentele au fost partajate sau pregătite în colaborare;
- rotirea câștigătorilor licitațiilor și prezența regulată a acelorași întreprinderi ca participanți pot sugera o coordonare între ele.

Utilizarea tehnologiei de analiză de date avansate, cum ar fi inteligența artificială, pot automatiza detectarea unor astfel de modele și pot crește eficacitatea investigațiilor.

Prin combinarea acestor metode, autoritățile pot îmbunătăți considerabil capacitatea de a detecta și a combate cartelurile în achizițiile publice, protejând astfel integritatea procesului de licitație și asigurându-se că bugetele publice sunt cheltuite eficient și echitabil. Aceste analize contribuie nu doar la sancționarea comportamentelor anticoncurențiale, dar și la creșterea transparenței și a încrederii în sistemele de achiziții publice.

Concluzii și recomandări

Mecanismele juridice de care dispune Consiliul Concurenței îi permit să desfășoare o activitate pro-activă în vederea depistării acordurilor anticoncurențiale. Totuși, datorită faptului că suntem într-o continuă dezvoltare, întreprinderile folosesc metode din ce în ce mai sofisticate pentru a ascunde acordurile anticoncurențiale. Astfel, legiuitorul urmează să înlăture lacunele care sunt la moment în legislație și să vină cu noi soluții legislative/tehnice pentru a fortifica mecanismele de depistare a acordurilor anticoncurențiale.

Spre exemplu, lacunele legislative referitor la procedura de adoptare, emitere, contestare a mandatului judecătoresc privind autorizarea efectuării inspecției de către Consiliul Concurenței în încăperile sau mijloacele de transport ce aparțin persoanelor fizice fac ca acest mecanism să fie inaplicabil. Respectiv, se impune completarea Legii concurenței pentru a face acest mecanism viabil.

Ținând cont de numărul mare de cereri de clemență depuse la Comisia Europeană, dar și cele două cazuri din Republica Moldova, putem afirma cu certitudine că politica de clemență este ca un puternic stimulent pentru întreprinderi să raporteze propriile lor activități ilegale și pe ale altor participanți la cartel. Prin auto-denunțare întreprinderile pot evita penalitățile semnificative care ar fi fost impuse dacă încălcările ar fi fost descoperite prin alte mijloace. În același timp, astfel crește eficiența autorităților în combaterea practicilor anticoncurențiale, deoarece le oferă acces la informații interne, adesea dificil de obținut altfel. Respectiv, legiuitorul trebuie să impulsioneze acest mecanism, prin perfecționarea cadrului legal, în special prin oferirea posibilității ca și persoanele fizice să poată beneficia de clemență, nu doar întreprinderile. Suplimentar, considerăm că și Consiliul Concurenței trebuie să facă campanii de informare despre beneficiile politicii de clemență.

Un alt mecanism care ajută autoritatea de concurență la etapa de inițiere a unei investigații privind acordurile anticoncurențiale în domeniul licitațiilor publice este analiza informațiilor din registrul achizițiilor publice. De fapt, acest mecanism este aplicat cu brio de către Consiliul Concurenței, deoarece, conform informațiilor din rapoartele anuale ale autorității pe parcursul perioadei 2012-2023, peste 85% din acordurile depistate se refereau la participarea cu oferte trucate la licitațiile publice. Cu toate acestea, considerăm că urmează de îmbunătățit acest mecanism prin achiziționarea de softuri bazate

pe inteligența artificială, care să analizeze informațiile/documentele depuse de întreprinderi în cadrul licitațiilor publice, în vederea depistării unor similitudini în documentele depuse sau alte semne care pot ridica o bănuială rezonabilă privind prezența unui acord anticoncurențial.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74.
2. Decizia Comisiei Europene din 30.01.2008, în Cauza COMP/B-1/39.326 - E.ON Energie AG. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52008XC0919%2801%29&qid=1712616907761> (accesat la 02.08.2024).
3. Decizia Curții Supreme de Justiție din 20 aprilie 2016, dosar nr. 3ra-602/16. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=27665 (accesat la 14.07.2024).
4. Decizia Plenului Consiliului Concurenței nr. DA-08 din 05.02.2015. <https://www.competition.md/decizieview.php?l=ro&idc=64&id=5365&t=/Transparenta/Decizii/Decizia-Plenului-Consiliului-Concurenței-Nr-DA-08-din-05022015> (vizitat 24.07.2024).
5. Decizia Plenului Consiliului Concurenței nr. DA-25 din 21.06.2017. <https://www.competition.md/public/files/da-2520aee.pdf> (accesat la 24.07.2024).
6. Decizia Plenului Consiliului Concurenței nr. DA-39/17 din 05.17.2018. <https://www.competition.md/public/files/Decizia-nr-DA-39-17-53-din-05072018d3291.pdf> (accesat la 24.07.2024).
7. Legea concurenței din România. Nr. 21 din 10.04.1996. În: *Monitorul Oficial*, 2016, nr. 153.
8. Legea concurenței: Legea Republicii Moldova Nr. 183 din 11.07.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197.
9. Mihai E. Despre eficiența programelor europene de clemență. În: *Revista Națională de Drept*, 2009, nr. 9, p. 15-22.
10. European Commission. *A report on the functioning of public procurement markets in the EU: benefits from the application of EU directives and challenges for the future*. 2004. file:///C:/Users/user/Downloads/public-proc-market-final-report_en.pdf (vizitat 05.08.2024).
11. Judgment CJUE of 22.10.2002, Cause nr. C-94/00, *Roquette Frères SA v Commission of the European Communities*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62000CJ0094> (accesat la 05.08.2024).

DREPT PUBLIC

КОНЦЕПЦИЯ АВТОНОМИИ В СОВРЕМЕННОМ КОНСТИТУЦИОННОМ ПРАВЕ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ И ЗАРУБЕЖНЫХ ПОДХОДОВ

Анатолий КОСТРОМИЦКИЙ,
докторант, Молдавский
государственный университет,
главный специалист
в Управление юстиции
АТО Гагаузия
<https://orcid.org/0000-0002-6981-2547>

АННОТАЦИЯ

В данной статье проводится исследование, посвященное комплексному анализу концепции автономии как конституционно-правовой категории. Проводится сравнительное изучение различных отечественных и зарубежных подходов, определений и трактовок сущности автономии, представленных в научных работах ведущих исследователей на протяжении длительного периода. Выявляются ключевые отличительные признаки и аспекты автономии, такие как самостоятельность, расширенные полномочия, учет региональной специфики, особый правовой статус. Рассматривается многогранная природа автономии как принципа, формы территориальной организации и специфического правового режима. На основе критического анализа формируется целостная концепция, отражающая сущностные характеристики данного феномена.

Ключевые слова: автономия, территориальное устройство, правовой режим, самоуправление, региональная идентичность, децентрализация, унитарное государство.

Введение

Автономия – это одно из важнейших понятий в конституционном праве, которое олицетворяет принцип ограниченной государствен-

CZU: 342.3

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3\(70\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3(70).07)

CONCEPTUL DE AUTONOMIE ÎN DREPTUL CONSTITUȚIONAL MODERN: ANALIZA COMPARATIVĂ A ABORDĂRILOR NAȚIONALE ȘI STRĂINE

SUMAR

Acest articol prezintă o cercetare fundamentală dedicată analizei complexe a conceptului de autonomie, ca categorie constituțională juridică. Autorul realizează un studiu comparativ al diferitelor abordări, definiții și interpretări ale esenței autonomiei, prezentate în lucrările științifice ale cercetătorilor proeminenți de-a lungul unei perioade îndelungate, atât din țară, cât și din străinătate. Se evidențiază trăsăturile distinctive-cheie și aspectele autonomiei, cum ar fi independența, competențele extinse, luarea în considerare a specificului regional, statutul juridic special. Se analizează natura multidimensională a autonomiei ca principiu, formă de organizare teritorială și regim juridic specific. Pe baza unei analize critice, se formează o concepție cuprinzătoare care reflectă caracteristicile esențiale ale acestui fenomen.

Cuvinte-cheie: autonomie, structură teritorială, regim juridic, autoguvernare, identitate regională, descentralizare, stat unitar.

THE CONCEPT OF AUTONOMY IN MODERN CONSTITUTIONAL LAW: COMPARATIVE ANALYSIS OF DOMESTIC AND FOREIGN APPROACHES

SUMMARY

In this article the research devoted to the complex analysis of the concept of autonomy as a constitutional-legal category is carried out. A comparative study of various domestic and foreign approaches, definitions and interpretations of the essence of autonomy presented in scientific works of leading researchers over a long period of time is carried out. The key distinguishing features and aspects of autonomy, such as independence, extended powers, consideration of regional specifics, special legal status are identified. The multifaceted nature of autonomy as a principle, a form of territorial organization and a specific legal regime is considered. On the basis of critical analysis, a holistic concept reflecting the essential characteristics of this phenomenon is formed.

Key-words: autonomy, territorial organization, legal regime, self-government, regional identity, decentralization, unitary state.

ной власти и устанавливает определенные степени независимости различным юрисдикциям или единицам в составе государства. Этот термин имеет множество интерпретаций и вариаций, в зависимости от конституционных систем и традиций конкретных стран.

Новое тысячелетие ознаменовалось комплексом сложных проблем, требующих всестороннего осмысления в рамках мирового сообщества. Процессы идентификации современных государств актуализировали необходимость изучения закономерностей и особенностей развития государственности в условиях глобализации и интеграционных тенденций. Анализ вызовов, с которыми сталкиваются национальные государства в эпоху глобальных трансформаций, приобретает первостепенное значение для выработки эффективных стратегий обеспечения устойчивого развития и сохранения государственного суверенитета. В этой связи важную роль играет комплексное исследование феномена государственности с учетом современных реалий мирового развития. Автономные образования представляют собой одну из ключевых структур государственного устройства, играющую значимую роль в совершенствовании государственного управления, децентрализации власти, оптимизации местного публичного управления и самоуправления, а также защите культурных ценностей народов, проживающих на территории государства. Указанная проблематика вызывает значительный научный интерес и активно обсуждается в академических кругах.

Вопрос определения понятия автономии, принципов ее формирования, классификация их форм и объем полномочий, находятся в постоянном развитии и остаются актуальными и требуют дальнейшего научного исследования.

Методологической основой данного исследования является сравнительно-правовой метод в сочетании с системным и структурно-функциональным подходами.

Сравнительно-правовой метод позволил провести комплексный сравнительный анализ различных отечественных и зарубежных концепций, трактовок и определений понятия «автономия» в конституционном праве. Путем сопоставления разнообразных теоретических подходов были выявлены общие черты и отличительные признаки данной правовой категории.

Системный подход использовался для изучения автономии как целостного феномена в рамках конституционно-правовой системы, во взаимосвязи с другими элементами территориального устройства государства.

Структурно-функциональный подход позволил рассмотреть автономию с позиций ее

структурных компонентов (принцип, форма территориальной организации, правовой режим) и выполняемых ею функций в области обеспечения самоуправления, децентрализации власти и учета региональной специфики.

Изложение

«Термин «автономия» происходит от греческого слова αὐτονομία (autonomía), вариантами перевода которого могут быть «самоуправление» или «самозаконие» (от autos — сам, и nomos — закон). Определенная степень самостоятельности каких-либо органов, организаций, территориальных и иных общностей в вопросах их жизнедеятельности» [28, с. 16].

Понимание автономии существенно эволюционировало с античных времен, когда она предполагала полную государственную независимость полиса при условии его территориальной целостности, права выбора формы правления и самостоятельного ведения внешней политики. Несмотря на изменение подходов к трактовке автономии, ее ключевая суть остается неизменной на протяжении веков – это прежде всего право самостоятельно устанавливать законодательство, форму управления и решать внутренние вопросы без вмешательства извне. Главное в автономии – возможность самоорганизации и самоуправления в рамках единого государственного образования с сохранением основных государствообразующих связей. Таким образом, несмотря на эволюцию смыслов, ключевая идея автономии сохранилась в ее современном понимании.

В целом, автономия в литературе, посвященной правам меньшинств, означает самоуправление группы или территории в рамках государства и может быть разделена, наиболее упрощенно, на территориальную и личную автономию. Если в первом случае речь идет обо всем населении территориальной единицы, то во втором – о представителях конкретного меньшинства [7, с. 16].

Автономия, с правовой точки зрения, является категорией конституционного права, отражающей особый статус территории или организации в государстве. Этот статус предусматривает относительную самостоятельность в решении внутренних вопросов, выходящих за пределы полномочий государства. Большинство исследователей определяют автономию как «самоуправляющуюся единицу» в рамках более крупного образования.

В современной научной литературе нет серьезных разногласий относительно понятия «автономия», что объясняется завершением процесса формирования автономий в Европе

в XX веке и редким появлением новых. Кроме того, в последние годы исследователи больше сосредоточены на теме регионализации европейских государств.

Тем не менее, в научных исследованиях представлено многообразие концептуальных подходов к определению конституционно-правовой природы автономии.

Рассматривая эволюцию подходов к определению автономии, стоит начать с авторов начала XX века. В частности, Георг Еллинек определял автономию как образование основанное исключительно на собственных законах и обладающее всей совокупностью признаков государственности – полномочиями управлять, распоряжаться ресурсами и осуществлять правосудие. По сути, такая трактовка была близка к понятию суверенитета. Таким образом, изначально автономия понималась как высокая степень самостоятельности, приближающая автономию к независимому государственному образованию [19, с. 474].

Согласно Полю Лабану, автономия всегда предполагает право законодательной инициативы, но отличается от суверенитета тем, что осуществляется в рамках, установленных (сувереном) государством.

Схожую трактовку дает Р. Карре де Мальберг, по мнению которого автономия возможна, если субъект обладает собственными первоначальными полномочиями в сфере законодательства, управления и распоряжения ресурсами. Это отличается от самоуправления и административной децентрализации, предполагающих подчинение нижестоящего субъекта вышестоящему. Интересно, что Карре де Мальберг употребляет понятия самоуправления и административной децентрализации как взаимозаменяемые. Таким образом, по мнению этих авторов, ключевым признаком автономии являются собственные властные полномочия в рамках, установленных государством.

По мнению Леона Дюги, автономия подразумевает территорию, защищенную от законодательной власти государства. Генри Бертелеми использует этот термин как синоним децентрализации, в то время как Морис Хауриу использует его для описания дискреционных полномочий, которые законы иногда дают администрации [10, с. 30].

В начале XX века отечественными и зарубежными учеными предпринимались попытки определить конституционно-правовое содержание и специфику автономии. Сформулированные тогда дефиниции, безусловно, подчеркивали некоторые характеристики автономии как элемента территориального устройства государства. Вместе с тем, их содержание но-

сило довольно абстрактный характер, что не позволяло четко выявить отличительные черты этого института. В приведенных определениях наблюдалось смешение признаков автономий и местного самоуправления, отсутствовала дифференциация от смежных категорий децентрализации, независимости и самостоятельности. Таким образом, несмотря на попытки определить сущность автономии, ее конституционно-правовая природа в то время была изучена недостаточно.

В отличие от начала XX века, в современной юридической литературе наблюдается большее единство в подходах к определению понятия автономии. Современные определения не характеризуются широким разбросом абстрактных мнений, которые были присущи науке конституционного права в начале XX века. Это свидетельствует об углублении научного понимания феномена автономии и выработке более конкретных, системных представлений о ее конституционно-правовой природе. Формулировки современных исследователей отличаются меньшей степенью размытости и большей однозначностью в выделении отличительных черт автономии как особой разновидности административно-территориального устройства.

Согласно А.А. Мишину, автономные образования обладают более широкими полномочиями в сфере самоуправления по сравнению с обычными административно-территориальными единицами. Представительные и исполнительные органы власти автономий характеризуются большей самостоятельностью во взаимоотношениях с центральной властью, нежели муниципальные органы. Таким образом, создается правовой механизм, гарантирующий учет специфических особенностей автономных территорий в процессе управления ими [24, с. 54].

С точки зрения О.В. Афанасьевой, в правоведении и политологии автономия означает широкое внутреннее самоуправление определенной территории (региона) государства. Кроме того, под автономией понимаются особые права в области местного самоуправления, культуры, предоставляемые национальным меньшинствам и этническим группам, проживающим на данной территории [16, с. 140].

По мнению В. Кашенова, в широком смысле автономия в конституционном праве означает предоставление части государства права на внутреннее самоуправление и самостоятельность в решении местных вопросов. Вместе с тем, преобладающим является понимание автономии как особой политико-территориальной единицы, сформированной с учетом национального состава населения, его культурных

традиций и особенностей быта, проживающего на соответствующей территории [22, с. 153].

По определению А.В. Головинова, автономия представляет собой особый правовой режим осуществления власти в обособленной сфере. Этот режим подразумевает передачу части функций государственного управления в определённой сфере самостоятельным общественным или государственным органам. Автономия может носить национально-культурный характер, а также территориальный характер, в случае наличия в государстве автономных административно-территориальных образований [18, с. 142].

Б.А. Страшун определяет территориальную автономию как самостоятельность самоуправляющихся территориальных единиц в рамках конституции или закона. Решения органов власти или населения автономных территорий, принятые в пределах, установленных конституцией и законами автономных полномочий, не могут быть отменены центральными государственными органами или органами публичной власти более крупных территориальных образований, в которую входит данная. Таким образом, сущность территориальной автономии заключается в закреплённой законом самостоятельности органов власти автономии в рамках собственной компетенции, исключающей возможность отмены их решений извне [27, с. 172].

По мнению М.В. Баглай, в унитарных государствах может существовать территориальная (областная) автономия, подразумевающая конституционно закреплённое внутреннее самоуправление части государственной территории. Такая автономия представляет собой форму децентрализации государственных функций, при которой учитываются географические, исторические и зачастую национальные особенности данной территории [17, с. 183].

Как отмечает А.И. Казанник, во многих унитарных государствах наряду с административно-территориальными единицами существуют автономные образования, обладающие правом на внутреннее самоуправление. Между такими автономиями и государством складываются конституционно-правовые отношения, в рамках которых автономии реализуют свою правосубъектность как напрямую, так и через государственные органы власти [21, с. 36].

С точки зрения С.А. Авакьяна, термин «государственная» или «областная» автономия применяется для обозначения таких форм национально-государственного устройства, при которых территория с компактным проживанием определённой этнической группы, имеющей свои хозяйственно-бытовые особенности, получает статус автономного государственного образования (автономная республика) или

иной формы автономии (автономная область, округ, провинция и пр.) [15, с. 26].

По мнению В.Е. Чиркина, «автономия – это часть территории государства, которая в соответствии с конституцией и законами государства пользуется правом на автономное самоуправление» [28, с. 255]. В территориальной автономии население обладает самостоятельной автономной публичной негосударственной властью по предметам ведения автономии и в рамках полномочий, установленных государственной властью [29, с. 123].

В своей работе О.Е. Кутафин, указывает, что понятие автономии в разные исторические периоды имело различные трактовки. Однако, независимо от того, в какой форме она была реализована фактически или юридически, автономия всегда представляла собой такое образование, которое по своему правовому статусу занимало промежуточное положение между суверенным государством, в составе которого она находилась, и органами местного самоуправления [23, с. 4]. Таким образом, отличительной чертой автономии является особый правовой статус, закрепляющий более высокий уровень самостоятельности по сравнению с муниципальными образованиями, но меньший, чем у субъектов федерации в федеративном государстве. Автономия занимает промежуточную ступень в иерархии территориальных единиц унитарного государства.

Разделяет данную точку зрения Н.В. Мишина, по мнению которой, автономия представляет собой особый статус одной или нескольких административно-территориальных единиц, который наделяет их органы власти возможностью самостоятельно решать определённые вопросы. Такие полномочия не могут быть в той же мере реализованы местными органами публичной власти других административно-территориальных образований данной страны [25, с. 181].

По мнению академика И. Гучака, «автономия» предполагает признание за органами, формируемыми в территориальных подразделениях государства (регионах, провинциях, уездах, округах, коммунах, селах и т.д.), самостоятельности и полномочий по принятию решений в определённых пределах [1, с. 173]. Он отмечает, что административно-территориальное устройство Республики Молдова имеет несколько уровней: села (коммуны) и города (муниципии) составляют первый уровень, районы, муниципии Кишинев и Бэлць – второй уровень, а территория с особым правовым статусом, автономно-территориальное образование Гагаузия имеет особый уровень управления [2, с. 564].

Виериу Эуфемия описывает концепцию автономии, указывая на то, что некоторые области

или регионы страны обладают специальным законодательным статусом. Это означает, что парламент принимает для этих областей специфическое законодательство, которое отличается от того, что действует в остальной части страны. Также она отмечает, что такие регионы могут иметь свою собственную судебную и административную системы, отличающиеся от систем, применяемых в других провинциях [3, с. 31].

Итак, проанализировав подходы разных авторов к определению автономии, можно выделить ряд ее ключевых элементов: 1) самостоятельность в решении внутренних вопросов в рамках конституции и законодательства государства; 2) расширенные полномочия органов власти автономии по сравнению с органами власти на других территориях, особенно в законодательной сфере; 3) невозможность отмены решений органов автономии центральными органами государственной власти; 4) наличие у населения автономии определенных этнокультурных особенностей; 5) установление особого статуса автономии решением центральной власти.

При этом следует отметить, что перечисление отдельных признаков, действительно не даёт полной картины и не охватывает всего многообразия проявлений автономии, поскольку автономия не является статичной конституционно-правовой категорией. В ее структуру могут включаться различные элементы, которые могут варьироваться в зависимости от конкретных условий. Поэтому для более полного понимания и характеристики автономии в каждом конкретном случае, важно применять комплексный подход, учитывающий многообразие ситуаций и контекстов, в которых она проявляется.

В зарубежной науке сложилось в целом схожее понимание сущности и отличительных черт автономии как конституционно-правовой категории. Это свидетельствует об общем консенсусе в понимании явления автономии в современной правовой науке. Несмотря на возможные вариации трактовок, исследователи выделяют схожие отличительные черты и юридические особенности автономии как специфической разновидности административно-территориального устройства.

Так, по мнению Х. Хэннума, для того, чтобы территориальное образование считалось «полностью автономным», оно должно обладать большинством следующих ключевых полномочий и признаков.

Во-первых, наличие собственного законодательного органа, избираемого на местном уровне и обладающего определенными самостоятельными законодательными полномочиями в рамках учредительного документа данной

автономии. Решения такого органа, принятые в пределах его местной компетенции, не могут быть отменены или заблокированы центральным правительством страны.

Во-вторых, наличие главы местной администрации, который избирается местным населением, либо возможно утверждается центральной властью, но несет ответственность за управление автономией и исполнение как местных, так и общегосударственных законов на данной территории.

В-третьих, существование независимой судебной системы автономии, обладающей полномочиями по толкованию и применению местного законодательства, принятого органами автономии.

В-четвертых, разделение полномочий и предметов совместного ведения между центральной властью и органами автономии, при сохранении за последними определенной гибкости и свободы действий в рамках общих установок центра [9, с. 468].

Как отмечает Р. Лапидот, в теоретических дискуссиях относительно автономии можно выделить четыре основные категории подходов: автономия как право действовать по собственному усмотрению в определенных вопросах индивидуально или через официальный орган (Хаурио, Бернхардт, Оберройтер); отождествление автономии с независимостью (Еллинек); отождествление автономии с децентрализацией (Бертелеми, Штайнер); автономия как наличие исключительных полномочий в сфере законодательства, управления и правосудия по конкретным вопросам (Лабанд, Карре де Мальберг, Дюги, Дёрге, Робинсон, Сон, Бернхард, Кроуфорд, Хэннум, Лиллих) [13, с. 104].

По мнению Дворкина, автономия выступает как моральная, политическая и социальная цель. Во всех трех случаях имеется дополнительная ценность, поскольку вещи рассматриваются через призму ценностей, мотивации и желаний индивида и того, как эти элементы формируются и шлифуются [8, с. 10].

С позиции Феликса Шульте, «автономные регионы» – это своеобразные образования с особым статусом и, соответственно, ярко выраженными асимметричными элементами, которые, как правило, нарушают централизованный порядок унитарных государств. Своей нестандартностью в сочетании с сильными полномочиями по самоуправлению и правовыми гарантиями они отличаются от децентрализации, деволюции и федеральных образований и образуют особый тип территориального самоуправления [12, с. 19].

Самое краткое определение автономии, дано Генрихом Оберройтером: возможность

свободного самоопределения в рамках уже существующего регламента [4, с. 489].

Применяя юридический подход, опирающийся на конституционное право и теорию демократии, Томас Бенедиктер выделяет четыре критерия, которые, по его мнению, являются наиболее важными для определения «системы автономии». Этими критериями являются: «наличие верховенства закона в государстве и автономном регионе, постоянная передача законодательной и исполнительной власти, демократия и свободные выборы, а также равенство и общность гражданских прав» [6, с. 159].

В. Сафран рассматривал автономию как «синоним плюрализма, разнообразия, этнически концентрированных кварталов, этно-националистических движений, настроений этнических меньшинств и даже борьбы с дискриминацией» [11, с. 11].

Йорам Динштейн под автономией понимает систему самоуправления в пределах суверенного государства, созданную в определенном регионе (или нескольких регионах) [14].

Следует упомянуть определение автономии, предложенное С. Вольффом и М. Веллером, которое представляется наиболее точным и всесторонним. В нем «автономия понимается как юридически закрепленное право этнических или территориальных сообществ осуществлять публичные функции – законодательные, исполнительные и судебные – независимо от других источников власти в государстве, но при условии соблюдения общего правопорядка» [5, с. 316]. Такое определение комплексно отражает ключевые аспекты автономии – наличие самостоятельных властных полномочий при сохранении принадлежности к единому государству, а также их закрепление на законодательном уровне за определенными территориальными или этническими общностями.

Принципиально определяющим фактором территориальной автономии является эффективное осуществление территориальной демократии той или иной этнической группой. Это связано с тем, что «территориальная демократия» занимает центральное место в понятии территориальной автономии, поскольку является единственным инструментом, позволяющим в полной мере и эффективно реализовать демократию на субгосударственном уровне, а также права человека для членов этнических сообществ.

Исходя из этого, территориальная автономия может быть определена как осуществление человеческой группой законодательной, исполнительной и, возможно, судебной власти, предоставленной государством в рамках реализации территориальной демократии [5, с. 317].

И.В. Ирхиным представлен комплексный подход к анализу концепции территориальной автономии, предполагающий ее рассмотрение в трех взаимосвязанных аспектах.

Во-первых, автономия рассматривается в качестве принципа конституционно-правового статуса, подразумевающего фундаментальные основы организации территориальных образований, в отношении которых применяются дифференцированные правовые режимы, основанные на признании государством специфических особенностей соответствующих территорий и проживающих там социальных групп. В отличие от этого, принцип местной автономии, закрепленный в конституциях некоторых стран, носит общий характер и служит базисом для конструирования специальных принципов и правовых режимов конкретных территорий. Правовой статус автономии формируется посредством гармонизации этих принципов. Таким образом, принцип локальной автономии и автономия как принцип конституционно-правового статуса территориальных образований соотносятся как общий и специальный.

Во-вторых, территориальная автономия рассматривается как форма территориальной организации, предполагающая институционализацию идентичности социальных групп и специфических особенностей территорий в рамках конкретного государства. Это подразумевает наделение автономных образований более широким по сравнению с другими территориальными единицами спектром полномочий в сфере местного самоуправления в пределах конституционно закрепленного перечня вопросов.

В-третьих, автономия анализируется как правовой режим, определяющий порядок регулирования статуса территориального образования в соответствии с принципами признания идентичности социальных групп и/или специфических особенностей территорий. Данный режим основывается на правовых нормах и выражается в специфике способов и гарантий реализации, охраны и защиты этого статуса [20, с. 35–38].

Выводы

Проведенное исследование позволило сформировать комплексное понимание концепции автономии как конституционно-правовой категории на основе сравнительного анализа многочисленных отечественных и зарубежных подходов.

Несмотря на определенные вариации трактовок, в современной юридической науке сложился общий консенсус относительно ключевых признаков автономии, таких как:

самостоятельность в решении внутренних вопросов в рамках конституции, расширенные законодательные и управленческие полномочия органов власти, защита от отмены их решений центральными органами, учет этнокультурных особенностей населения, установление особого статуса решением центральной власти.

Автономия представляет собой многоаспектное явление, которое может быть рассмотрено как принцип конституционного статуса территорий, форма их территориальной организации и специфический правовой режим. Данные аспекты образуют целостную концепцию, отражающую сущность и юридическую природу автономии.

В целом, феномен автономии сохраняет актуальность в условиях современных интеграционных и децентрализованных процессов, проблем территориальной целостности государств. Его глубокое доктринальное осмысление крайне важно для развития конституционно-правовой науки и практики.

Библиография

1. Guceac I. *Tratat elementar de drept constituțional*. Vol. 1. Chișinău: Tipografia Centrală, 2020. 472 p.
2. Guceac I. *Tratat elementar de drept constituțional*. Vol. 2. Chișinău: Tipografia Centrală, 2022. 574 p.
3. Vieriu E. *Tratat de drept constituțional și instituții politice: Curs universitar*. București: Pro Universitaria, 2016. 416 p.
4. Iftene C. The Challenge of Autonomy: An Empirical Study of the Various Dimensions of Autonomy. In: *Lex ET Scientia International Journal*, 2009, №16. Vol. 2, p. 486-499.
5. Abdelhamid El O. *Territorial Integrity in a Globalizing World: International Law and State's Quest for Survival*. Berlin: Springer-Verlag, 2012. p. 390.
6. Benedikter T. The World's Modern Autonomy Systems: Concepts and Experiences of Regional Territorial Autonomy. In: *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 2011, No. 1, Vol. 11, p. 159.
7. Dabis A. *Misbeliefs about Autonomy*. Berlin: Peter Lang Verlag, 2021. p. 186.
8. Dworkin G. *The theory and practice of autonomy*. New York: Cambridge University Press, 1988. 173 p.
9. Hannum H. *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination: The Accommodation of Conflicting Rights (Procedural Aspects of International Law)*. Revised edition (January 1, 1996). University of Pennsylvania Press, p. 549.
10. Lapidoth R. *Autonomy. Flexible Solutions to Ethnic Conflicts*. Washington DC: United States Institute for Peace Press, 1997. 298 p.
11. Ramón M., Safran W. *Identity and Territorial Autonomy in Plural Societies* (1st ed.). Routledge, 2000. 296 p.
12. Schulte, Felix. *Peace through Self-Determination: Success and Failure of Territorial Autonomy*. Palgrave MacMillan, 2020, 181 p.
13. Suksi M. *Sub-State Governance through Territorial Autonomy: A Comparative Study in Constitutional Law of Powers, Procedures and Institutions*. Berlin: Springer-Verlag, 2011. 720 p.
14. Yoram D. *Autonomy Regimes and International Law*, 56 Vill. L. Rev. 437 (2011). <https://digitalcommons.law.villanova.edu/vlr/vol56/iss3/3> (visited 22.08.2024).
15. Авакьян С.А. *Конституционный лексикон: Государственно-правовой терминологический словарь*. Москва: Юстицинформ, 2015. 640 с.
16. Афанасьева О.В., Колесников Е.В., Комкова Г.Н., Малько А.В. *Конституционное право зарубежных стран*. Москва: Норма, 2004. 320 с.
17. Баглай М.В. *Конституционное право зарубежных стран: учебник*. 5-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, ИНФРА-М, 2023. 864 с.
18. Головинов А.В. *Конституционное право зарубежных стран: учебное пособие*. Барнаул. Изд-во Алтун-та, 2020. 146 с.
19. Еллинек Г. *Общее учение о государстве*. Вступительная статья докт. юр. наук, проф. И. Ю. Козлихина. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2004. 752 с.
20. Ирхин И.В. *Территориальные автономии в зарубежных унитарных и регионалистских государствах Европы и Азии (конституционно-правовое исследование): монография*. Москва: Инфра-М, 2022. 465 с.
21. Казанник А.И. *Конституционное право: академический курс*. В 3 т. Т. I: учебник. Москва: Проспект, 2021. 256 с.
22. Кашенов, А.Т. *Конституционное право зарубежных стран. Общая часть: курс лекций*. Томск: ФДО, ТУСУР, 2017. 188 с.
23. Кутафин О.Е. *Избранные труды: в 7 томах*. Том 5. Российская автономия: монография. Москва: Проспект, 2014. 768 с.
24. Мишин, А.А. *Конституционное (государственное) право зарубежных стран: учебник для вузов*. 17-е изд., испр. и доп. Москва: Статут, 2013. 521 с.
25. Мишина Н.В. *Конституционное право зарубежных стран: учебник*. Харьков: Право, 2015. 848 с.
26. Мордовцев А.Ю., Изудинова Р.С., Серегин А.В. *Энциклопедия правовой мысли. Учебное пособие*. Москва: Ростовский институт (филиал) Всероссийского государственного университета юстиции (РПА Минюста России), 2018. 572 с.
27. Страшун Б.А. *Конституционное (государственное) право зарубежных стран: учебник*. Москва: Проспект, 2014. 296 с.
28. Чиркин В.Е. *Государственно-правовое образование*. Москва: Норма, ИНФРА-М, 2011. 336 с.
29. Чиркин В.Е. *Конституционная терминология: монография*. Москва: Норма, ИНФРА-М, 2013. 272 с.

CZU: 342.7

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3\(70\).08](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3(70).08)

IDENTITATEA LINGVISTICĂ, RELIGIOASĂ, ETNICĂ ȘI CULTURALĂ - ASPECTE ALE IDENTITĂȚII PERSOANELOR CARE APARTIN MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Mihaela SĂFTOIU,
doctorand, USM,
subcomisar de poliție,
Drobeta-Turnu Severin, România
<https://orcid.org/0000-0002-4508-6114>

Alexandru ARSENI,
prof. univ., dr. hab. în drept, USM,
<https://orcid.org/0000-0001-5068-6934>

LINGUISTIC, RELIGIOUS, ETHNIC AND CULTURAL IDENTITY - ASPECTS OF THE IDENTITY OF PERSONS BELONGING TO NATIONAL MINORITIES

SUMMARY

Linguistic, religious, ethnic and cultural identity is an aspect of the identity of all people. As for the persons who are part of the category of national minorities, the problematic of these identities is intensely debated by the legal doctrine and regulated by various normative acts adopted at international level. The rights to which the four types of identities refer bring to the fore the obligation of States to respect them in order to preserve, consolidate and develop them and to encourage diversity, which must be seen not as a threat but as a means of cultural enrichment.

Key-words: *identity, linguistic identity, religious identity, ethnic identity, cultural identity, constitutional guarantees, national minority.*

SUMAR

Identitatea lingvistică, religioasă, etnică și culturală reprezintă aspecte ale identității tuturor persoanelor. În ceea ce privește persoanele care fac parte din categoria minorităților naționale, problematica acestor identități este intens dezbătută de doctrina juridică și reglementată de diferite acte normative adoptate pe plan internațional. Drepturile la care fac referire cele patru tipuri de identități aduc în prim-plan obligația statelor de a le respecta în scopul păstrării, consolidării și dezvoltării acestora și în scopul încurajării diversității, care trebuie privită nu ca o amenințare, ci ca un mijloc de îmbogățire culturală.

Cuvinte-cheie: *identitate, identitate lingvistică, identitate religioasă, identitate etnică, identitate culturală, garanții constituționale, minoritate națională.*

Introducere

Subiectul studiului respectiv - identitatea lingvistică, religioasă, etnică și culturală, ca aspecte ale identității persoanelor care aparțin minorităților naționale - este de actualitate și importanță, întrucât evidențiază elemente esențiale pentru personalitatea fiecărui individ

în parte, iar respectarea și dezvoltarea acestora de către stat reprezintă un mijloc de îmbogățire culturală în societate.

Referitor la stadiul cunoașterii, mai mulți autori au realizat diferite studii în domeniul tematicii, cu accent fie pe reglementările interne și internaționale în domeniu, fie pe una sau mai multe identități din cele patru care urmează a fi prezentate. Printre autorii principali studiați se numără prof. univ. dr. Dan Claudiu Dănișor, prof. univ. dr. Teodor Cârnaț, prof. Diaconu Ion.

Scopul prezentului studiu este acela de a contura coordonatele științifice generale și specifice ale identității lingvistice, religioase, etnice și culturale ale persoanelor care aparțin minorităților naționale.

Obiective de referință:

- să expună principalele reglementări interne și internaționale în domeniu, cu accent pe similitudinile existente în textul normativ;
- să analizeze din punct de vedere conceptual, noțiunea de identitate și categoriile

de identități ce caracterizează persoanele care fac parte din categoria minorităților naționale;

- să prezinte principalele caracteristici ale identității lingvistice, religioase, etnice și culturale ale persoanelor care aparțin minorităților naționale și modul în care protecția acestora este garantată de actele normative relevante în domeniu.

Cu privire la noutatea științifică, menționăm că în cadrul analizei celor patru categorii de identități au fost prezentate diferite valențe și elemente definitorii ale acestora, precum și aspecte care țin de cadrul legislativ intern actual.

Printre metodele de cercetare utilizate se numără metodele deductivă, analitică și sintetică.

1. Identitatea: aspecte generale, reglementări interne și internaționale, interdicția discriminării

Prof. Alexandru Arseni menționează că „*persoanelor care aparțin minorităților naționale statul le recunoaște și le garantează dreptul la identitate*” [1, pag. 183]. Dreptul la identitate garantat persoanelor care fac parte din categoria minorităților naționale are ca obiect identitatea lingvistică, religioasă, etnică și culturală.

Pe plan intern și internațional au fost adoptate diverse acte normative care expun problematica identității persoanelor care aparțin minorităților naționale în mod similar.

Constituția României prevede la articolul 6, alineatul 1, că „*statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase*” [4, p. 14].

În articolul 10, alineatul 2 din Constituția Republicii Moldova se precizează că „*statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase*” [3, art. 10].

Constituția Republicii Moldova prevede în articolul 13, alineatul 1, că „*limba de stat a Republicii Moldova este limba română, funcționând pe baza grafiei latine*” [3, art. 13].

Dicționarul explicativ al limbii române definește termenul de **identitate** ca fiind „(...) 2. *ansamblu de date prin care se identifică o persoană (...)*” [5, p. 470]. Această definiție abordează identitatea doar din punct de vedere social, drept cumul de elemente prin care o persoană se individualizează. Din punct de vedere juridic, atunci când vorbim de identitatea

unei persoane și ne raportăm la cele patru tipuri de identitate, respectiv, identitatea religioasă, lingvistică, etnică și culturală, trebuie să acordăm o atenție deosebită modului prin care statul recunoaște, protejează și asigură dezvoltarea acestor identități.

Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, cunoscută mai mult sub denumirea de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, a fost ratificată de România prin Legea nr. 30/1994, publicată în Monitorul Oficial nr. 135 din 31 mai 1994. În articolul 14 cu privire la interzicerea discriminării se prevede că „*exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație*” [4, p. 84]. Protocolul nr. 12 la CEDO, ratificat prin Legea nr. 103/2006, publicată în Monitorul Oficial nr. 375 din 2 mai 2006, prevede în articolul 1 interzicerea generală a discriminării, stipulând că „*exercitarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nici o discriminare bazată, în special, pe sex, pe rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională sau orice altă situație*” [4, pag. 114].

Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 prevede că „*Toți oamenii se nasc liberi și egali în demnitate și în drepturi (...)* Orice persoană este îndreptățită la toate drepturile și libertățile prevăzute în prezenta Declarație, fără nicio deosebire, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, origine socială, avere, naștere sau alt statut” [apud 7, p. 112].

În Carta Drepturilor Fundamentale a UE, în Titlul III cu privire la egalitate, se vorbește despre egalitatea în fața legii (art. 20) și nediscriminarea (art. 21), stipulându-se că „*Toate persoanele sunt egale în fața legii (...)*. Se interzice discriminarea de orice fel, bazată pe motive precum sexul, rasa, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limbă, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice natură, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală” [4, p. 154].

Tratatul privind Uniunea Europeană stipulează la articolul 2 că valorile comune statelor membre se caracterizează prin „*nediscriminare*” [11, p. 6], la articolul 3, alineatul 3, prevede că

„Uniunea respectă bogăția diversității sale culturale și lingvistice (...)” [11, p. 7].

Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene prevede la articolul 10 că „Uniunea caută să combată orice discriminare pe motive de sex, rasă sau origine etnică, religie sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală” [11, p. 32].

Carta ONU, semnată în 1945, stabilește ca obiectiv al Organizației, în primul articol, „promovarea și încurajarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie” [apud 7, p. 112].

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice prevede că fiecare stat-parte se angajează să garanteze și să respecte „drepturile recunoscute prin prezentul Pact, fără nici o deosebire, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, origine națională sau socială, avere sau alt statut. Toate persoanele sunt egale în fața legii (...)” [apud 7, p. 112].

2. Identitatea lingvistică

În lume se vorbesc mii de limbi. Limba reprezintă nu numai un mijloc de expresie, o modalitate prin care oamenii își exprimă gândurile, intențiile, părerile, ci are și un puternic caracter cultural. Limba este considerată ca fiind o trăsătură de bază a identității individului și, deși putem vorbi de o identitate lingvistică separată de alte identități individuale, limba face parte și din identitatea culturală, religioasă și cea etnică a individului, fiind atât un element component al acestora cât și unul unificator.

Între drepturile omului și problemele legate de limba vorbită există o incontestabilă conexiune. Așa cum susține și prof. Diaconu Ion, „nu poate fi concepută exercitarea deplină a unor drepturi ca libertatea de expresie, dreptul la educație, accesul la cultură și altele, fără folosirea limbii materne individual sau împreună cu alți membri ai grupului, pentru persoanele care fac parte din minorități” [7, p. 196].

Carta Europeană a limbilor regionale și minoritare prezintă o importanță deosebită în acest domeniu. Aceasta a fost adoptată de Consiliul Europei în 1992, la Strasbourg, și oferă printre obiective și principii „recunoașterea limbilor regionale sau minoritare ca expresie a bogăției culturale, respectarea zonei geografice a fiecărei limbi, (...) încurajarea folosirii orale sau în scris a limbilor regionale sau minoritare, (...) promovarea studiilor și cercetărilor acestor

limbi în universități” [9, p. 69] etc. Alături de Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, Carta reprezintă unul dintre cele mai importante instrumente adoptate de Consiliul Europei în materia protecției drepturilor minorităților naționale.

Identitatea lingvistică, dintre cele patru identități, este cea care consolidează, dezvoltă și menține relațiile dintre membrii aceleiași comunități, tocmai datorită caracterului său unificator. Expriarea credințelor, a tradițiilor, culturii și obiceiurilor, precum și a anumitor elemente ce țin de etnia proprie unui anumit grup prezintă și o importantă componentă lingvistică.

3. Identitatea religioasă

Nu există o definiție general-acceptată a noțiunii de religie. Conform Dicționarului explicativ al limbii române, religia reprezintă un „sistem de credințe (dogme) și de practici (rituri) privind sentimentul divinității și care îi unește, în aceeași comunitate spirituală și morală, pe toți cei care aderă la acest sistem; totalitatea instituțiilor și organizațiilor corespunzătoare; confesiune, credință” [5, p. 913].

Prof. Ion Diaconu, în *Minoritățile în dreptul internațional contemporan* [7, p. 235-236], a expus rezumativ cele peste 500 de culte, credințe și grupuri religioase existente pe mapamond, astfel: 1. Budismul, cu 77 de curente, în majoritatea țărilor din Asia de sud-est și în Rusia, Anglia și SUA; 2. Creștinismul, cu 154 de curente, între care cel catolic, ortodox și curentele desprinse din acestea (exemplu: adventiști, anglicani, baptiști, reformați, pentecostali, evangheliști, protestanți etc.); 3. Hinduismul, cu 53 de curente; 4. Islamul, cu 69 de curente, dintre acestea ale sunniților și šiitilor fiind cele principale; 5. Iudaismul, cu 56 de curente; 6. Noi mișcări religioase predominante pe continentul african, aproximativ 68; 7. Religii tradiționale populare în număr de 12; 8. Shinto-ismul, 10 curente, predominant în Japonia; 9. Sikh-ismul, 7 curente, în India; 10. Alte 15 curente, cum ar fi Bahai, Asociația Taoistă Chineză, Confucianismul etc. Astfel de religii și curente se găsesc în toată lumea, în unele părți fiind predominante, în altele minoritare.

Istoria probează că intoleranța religioasă a făcut multe victime, de-a lungul timpului, a generat războaie și cruciade, a condus la distrugerea obiectelor și lăcașurilor de cult și a sădit ură între oameni, în loc de toleranță și acceptare reciprocă. Libertatea credințelor religioase, ca parte integrantă a drepturilor și libertăților

fundamentale ale omului, reprezintă în prezent un subiect intens dezbătut tocmai pentru că încă se mai manifestă, pe plan internațional, intoleranța și inegalitatea între credințele practicate. Astfel, identitatea religioasă capătă un rol important în conturarea individualității cetățeanului, ca titular de drepturi și libertăți. În Constituția României libertatea credințelor religioase este stipulată în articolul 29, care prevede că „(1) Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nicio formă (...). (3) Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii (...).” [4, p. 20]. Constituția Republicii Moldova, în articolul 31, referitor la libertatea conștiinței, nu face referiri exprese la libertatea credințelor religioase. Astfel, propunem modificarea acesteia în sensul adăugării unui alineat la debutul articolului 31 cu următorul conținut: „Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrară convingerilor sale”. Deși Constituția nu stipulează expres, articolul 4 din Legea nr. 125 din 11.05.2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie prevede că „(1) Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie (...). Fiecare persoană și comunitate religioasă poate adera liber la orice cult religios” [8, art. 4].

Libertățile religioase vizează fiecare individ în parte. Deși se raportează la individ, libertatea credințelor religioase poate aduce în prim-plan și o grupare de indivizi, care, în anumite condiții, poate constitui o minoritate religioasă. Minoritatea religioasă reprezintă, conform doctrinei juridice, „un grup de persoane care manifestă (profesează) credințe religioase care diferă de o religie de stat, (ori) de religia manifestată de majoritatea unui popor, (ori) care este în opoziție cu atitudinea ateistă a majorității populației, îndeosebi dacă nu există libertăți religioase complete și toleranță într-o țară dată și dacă membrii grupului religios doresc să-și mențină religia” [apud 7, p. 242]. Mai mult decât atât, identitatea religioasă se referă nu doar la persoanele care fac parte din aceste minorități religioase, ci și la cele care fac parte din minoritățile naționale, însă în ceea ce privește religia lor au un anumit specific, diferit de membrii aceleiași minorități. Astfel, așa cum susține și prof. Ion Diaconu, „protecția identității religioase se prezintă ca parte integrantă a protecției identității persoanelor care fac parte

din minorități și a minorităților ca atare, în ansamblul lor” [7, p. 243].

4. Identitatea etnică

Prof. Dan Claudiu Dănișor, analizând identitatea etnică, menționează că aceasta „transformă procesul simbolic de identificare în mijloc de opoziție politică față de alt grup” [6, pct. 643], aspect cu care suntem de acord. Astfel, identitatea etnică devine mai mult o problemă care ține de modul în care cei din etnia respectivă sunt văzuți de membrii altor grupuri, fiind o chestiune de respectare a unor granițe identitare pe care membrii unui grup le opun membrilor altui grup, precum și modul în care membrii acelui grup se identifică în exterior față de alte grupuri. Sunt autori care susțin că „noțiunile de identitate etnică sau identitate națională sunt întrebuintate ca sinonime” [10, p. 19], aspect pe care îl considerăm eronat, întrucât identitatea națională se raportează la o națiune, la un stat, în vreme ce identitatea etnică nu se raportează mereu astfel, putând uneori să se raporteze și la grupuri de oameni.

Problematika identității etnice a persoanelor aparținând minorităților naționale reliefează câteva categorii de concepte care fac referire directă sau indirectă la etnie, cum ar fi minoritatea etnică și grupul etnic. Prof. Teodor Cârnaț și Andrei Iovu analizează dihotomia conceptelor minoritate etnică și minoritate națională, prezentând câteva definiții ale celor două noțiuni precum și ale elementelor componente. Cei doi autori menționează că „persoana are dreptul să aleagă liber dacă dorește sau nu să fie considerată o minoritate etnică și să beneficieze de acele drepturi specifice” [2, p. 35]. Astfel, minoritatea etnică este „o entitate societală de nivel sub-etatic, care trăiește într-unul din trei contexte spațiale: marginile frontaliere ale unui stat, izolat, retras în interiorul unui stat, cu un parcurs de tip nomad (...).” [2, p. 13]. Grupul etnic are, conform doctrinei [apud 2, p. 12], mai multe elemente definitorii: numele colectiv, mitul de constituire, trecutul, cultura și asocierea cu un teritoriu specific.

5. Identitatea culturală

În ceea ce privește problematica minorităților, în ultimii ani se observă o preocupare în creștere pentru identitatea lor culturală tocmai pentru că tot mai multe state par să accepte că multiculturalitatea implică mai multe beneficii decât riscuri.

Identitatea culturală are o dublă valență:

1. Identitatea de afiliere, care exprimă legătura cu comunitatea din care face parte, cu membrii acesteia, cu valorile, istoria, tradițiile și obiceiurile comunității; mai poate fi numită identitate de dependență sau, așa cum o numesc unii autori, identitate de „apartenență” [apud 7, p. 152].
2. Identitatea de deosebire, care se referă la aspectele culturale specifice unui individ și comunității din care face parte, ceea ce îl deosebește de alți indivizi, membri ai altor comunități cu o cultură distinctă. Identitatea de deosebire face ca, uneori, statele să considere diversitatea culturală drept un pericol pentru identitatea culturală majoritară în statul respectiv.

Identitatea culturală se formează pe parcursul vieții, fiind rezultatul unui proces aflat în permanentă evoluție și conturare. Drepturile care fac referire la identitatea culturală implică respectarea acesteia de către stat în scopul păstrării și dezvoltării ei.

Concluzii și recomandări

Identitatea lingvistică, religioasă, etnică și culturală reprezintă identități ce se află în permanentă conexiune și intercondiționare. Fiecare persoană în parte reprezintă o entitate socială ce poate fi analizată din multiple puncte de vedere.

Identitatea lingvistică reprezintă un veritabil liant între cele patru categorii de identități întrucât prin limba vorbită oamenii își exprimă credințele, convingerile, tradițiile și obiceiurile.

Problematica identității religioase evidențiază faptul că religia a fost, de-a lungul timpului, atât un element unificator pentru membrii aceleiași comunități religioase cât și o cauză puternică de conflicte și persecuții. Referitor la aspectele de ordin normativ intern, întrucât Constituția Republicii Moldova, în articolul 31 privind libertatea conștiinței nu face referiri exprese la libertatea credințelor religioase, propunem, *de lege ferenda*, adăugarea unui nou alineat la debutul articolului 31, cu următorul conținut: „Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă contrară convingerilor sale”.

Identitatea etnică reprezintă o delimitare pe criteriul etniei între membrii unui grup și modul cum aceștia sunt văzuți de membrii altor gru-

puri, precum și modul în care aceștia se identifică față de alte grupuri.

Identitatea culturală reprezintă o identitate formată pe parcursul vieții și prezintă o dublă valență, în sensul că poate fi privită atât ca identitate de afiliere cât și ca identitate de deosebire.

Toate aceste patru tipuri de identități conturează individul în complexitatea și unicitatea sa și tocmai din acest motiv statul trebuie să găsească pârgurile legislative necesare și eficiente pentru a încuraja exprimarea, dezvoltarea și perpetuarea lor.

Referințe bibliografice

1. Arseni Al. *Drept constituțional și instituții politice*: Tratat. Volumul I. Ediția a 3-a revăzută. Chișinău: CEP USM, 2021. 428 p.
2. Cârnaț T., Iovu A. *Integrarea minorităților etnice în Republica Moldova*: Monografie. Chișinău: Print-Caro, 2018. 160 p.
3. Constituția Republicii Moldova. Nr.1 din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1.
4. Constituția României, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Ediția a 15-a, actualizată la 1 septembrie 2021. București: Rosetti Internațional, 2021. 184 p.
5. Coteanu I. ș.a. *DEX-Dicționarul explicativ al limbii române*. Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”. București: Editura Univers Enciclopedic, 1998. 1194 p.
6. Dănișor D.C. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. I. Craiova: Simbol, 2017. 938 p.
7. Diaconu I. *Minoritățile în dreptul internațional contemporan*. București: C.H. Beck, 2009. 421 p.
8. Legea Republicii Moldova privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie. Nr. 125 din 11.05.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 127-130.
9. Petraru R.A. *Protecția drepturilor minorităților naționale în dreptul internațional public*, teză de doctor în drept. Chișinău, 2014. 162 p.
10. Prisăcariu M.R. *Statutul juridic al minorităților naționale*. București: C.H. Beck, 2010. 199 p.
11. Tratatul Uniunii Europene. București: Universul Juridic, 2018. 284 p.

TINERI CERCETĂTORI ȘTIINȚIFICI

CZU: 341.6

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3\(70\).09](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.3(70).09)

VETTING PROCESS - THE ROAD TO INTEGRITY FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA (NIJ TRAINEES AT THEMIS COMPETITION)

Authors:**Cătălin LÎSÎL,**
Svetlana LEONTIEVA,
Tatiana BRUMĂ<https://orcid.org/0009-0008-0118-6421>**Tutor:****Armen OGANESEAN,**
PhD in Law, Prosecutor,
General Prosecutor's Office,
*Judicial trainer NIJ***SUMMARY**

In recent years, there has been a consensus in the public-political sphere of the Republic of Moldova regarding the fact, that institutional reconstruction of the judiciary is the main task and necessary precondition for the successful establishing of the rule of law. In the context of the determination of the Republic of Moldova to join European Union and due to a lack of trust in the justice professionals, the country engaged in an extraordinary evaluation of judges, supported by foreign partners and civil society. One of the major objectives of this reformative measure is to strengthen integrity and accountability of judges and restore confidence in national courts.

This study aims to analyze premises of the extraordinary evaluation of judges, the concept of vetting process of Moldova as an institutional measure, take a closer look at the main steps in initiating and adapting the vetting process as a mechanism of verifying the integrity of judges. At the same time, the presented paper reviews international example of ongoing process of judicial vetting in Albania, and the institutional model used there.

Key-words: *judge, judiciary, pre-vetting, vetting, integrity, financial integrity, assessment, assets.*

PROCESUL DE VETTING - CALEA SPRE INTEGRITATE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA (AUDIENȚII INJ LA CONCURSUL THEMIS)

SUMAR

În ultimii ani, opinia publică din Republica Moldova a ajuns la un consens cu privire la faptul că reconstrucția instituțională a sistemului judiciar reprezintă principala sarcină și condiție necesară pentru consolidarea statului de drept. În lumina dorinței ferme a Republicii Moldova de a adera la Uniunea Europeană și din motivul lipsei de încredere în sistemul judiciar, statul nostru s-a angajat să efectueze o evaluare extraordinară a judecătorilor, sprijinită de parteneri externi și de societatea civilă. Unul dintre principalele obiective ale acestei măsuri reformiste este consolidarea integrității sistemului judiciar și restabilirea încrederii în instanțele naționale.

Acest studiu își propune să analizeze premisele evaluării extraordinare a judecătorilor, conceptul procesului de vetting în Republica Moldova ca măsură instituțională, să examineze mai îndeaproape principalele etape în inițierea și adaptarea procesului de vetting ca mecanism de verificare a integrității judecătorilor. În același timp, lucrarea prezentată examinează exemplul internațional al procesului de vetting în Albania și modelul instituțional utilizat acolo.

Cuvinte-cheie: *judecător, justiție, pre-vetting, vetting, integritatea, integritatea financiară, evaluare, averea.*

Introduction

In the long river of history, society views lack of integrity as an offence against the public and the legal system. Nowadays, the desire of states to integrate into the European Union, to increase trust in public institutions, to create an investment framework conducive to development, compliance with the integrity criteria in judiciary has become essential.

Circumstances in young democracies represent extremely challenging settings, but also provide unique opportunities for institutional change, where the standard of integrity expected from judges remains to be very high. The Commentary on the Bangalore Principles explains that „Integrity is the attribute of rectitude and righteousness. The components of integrity are honesty and judicial morality. A judge should always, not only in the discharge of official duties, but act also honorably and in a manner befitting the judicial office; be free from fraud, deceit and falsehood; and be good and virtuous in behavior and in character” [5, par. 101]. The term „judicial integrity” is widely used nowadays to denote the requirement that judges conduct themselves with integrity not only in their professional, but also in their private lives as public figures to ensure that there is nothing that can undermine their probity and impartiality in their work.

What measures should respond to threats against integrity in a judicial reform?

One of the initiatives to safeguard judicial integrity is to organize a reform over the personnel (judges) along with institutional reconstruction of the judiciary, known as vetting process. Vetting ordinarily refers to a process of assessing integrity to determine suitability for public employment. The concept of vetting involves the implementation of a process of accountability mechanisms to ensure the highest professional standards of conduct and integrity in public office [4].

1. The premises of the extraordinary evaluation of judges in Republic of Moldova

In recent years, there have been concerns about the independence and integrity of the judiciary in the Republic of Moldova. To restore the public trust in the judicial system an extraordinary evaluation of judges has been initiated. This procedure reflects a commitment to combating corruption within the judiciary, as emphasized by various international bodies, by implementing robust legislative frameworks and fostering a culture of integrity and zero tolerance for corruption at all levels of the court system.

Talking about the lack of public trust in the judiciary, the next infographic was made according to a national survey [4] conducted in December 2017 for the Superior Council of Magistracy (SCM). 81% of the general population did not trust the judiciary, nor did 81% of people that had contact with the courts; 75% of the general po-

pulation and 83% of those with court experience perceive that justice sector is corrupt; 73% of the general population and 77% of those with court experience believe that the courts will convict an ordinary person of a crime, even if innocent; 79% and 80% respectively consider that the courts will exonerate a rich person who is guilty.

Various international surveys also demonstrated that in Moldova the corruption perception is very high [2]. Notably the Venice Commission expressed its concerns in 2019 about the lack of public confidence in either the honesty or the competence of the judiciary and the need for urgent reforms to address corruption, political influence, and inadequate resources.

In 2018, the International Commission of Jurists (ICJ) carried out a mission to the Republic of Moldova and assessed the factors impeding the effective functioning of the judiciary and its independence, including the disciplinary rules and mechanisms of enforcement to protect against judicial misconduct, as well as the appointment, selection, training and security of mandate of the judiciary. As a result of the mission, the ICJ published the report entitled “Only an empty shell – The undelivered promise of an independent judiciary in Moldova”, highlighting that the public trust in the judiciary decreased in recent years and remains at a low level.

High-profile corruption cases involving judges (“Russian Laundromat” scheme) and allegations of political interference in the judicial system, severely affected the public perception of judges. Also, there have been many protests and demonstrations calling for judicial reform and increased transparency. As a result of these protests government officials and other stakeholders have been forced to take action in order to address citizens’ concerns and ensure that justice is served in a fair and impartial manner.

Despite these efforts, there is still a long way to go in restoring public trust in the judiciary in the Republic of Moldova. Reforms, transparency, and accountability will be essential to address public concerns and ensure fairness of the judicial system.

2. Analysis of the international legal framework for vetting

A number of international instruments were consulted and referred to in the preparation of vetting in the Republic of Moldova. A large majority of the international integrity standards for justice sector institutions are not anti-corruption instruments *per se*, but support a broader agenda of the separation of powers and the right to a fair trial.

The cornerstone of judges' ethics was established, *inter alia*, by the Universal Declaration of Human Rights, the Charter of the United Nations, the European Convention on Human Rights (ECHR) and the International Covenant on Civil and Political Rights. In all these instruments of binding character, the right to a fair trial is common point, helping to ensure fair and just societies.

In the European legal landscape, the extension of the fundamental principles of judicial ethics is reflected in the Article 6 of the European Convention on Human Rights. The European Court of the Human Rights (ECHR) explains that the effective protection of all human rights very much depends on the practical availability at all times of access to competent, independent and impartial courts of law which can, and will, administer justice fairly.

Notably, in the second half of the twentieth century there have been remarkable developments on international level to harmonize standards of judicial conduct, which are associated with the topic of judicial integrity. International and regional integrity standards are typically "soft laws" instruments, meaning that they are normative provisions that are not legally enforceable at court. However, these standards give expression to "hard laws" rights set out in international human, political, and civil rights conventions, such as the right to a fair trial and the obligation of authorities not to discriminate, courts may refer to them in judgements that rule on the appropriate behavior of justice officials [3, par. 1.4.3].

In 1985, the Basic Principles on the Independence of the Judiciary outlined essential values for judicial behavior: independence, impartiality, integrity, propriety, equality, competence, and diligence. This document underscores the state's role in ensuring judicial independence, embedding it in the Constitution or law, and advocating fair trial rights for judges during vetting processes.

Internationally, the most comprehensive and well-known document on the topic of judicial integrity is the Bangalore Principles of Judicial Conduct. The Bangalore Principles of Judicial Conduct, recognized globally, emphasize ethical conduct through six principles and recommend independent bodies for judicial disciplinary actions.

Oftentimes, international actors play a crucial role in supporting domestic institutions and contributing to the development of the rule of law within a country. A major contribution to the design of relevant documents has been made by the Office of the UN High Commissioner for Human Rights, which published a guide to vetting: "Mechanisms for regulating the rule of law in

post-conflict countries: Vetting: an operational framework". Also, United Nations Development Program published the Guide to Designing the Vetting Public Employees in Post-conflict Settings to help states design a vetting process.

Nevertheless, it is evident from the international standards and instruments mentioned above that there is no exact formula for designing a vetting process, and States have considerable freedom in defining the process. Developing vetting strategies and implementing them later should be based on the historical and political context of the country, the intended purpose and objectives, the legal and normative framework, as well as the institutional structure.

3. The mechanism for evaluating the ethical integrity of judges

The justice reform initiated in 2021 in Moldova started with setting out an extraordinary assessment of the ethical integrity as well as financial integrity of the judges and prosecutors, the *vetting* process. Based on the rigors of the Constitution and international standards, it was decided that the extraordinary evaluation process should consist of 3 stages:

i. The Pre-vetting.

The evaluation process of candidates to the position of members at the Superior Council of the Magistracy (SCM) and the Superior Council of Prosecutors (SCP), including the disciplinary, career selection and performance evaluation boards within the SCM and SCP - the so-called "pre-vetting".

On March 10, 2022 the Parliament of the Republic of Moldova adopted the *Law no. 26/2022 on some measures related to the selection of candidates to the positions of members in the self-administration bodies of Judges and Prosecutors*, therefore introduced an *ad-hoc* evaluating body to assess candidates for the Superior Council of Magistracy and the Superior Council of Prosecutors in order to ensure their ethical and financial integrity. This evaluation procedure was carried out by an Independent Evaluation Commission outside the already existing framework in Moldova on the integrity assessments.

This process became a mandatory stage that aimed to improve the integrity of members of the Superior Council of Magistracy, the Superior Council of Prosecutors and their Boards, as well as the society's trust in the activity of the self-administration bodies of judges and prosecutors and in the justice system as a whole.

It was considered that a candidate does not meet the integrity criteria if there are serious

doubts regarding his/hers ethical and financial integrity. In case of failure to pass the evaluation, the person will have the right to appeal the evaluation decision to a special panel of three judges of the Supreme Court of Justice. If it accepts the appeal, the panel will cancel the decision and order a new evaluation by the Evaluation Commission. The appeal will not suspend the election.

At this stage, 39 candidates for CSM were tested. The General Assembly of Judges in April 2023 chose a new composition of CSM.

Evaluating of 18 candidates for CSP started on 10 February 2023, the interview stage started in April and ended in July. On August 23, the General Assembly of Prosecutors was announced, but a new composition was not chosen. Prosecutors elected a new composition of the Superior Council of Prosecutors only in December 2023.

ii. Reforming the Supreme Court of Justice.

The reform of the SCJ was necessary in the context of the constitutional amendments that entered into force on first of April 2022, which excluded the requirement for SCJ judges to be career judges. The reform of the SCJ is also necessary in the context of the vetting of the judiciary.

The reform aims to transform the SCJ into an efficient court of cassation, focusing on legal interpretation and harmonizing judicial practice. The new SCJ law reconfigures the structure and jurisdictional competences of this court, reducing the number of judges to 20 individuals, including 11 career judges and 9 judges from among professionals (lawyers, prosecutors, academics). All judges of actual SCJ passed vetting procedure, ensuring the professionalism and integrity of the SCJ.

iii. The extended evaluation process of judges

In addition to the pre-vetting for the Superior Council of Magistracy (CSM) and the Superior Council of Prosecutors (CSP), more comprehensive vetting processes are being implemented to assess the integrity and performance of judges and prosecutors throughout the entire system.

This process will be divided into 2 sub-phases: a) evaluation of judges in higher courts and those in management positions; this includes mandatory vetting for judges at appellate courts, court presidents, specialized prosecutors, and high-ranking officials such as the Prosecutor General and heads of regional prosecution offices. b) evaluation of the other judges and prosecutors. Failure to pass the evaluation will result in the dismissal of the concerned judge. The legal framework for this component of the reform has not been adopted yet.

However, implementation has been slower than expected, and permanent mechanisms to continuously monitor the assets and integrity of these professionals are still being developed.

On April 12, 2024, the Vetting Commission announced that it will check the ethical and financial integrity of the judges of the Chisinau Court of Appeal. To avoid being subjected to the integrity assessment, 20 of the 37 judges from the Chisinau Court of Appeal resigned, leading to an institutional deadlock and complicating the assessment process. Similar risks now threaten appellate courts and prosecutors undergoing vetting.

On June 14, 2024, the Anticorruption Prosecutor's Office informed about the resignation requests submitted by 10 prosecutors in connection with the vetting process. According to the press release, this situation creates a major risk for the institution's activity, given the direct impact on the ability to manage high-level corruption cases.

However, legal experts argue that these departures are not a surprise, the CSM and CSP must develop plans to mitigate these risks and prevent the blocking of court processes.

4. The analyses of vetting in a young democracy of Europe: Albania's Experience

In the landscape of young European democracies, Albania stands out with its robust efforts to reform its judicial system through the process of vetting. The international community has largely praised Albania's vetting process as a model for other countries struggling with judicial corruption. By analyzing Albania's experience with the vetting process, which began prior to Moldova's, we can identify both positive and negative aspects and draw relevant conclusions for our own country.

The vetting process in Albania, a crucial aspect of its democratic development, aims to ensure the integrity, competence, and impartiality of its judiciary. It is late and applies to approximately 800 judges, prosecutors, and certain legal advisers at the Constitutional and High Courts. It is in the interest of those who wish to remain in their current positions to successfully complete the vetting process.

Initially, Constitution of Albania established that the vetting process will be completed in five years (i.e. by 2022) in the first instance by the Independent Qualification Commission (IQC) and then in nine years in the second instance (i.e. by 2026) by the Special Appeal Chamber (SAC). However, due to the complexity and volume of cases, as well as challenges in implementation, the timeframe

has extended beyond the original projection. As of the current situation, the process is still ongoing, with the IQC and the SAC continuing their evaluations of judges and prosecutors [1].

Despite the extended timeline, significant progress has been made in evaluating a substantial portion of the judiciary. A significant number of judges and prosecutors have been dismissed, leading to a cleaner, more accountable judiciary. Public confidence in the judicial system, although still fragile, has shown signs of improvement.

It is evident that completing the comprehensive vetting process in Moldova will take considerable time. However, this should not deter us, as we have the potential to achieve positive outcomes and establish an integral and trustworthy judicial system.

The European Union views vetting as a critical step towards Albania's EU accession aspirations. The process has set a precedent, demonstrating that even deeply entrenched judicial corruption can be addressed through determined and well-structured reforms. In case of Republic of Moldova, the vetting process also plays a pivotal role in the country's aspirations for accession to the European Union. It is a critical component of Moldova's efforts to align its judiciary with EU standards of transparency, accountability, and independence.

Conclusions

The Republic of Moldova, driven by its determination to align with European standards and achieve integration into the European Union, has embarked on a comprehensive set of structural reforms in different sectors. Key focuses include justice, anti-corruption measures, the promotion of human rights and fundamental freedoms, and ensuring the rule of law.

Although there are several national institutions and mechanisms that aim to prevent and combat corruption, however, the unprecedented crisis in the justice sector required the implementation of a new mechanism. Actually, despite all the obstacles, the vetting process remains the biggest reform of the judiciary in Moldova.

Vetting can help fulfill society's desire to enhance judicial integrity. However, it is crucial for states to strike a balance between the objectives of vetting as a matter of public interest and the preservation of judges' rights and freedoms. In this context, analyzing the national practice of the Pre-Vetting Commission we underline that vetting should guarantee the preservation of the right to a fair trial, impartial process, independent and legally constituted court, and the respect for the privacy and family life of individuals involved.

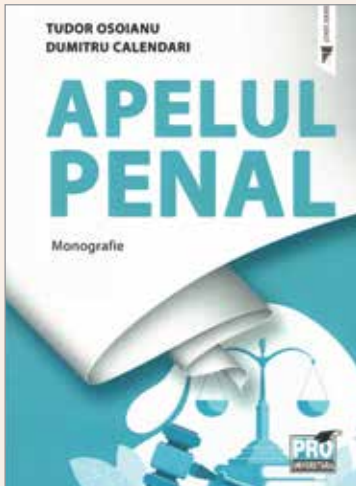
Vetting is only acceptable as an exceptional mechanism in order not to affect the stability of judicial mandates. Therefore, the Assessment Commission must be independent so that there is no risk of a new vetting being organized with the change of political power.

Although vetting may seem like a solution to achieve integrity among professionals in the legal field, nevertheless, based on the experience of other countries, we find that integrity is a value that must be continuously strengthened. Vetting is a solution for extraordinary situations, to eliminate the factors that damage the system, however it does not guarantee that the vetted professionals will meet the integrity criteria throughout their career. To strengthen the integrity, more measures are needed than a simple exclusion from the system of harmful factors. It is imperative that we emphasize continuous professional development, increased social guarantees, salary growth, and consequently, the prestige of judiciary.

Bibliography

1. Analysis of Legal and Practical Aspects of the Vetting Process. https://www.researchgate.net/publication/378689739_Analysis_of_Legal_and_Practical_Aspects_of_the_Vetting_Process (visited 19.08.2024)
2. Interim joint opinion of the Venice Commission and the Directorate of human rights of the Directorate General of Human Rights and Rule of law of the Council of Europe on the draft law on the Reform of the Supreme Court of Justice and the Prosecutor's Office adopted by the Venice Commission at its 120th plenary session (Venice, 11-12 October 2019). [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)020-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)020-e) (visited 20.08.2024)
3. Interim joint opinion of the Venice Commission and the Directorate of human rights of the Directorate General of Human Rights and Rule of law of the Council of Europe on the Development of the Vetting Process in the Justice System, paragraph 1.4.3., available at: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2022\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2022)005-e) (visited 20.08.2024)
4. The Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning vetting of judges and prosecutors. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2022\)051-e#:~:text=Vetting%20of%20judges%20and%20prosecutors%20as%20examined%20in%20earlier%20VC,and%20integrity%20in%20public%20office](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2022)051-e#:~:text=Vetting%20of%20judges%20and%20prosecutors%20as%20examined%20in%20earlier%20VC,and%20integrity%20in%20public%20office) (visited 19.08.2024)
5. UNODC, „Commentary on the Bangalore Principles”. https://www.unodc.org/conig/uploads/documents/publications/Otherpublications/Commentary_on_the_Bangalore_principles_of_Judicial_Conduct.pdf (visited 19.08.2024)

O MONOGRAFIE BINE FUNDAMENTATĂ

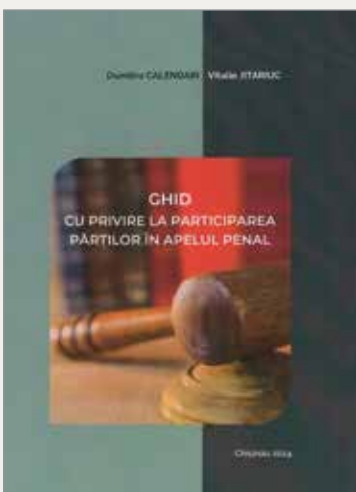
Cu susținerea universității „Dunărea de Jos” din Galați, România, și a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI din R. Moldova, în baza legislației moldovenești, la Chișinău a apărut monografia „Apelul penal” semnată de Tudor Osoianu și Dumitru Calendar.

Pentru facilitarea studierii materiei cuprinsă în monografie, fiecare capitol conține aspecte teoretice și analiza doctrinei, aspecte practice cu analiza normelor legale, a practicii judiciare naționale, a jurisprudenței CC și a CtEDO. În baza rezultatelor cercetării, sunt relevate omisiunile prevederilor legale în partea ce ține de apelul penal, procedura judecării cauzei în instanța de apel, erorile admise de părțile în proces și instanțele de apel, fiind elaborate recomandări pentru evitarea și soluționarea acestora. Monografia este fundamentată de un număr vast de lucrări științifice și materiale empirice. Rezultatele obținute pot servi drept temei de modificare a legislației procesual-penale în domeniu, de instruire a studenților, masteranzilor și doctoranzilor, precum și pentru consultare, de judecătorii instanțelor de apel, de procurori, avocați, precum și de alți participanți în proces.

Monografia cuprinde nouă capitole. Bunăoară, primul capitol - „Considerațiuni preliminare” - permite cititorului să elucideze aspectele generale cu privire la apelul penal, analiza doctrinei cu privire la această instituție procesuală; să clarifice compe-

tențele curților de apel privind judecarea cauzelor penale; să constate reguli privind constituirea completului de judecată; să cunoască acțiunile ce trebuiesc întreprinse în situațiile de strămutare a cauzelor penale la o altă curte de apel. Un interes deosebit prezintă capitolul VII „Judecarea apelurilor” - obiect de examinare a aspectelor generale privind judecarea apelurilor; obiectul judecării în apel, obiectul verificării în apel, obiectul probatoriului și limitele acestuia în apel; acțiunile instanței de apel și a părților în proces în partea pregătitoare pentru desfășurarea ședinței de judecată; desfășurarea cercetării judecătorești, condițiile și limitele; dezbaterile judiciare, replicile părților și ultimul cuvânt al inculpatului; aspecte cu privire la deliberarea și pronunțarea hotărârii de către instanța de apel. Capitolul opt este consacrat soluționării apelului - categoriile deciziilor ce pot fi pronunțate de către instanța de apel; soluția de admitere a apelului și felurile acesteia; soluția de respingere a apelului și felurile acesteia; soluțiile instanței de apel privind chestiuni complementare; cerințele față de hotărârile instanței de apel și efectele nerespectării acestora; regulile întocmirii procesului-verbal al ședințelor de judecată și efectele nerespectării lor. Ultimul capitol prezintă „Rejudecarea cauzei penale după casarea deciziei instanței de apel de instanța de recurs”. Acesta elucidează regulile ce urmează a fi aplicate în cazul rejudecării cauzei penale după ce instanța de recurs a casat decizia și a restituit cauza la rejudecare către curtea de apel; limitele rejudecării, obligativitatea indicațiilor instanței de recurs.

ANALIZĂ A PRACTICII JUDICIARE PRIVIND APELUL PENAL

Alături de volumul prezentat mai sus, Biblioteca Publică de Drept a fost completată cu „Ghid cu privire la participarea părților în apelul penal”, semnat de Vitalie Jitariuc, doctor în drept, conferențiar universitar, decanul Facultății Drept și Administrație Publică de la Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, și Dumitru Calendar, doctor în drept, lector universitar, procuror-șef al Procuraturii de Circumscripție Cahul. Ghidul este recenzat de doctorii în drept, profesori universitari Vitalie Rusu și Tudor Osoianu, împreună cu Tatiana Vîzdogă, doctor în drept, conferențiar universitar.

Obiectivul lucrării constă în analiza jurisprudenței, normelor procesual-penale și a celor instituționale privind realizarea atribuțiilor părților la examinarea cauzelor penale în instanța de apel, pentru a direcționa partea la proces la o participare efectivă și a stabili oportunități de perfecționare a acestei activități. În cadrul ei este realizată o sinteză a lucrărilor științifice, practicii judiciare atât la nivel național, cât și internațional în legătură cu tema. Ca punct de reper la elaborarea lucrării a servit legislația Republicii Moldova, Codul de procedură penală și alte acte normative. De asemenea, s-a apelat și la legislația altor state, făcând o analiză comparativă. Lucrarea se bazează pe doctrina, legislația și practica judecătorească din Republica

Moldova, inclusiv a Curții Constituționale, a Curții Europene a Drepturilor Omului, cât și a practicii judecătorești din România, fiind analizate hotărârile judecătorești ale Curților de Apel, Curții Supreme de Justiție și Curții Constituționale. În lucrare se dă răspuns la unele probleme practice privind aplicarea unitară a standardelor de participare a părților în instanța de apel, luând în calcul particularitățile individuale ale cauzei penale.

Aceasta vine să contribuie la perfecționarea procesului de instruire didactică a studenților, masteranzilor din cadrul instituțiilor de drept, la unitatea de curs - procedură penală, precum și pentru aplicare în practică de către participanții în proces la judecarea cauzelor în instanța de apel.

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

